

כסליו התשפ"א גליון 28

כתר מלוכה

בטאון פנימי היו"ל ע"י איגוד בוגרי ישיבת "כסא רחמים" ספרדית תכב"ץ ומוסדותיה

יובל שנים לפטירת
מורן האיש מצליח
גלויים חדשים על
סוד הצלחתו
בחינוך ילדיו

50

20

עשרים שנה להסתלקותו
גלויים חדשים אודות הקשר
בין מודנו הגר"מ לוי זצ"ל
לבין הישיבה ודבניה

הממונה על האוצרות
הרב הראל זנוורי שליט"א
חושף סודות במוססים
מהנהגות הכתיבה של מורן שליט"א

03	דבר המערכת	
04	הדרת מלך	
07	חזק ויאמץ לבן	
15	לא פליגי	
16	והוא עומד עליהם	
32	נאמנים דבריו	
41	אשרי שזה גידל	
56	ירא הציבור וישפוט	
62	מאידך גיסא	
64	הממונה על האוצרות	
72	ספרים שבכתר	
77	פעמון ורימון	
78	דובר צדק מגיד מישרים	
86	חדש באוצר	
92	מכתבים למערכת	
95	עתיקא	

יובל שנים לפטירת מרן האיש מצליח

עורך

הרב עובדיה חן

ניהול הפקה

הרב עובדיה מאזוז

כותבים ומשתתפים

הרב תומר בוכריץ,

הרב דניאל חן,

הרב יוסף חיים נחום הלוי,

הרב אביתר כהן,

הרב יהושע כהן,

מזכירת המערכת

נ. ורדי

גרפיקה ועימוד

שוהם

ovd555@gmail.com

הדפסה

אביבית הפקות

054-6740977

תמונות

באדיבות: עזרא טרבלסי

וארכיון הישיבה

מו"ל

מוסדות ישיבת

"נסא רחמים"

רח' הרב עוזיאל 26 בני ברק

ת.ד. 2750 מיקוד: 51127

לציין עבור כתר מלוכה

טל': 03-6767163

פקס: 03-6774060

gmail.com@7654216

KR1700505152@gmail.com

לחזור לפשטות

כיחידים קשה לעשות שינויים גדולים, אבל כקהילה אפשר ואפשר. ויכוחו זאת חצרות החסידים שם עני כעשיר מקיימים ארועים באותו סדר גודל פשוט וסביר. ותאמינו לי, השמחה שם אינה נופלת בכהוא זה, אדרבא...

השנה הקרובה (תשפ"א) רצופה בציוני דרך מיוחדים עבור הישיבה ורבניה. בשנה זו ימלאו יובל שנים לפטירת הגאון האיש מצליח זצ"ל, עשרים שנה לפטירת מורנו הגאון רבי משה לוי זצ"ל, ויובל להקמת הישיבה בארץ (נעסוק בכך ב'כתר' הבא).

גם "כתר מלוכה" עצמו חוגג עשור. וכאן המקום להזכיר לטובה את המייסד ומניח ה'כתר' ידידנו רבי אביתר כהן שליט"א.

אחרי עשור, אפשר לומר שכבר ב"ה יצאנו מעראי לקבע.

בברכה

העורך

ובמבט אקטואלי, מה שהייתי לוקח אתי מתקופת הקורונה, זה החזרה לפשטות. במשך כמה חודשים העבירה לנו ההשגחה העליונה סדנא של **חזרה לפשטות**: חתונות פשוטות ומאולתרות, בריתות בבתי כנסת, בר מצוות מצומצמות. שמחות כמו פעם.

בלי לשים לב, אירועי השמחות בצבור החרדי בעשרים שנה האחרונות חרגו מכל הפרופורציות. דפדפו באלבום תמונות של חתונה מלפני עשרים שנה ותראו את ההבדלים: בביגוד, בכסא כלה, בתפאורה, באולמות (אפילו האלבום הדגיטלי עצמו - רק בשבילו צריך להשקיע ממון הרבה...). זהו תהליך של פייחות זוחל שקרה לאט לאט, ושלב אותנו לתוכו בלי לשים לב. זהו מעגל-אימה כזה שכולם לא רוצים לעשות משהו, ועושים אותו רק בגלל ש"כולם עושים כך...".

ההבנה כי החיים בעולמנו הינם עראיים, מסייעת לאדם לצלוח את משברי חייו. ידיעה זו מסייעת להתגבר על אבני נגף וחתחתים קשים בהם נתקל האדם בימי חלדו, ולהתמודד ביתר קלות עם קשיים וסבל שנגזרו עליו.

את הרגשת העראיות בעולם הזה, לומדים מן הסוכה, המזכירה לנו בכל מהותה ופרטי הלכותיה לא לשכוח שכל חייו בעולם הזה עראיים הם.

אנשים החיים תמיד לאור הידיעה כי חייהם כאן זמניים, וכי החיים האמיתיים עוד לפניהם - חיים אחרת לגמרי, מאושרים הם יותר מכל אלו שכביכול 'נהנים' מתענוגות העולם.

שבוע של אכילה, שתיה, שינה ולימוד בסוכה, מעניקים לנו **סדנא בת שבעה ימים המטעימה אותנו מטעם העראיות**, מנתקת אותנו מהגשמיות היומיומית של החיים, ומכניסה אותנו לתוך אורה רוחנית יותר ושלמה יותר.

זכרונותיו של מרן ראש הישיבה שליט"א מביקורו בג'רבא בחגי תשרי תשכ"ו, תוך פירוט אותנטי של המנהגים | מתוך הספר "קובץ מאמרים", שעתיד לראות אור בקרוב אי"ה

זכורני, בין פְּסָה לעשור התשכ"ו, כשנה לאחר חתונתי, תקפתני תשוקה עזה לבקר בג'רבא, כדי לשמוע את ה"סליחות" המיוחדות שלה. כידוע בג'רבא קוראים סליחות מיוחדות כל שני וחמישי ושבת, עם המעמדות לרבי יצחק בן גיאת מדי לילה מכ"ג לילות המיוחדים. והיה בביתנו ספר "שפתי רננות" סליחות כמנהג ג'רבא עם פירושו של הגאון ר' שאול הכהן זצ"ל, ובילדותי עברתי על כולו (כמעט) וצינתי בו מאות תיקונים בדפוס והערות לאין מספר.

ואכן עשיתי שם כפור וסוכות, והודעתי לאמה"ג זצ"ל במכתב בקיצור נמרץ, על מנהגים שונים שראיתי בבית הכנסת אלגריבה בחגים. וכעת הבאתי הדברים בתוספת נופך: ביום ששי ערב שבת שובה אמר לי ר' כ'מייס כהן (ה"ו) לדרוש בשבת שובה. אמרתי הזמן דחוק, ביום אחד אינני יכול להכין. ולבסוף נעניתי לו, אך לא היה הדרוש כל כך כמו בשנה הקודמת. ולאידך גיסא כל האנשים באו לשמוע הדרוש, ומהם איש אחד אשר מעולם לא בא לשום דרוש.

דבר מעניין ראיתי שם, שבעשרת ימי תשובה מגיהים שבעה ספרי תורה של יום הכפורים (וביניהם ספר כל נדרי) ביום אחד

בליל ערב יום הכפורים (נקרא "לילת אלמאעל", מן מעלי שבתא), קמים לסליחות בשעה 1 אחר חצות וגמרו בשעה שתים וחצי. ומשם הולכים לבהכ"נ ר' אברהם למכור המצוות של יום הכפורים עד 4.30. מכרו ספר כל נדרי בעשרים דינר. רציתי לקנות הפטרת שחרית והוסיפו עלי. שתקתי. חותני הוסיף והוסיף עוד ועלתה לו 4,600 פרנק. ושוב עושים התרה הגדולה. כל הקהל עומדים, בין המתירין ובין השואלים התרה.

התרנגולים של יום הכפורים, לאכילה - מהדרים לקנות תרנגול לכל אחד, ושחטו אותם בליל ט' תשרי. ולכפרה - קנו אחד לכולם ואחד לי ב-400. ושוחטים אותם בעמוד השחר. אני שחטתי תרנגול אחד לפני גיסי נח (שהוא מוסמך לשו"ב) וברכתי על השחיטה.

ערב יום הכפורים, בא ר' בוגיד סעדון עם וזיפ"ה אשיך' [יוסף המכונה "וזיפה" חורי, נשיא הקהלה בחארה כבירה] הביתה לבקש אותי להתפלל עמהם ביום הכפורים בבית

הכנסת הגדולה, כי ר' בוגיד שם הוא ש"ץ יחיד. והפצירו בחותני הרבה ולא רצה, אמר "הוא בא לכאן להתפלל באלגריבה ביום הכפורים ואתם לוקחים אותו". אמרו "זכות דברים עדיף". ונמשכו עוד בדברים ולא יכולו. אני לא יכלתי להכריע ביניהם ושתקתי.

בערב בשעה 3 אחה"צ, הלכנו לביהכ"נ לגריבה להתפלל מנחה, והבאנו עמנו כל הספרים והשמיכות והמצעות לישן שם בבהכ"נ או בוכאלה [בפונדק] שעל יד בית הכנסת. ואני לקחתי חדר בוכאלה מס' 96.

בליל כפור, בעת אמירת הפיוט "לך אלי תשוקתי", ראיתי לכמה רבנים שם שהיו מזילים דמעות כמים (ומסופר על הרה"ג הראש"ל ר' יצחק נסים והרה"ג ר' אליהו שרים ז"ל שציוו לומר פיוט זה בהלויה שלהם בלי שום הספדים, וכן שמעתי ממר זקני זצ"ל על אחד מחכמי ג'רבא, כמדומה הגאון ר' סאסי הכהן בעל ברכת ה', שציווה כן).

אחר כך, קוראים כל נדרי הארוכה נוסח הדיגת (כמדומה נדפסה בסו"ס בני משה ואולי גם בסוף ברית כהונה א"ח) כל הקהל ביחד כ-300 איש בפ"י, וצועקים הרבה כאילו מרקיעים את בית הכנסת לשחקים. ונזכרתי מ"ש באגדה [בתיאור שכתב נכרי אחד ונדפס בס' שבט יהודה] כשהיו הולכים עם כהן גדול ערב יום הכפורים לבית המקדש, היו מברכים את מלך ישראל ושבט לוי והכהנים וכו' ועונים אמן בקול רם עד שהיו הצפרים נופלות ארצה. הנוסח ארוך מאד ומכיל כמאתיים תיבות ויותר. וממש רעדתי מעוצם הביטויים שמלאו את חלל האויה, כשצעק החזן לחלל הלילה: "הותר הנדה והאיסה, והחרם, והקיים, והקונם, והשבועה מעיקרן, ופרחו להם באויה,

ונעקרו להם משרשם, ובטלו, והופרו, כלם יהיו שביתין ושביתין... ונמחול (בפלס ונשלוח ספרים) ונסלח ונכפר לנו ולכל ישראל אחינו, מאת ה' אלקינו אבינו מלכנו יתברך ויתעלה שמו, שאמר למשה רבינו עליו השלום ויאמר ה' סלחתי כדברך..."

אחר כך קראו השכבה ארוכה שמזכירין בה את רב שרירא ורבינו האי רס"ג ורש"י והרמב"ם. בר"ה היה להם רק סומך אחד לש"צ וביום הכפורים נוספתי אני. בערבית אמרו לי להתפלל בצבור וקראתי אחר העמידה כמ"ש בספרים מקצת בניגון שלהם ומקצת בניגון תונס. ואחת מהן אדון הסליחות בוחן לבבות וכו' קראתי בניגון תונס, וערבה להם כל כך. בדרך כלל אין להם טעם לנעימות ולניגון כמו של תונס. הרבה קטעים ממהרים בהם הרבה (כמו אל מלך ויעבור), ובפרט "אשרי עין" כולם קוראים אותם בחטיפה. בתפלת לחש דערבית יוהכ"פ נוהגים שהש"ץ קורא אותה בקול רם, אולי בשביל מי שאין להם מחזורים או אנשים סגי-נהורין ב"מ.

גמרו ערבית 8.15, התחילו מקצת הקהל תהלים, ורובם הלכו לישון. מהם בעיר ומהם בפונדק ויש בבהכ"נ עצמו. קראנו תהלים עד ספר שלישי. בשעה 10 הלכתי לישון. הם קמים לסליחות באחת וחוזרים לישון עד הבקר. אני לא יכולתי לקום לסליחות. השכמתי בשעה 5, קראתי משניות יומא ולשון חכמים וכתר מלכות. [וכן אנו נוהגים בישיבה בליל כפור לומר כתר מלכות של רשב"ג בצבור אחר תפלת ערבית ומשנה מסכת יומא, כי אין כמוהו להשתפכות הנפש ליוצרה, רשפיה רשפי אש שלהבת ית].

בבוקר התחילו פתיחה ב-7. לעולם לא

בחג הסוכות ראיתי שאין מקיפים רק מי שיש לו לולב כדעת מור"ם (בסי' תר"ס ס"ב). בכל לילי סוכות היו קוראים פיוטים חדשים מספר קול יעקב, וגם בחול המועד בין מנחה לערבית. ותקון הגשם יש להם בו פיוטים אחרים לגמרי (שאינם מופיעים במחזוריים שלנו), מספר בני משה. וכן כשמוציאים שני ס"ת מניחים ספר שני מימין וספר ראשון משמאל (ע"פ הכלל כל פונות שאתה פונה יהיו דרך ימין), ולא כמנהג תונס. ואומר המפטיר חצי קדיש ואח"כ הפטרה. כמו כן אינם נוהגים לכפול בהלל אודך כי עניתי אבן מאסו וכו'. כך אמר לי ר' כ'מייס כהן הי"ו, ואולי הם ממקום שנהגו לפשוט המוזכרים במשנה מסכת סוכה (פרק ג' משנה י"א). גם בלילי החג הש"ץ אומר אתה בחרתנו עד רצה בקול רם, וזה לא הובא בשי"ע.

בכל לילה של סוכות קראנו ליקבה"ו לפני כניסת הסוכה וכן לפני נטילת לולב ככתוב בספר לשון חכמים ח"א, ור' כ'מייס כהן הי"ו ג"כ נוהג כן, והוא לבדו בעיר [כפי הנראה] יש לו ספר לשון חכמים. ואמר שגם בראש השנה דנא לפני תקיעת שופר קרא תפלת לשם יחוד הארוכה המובאת שם, והקהל לא העירו מאומה.

בשמחת תורה, השתכרו הרבה ורקדו הרבה בבהכ"נ ומקיפים בס"ת בידיהם, ואני לא השתכרתי. ובנו הקטן של רכ"ך נפל לו ס"ת מידו, ולמחרת נלב"ע זקנו ר' כליפה ז"ל, וההמון תלו הדברים זה בזה.

אשכח את המחזה נורא ההוד, איך הרב ר' כ'מייס אסוסי זצ"ל לבוש בגדי לבן פתח בפיוטים שלפני תפלת שחרית: "אשכימה שחר, אעירה שחר" מתוך ספר הסליחות "שפתי רננות" (אחד משני הפיוטים הוא לרבנו יצחק בן גיאת זצ"ל שחי בספרד לפני 930 שנה, נפטר בשנת ד' אלפים תתמ"ט, כחמשים שנה לפני הולדת הרמב"ם), והמנגינה נפלאה ומרגשת. באיזו פשטות ובאיזו ענוה כובשת שר הרב כ'מייס אסוסי את הפיוטים הנ"ל. ואע"פ שבדרך כלל אינני זוכר מנגינות - המנגינה הנ"ל לקחה את לבי.

אני הכרתי את רבי כ'מייס אסוסי שנה לפני כן, כשנישאתי בג'רבא. והוא היה משנה לרב העיר הרה"ג ר' כ'מייס הכהן (מח"ס ויאמר עמוס, ויען עמוס, ועוד), והיו אומרים בג'רבא: "יש לנו שנים רבי כ'מייס שאין כמותם בעולם", בשלום ובמישור התהלכו איש את רעהו. היו נותנים דרשות בשבתות שלפני ראש-חדש ("שבת אחינו") לפי התורה.

ספר תורה קרא ר' כ'מייס הכהן, ואני השלמתי עליו ועליתי להפטרה בנגון תונס. במוסף של יום כפור עלה ר' כ'מייס הכהן, כי על כן כהן הנהו, וכן בנעילה. ומנחה התפללתי אני. יש איזה הערות שאמרתי לר' כ'מייס הכהן בתפלה והסכים לי (למשל היה אומר ותכתבנו ברחמך לחיים טובים בלא היום, ואמרתי לו שזה דוקא בר"ה מטעם הכנה"ג). מוסף גמרו בשעה 1.30, ומשם עד ל-3 אמרו שלשה ספרי תהלים הנשארים. בסוף הנעילה חגרו הקהל שארית כחם וקראו פיוטים מן הסליחות בצעקות נוראות עד שניחר גרונם. תקעו שופר כמדומה בשעה 18.35, התפללנו ערבית ואכלנו ושוב ברכנו הלבנה בבהכ"נ.

לקט פניני מוסר מאוצרו של מורנו ורבנו הגאון הרב צמח מאזוז שליט"א

בעליות 20 שנה לפטירת מורנו הגאון רבי משה לוי זצ"ל, לקט נבחר משיחותיו של מורנו הרב צמח שליט"א אודות הגאון זצ"ל | המשותף בין הגר"ע למרן האיש מצליח | ההערכה והכבוד בינו למרן הרב עובדיה | ממה השתאה הגר"ש משאש כשראה אותנו לראשונה? | מה היה סדר יומנו של מוה"ר? | מה היה תובע מהתלמידים? | על מה הצטער לפני פטירתו?

ערך: הרב יוסף חיים נחום הלוי

מי שמנצל זמנו מקבל ברכה

פעם הרב משה סיפר על עצמו, ששנה אחת הוא למד בכל יום שבעה דפי גמרא בעיון, בהבנה, ובהעמקה שהוא רגיל להעמיק בגמרא, וסיים את כל הש"ס בשנה אחת. מהשנה השניה ומעלה היה לומד בכל יום כשלשה דפי גמרא, ומסיים ש"ס בקצת יותר משנתיים. אבל חוץ מההתמדה בש"ס עצמו, אני רואה כאן עוד פלא גדול, היכן מצא את הזמן לזה. הרי היה מלמד את הכיתה הגדולה, וכל שנה היה מכין חומר חדש ללמוד אותו עם התלמידים, והשיעור שלו היה נמשך כשלוש שעות - מאחת עשרה עד שתיים. ועם כל זה, כל ערב היה לו שיעור

"גדול השקדנים"

התואר המתאים ביותר לגאון הרב משה הלוי זצוק"ל, הוא "הגאון המופלא", כלשונו של מרן ראש הישיבה. אני לא האדם שיכול לתת תארים, אבל אם מרן ראש הישיבה שהוא מדקדק בתארים אומר וכותב על רבנו "הגאון המופלא", בודאי הוא יודע מה שהוא כותב.

אבל בנוסף אני רוצה לתת כאן עוד תואר שיכול לתת לנו קצת תמונה מי זה היה הרב משה. אם נרצה לחפש תואר שיכלול בתוכו כמה שיותר, זה התואר "גדול השקדנים". ברוך ה' יש הרבה שקדנים בתורה, אבל עליו יש לומר את התואר הגדול של "גדול השקדנים".

הצאצאין של האדם קובע את דרגתו

פעם התבטא מרן ראש הישיבה: וכי רק הרמב"ם בלבד קיבל מנת שכל גדולה כזאת שהגיע לדרגות הגדולות שלו? איך זה יכול להיות שמזמנו של הרמב"ם ועד היום עוד לא צמח עוד רמב"ם אחר? אלא התשובה היא, בודאי מהתקופה של הרמב"ם עד

במקום אחר.

בשנות חייו מאז שהתחיל לכתוב שאלות ותשובות, בערך מגיל עשרים עד ארבעים במשך כעשרים שנה, נדפסו כבר כעשרים ספרים. בחייו הדפיס אחד עשר ספרים, ואחרי פטירתו עוד ממשיכים התלמידים שלו שיבדלו לחיים ארוכים להדפיס עוד ספר ועוד ספר, ואני לא יודע עוד כמה ספרים עדיין בכתב יד. איך אפשר להספיק בעשרים שנה כל יום גם שיעור לתלמידים, גם שיעור בחוץ, גם לשבת ולכתוב ספרים, ובנוסף לזה גם ללמוד עוד כמה דפי גמרא בכל יום?!

פשוט מאוד, הדרך שלו היתה לא לאבד אפילו דקה אחת לשוא, ולא לחסוך מעצמו אפי' רגע אחד למנוחה בלי סיבה, ראה את עצמו שהוא בא לעולם אך ורק בשביל ללמוד וללמד, ובגלל זה הקב"ה נתן לו ברכה מיוחדת בזמנים שלו והצליח להספיק כל כך הרבה ביום אחד. וכמו שאמר הפסוק (דניאל ב' כ"א) "יהב חכמתא לחכימין".

תובע מהבחורים שקידה

אני עוד זוכר, שבכל שנה בראש השנה אחרי תפלת מנחה היה נותן בישיבה דרשה של כשעה שעה וחצי, ובדרשה היה מדבר הרבה על שקידה בתורה, והיה תובע מהבחורים על השקידה וההתמדה, ושכל בחור לא יאבד אף דקה. הוא היה תובע את הבחורים, מי שהיה שומע אותו היה מרגיש שאי אפשר בלי שקידת התורה וניצול הזמן.

היום היו עוד הרבה שזכו וקיבלו מנת שכל גדולה כמו שלו, אבל השאלה הגדולה היא האם השתמשו בה וכמה. המאמץ של האדם זה מה שקובע אם הוא באמת יגיע לדרגות גבוהות או לא.

כל תלמיד צריך לשאוף להגיע לדרגתו של הרב משה, להשתדל ולהתמסר ולא להתייאש. אם הוא לא יכול להגיע לדרגה של הרב משה, אז הוא יגיע לדרגה קצת פחות, אבל צריך לשאוף כדי להגיע לדרגה הזאת. לכל אחד ואחד מאיתנו יש רגעים שמייאשים אותנו, אבל אסור לנו להתייאש, אנחנו צריכים להמשיך ולהשתדל, גם אם היום לא זכיתי בע"ה אזכה למחר. מי שיתייאש ויאמר קשה לי לא בשבילי, באמת התורה לא תהיה בשבילי.

ראש מלא בעיתונים, איך תכנס התורה?!

בזמנו של הרב משה עוד לא נולדו הפלאפונים, ובכל זאת אנשים חיו... אז במה אנשים היו מבזבזים ושורפים את הזמן שלהם? בעיתונים, יש עיתונים בשפע, בלי כסף, עוד ועוד עיתונים. אדם שמתמלא בעיתונים, וכל הזמן מחפש לראות מה התחדש, מה יש לו להתלונן שאין לו חשק ללמוד תורה, הרי הוא ממלא את ראשו בשטויות. אם האדם שומר על עצמו וכל דקה מזמנו מוקדשת ללימוד התורה, גם

לאחר הסתלקותו של מורנו ורבנו הייתי שרוי בצער גדול. מרוב הצער שהיה לי, לא יכולתי לדבר מלה וחצי מלה לא בהלוייה ולא באזכרת השבעה. ואפילו כשרק הזכרתי את שמו כשעשיתי לו את ההשכבה, נחלי דמעה לא ננעלו ונאלמתי דום.

אם בהתחלה אין לו חשק כל כך, בכל זאת במשך הזמן יגיע לחשק, ויגיע לגדולות.

בשבועות האחרונים לפני פטירתו כאשר הלכתי לבקר אותו בבית החולים, ראיתי אותו בצער והבנתי. יסורים כאלה שלא יתנסו עם ישראל, ואף בפחות מהם. הוא לא אמר לי שכאבי הגוף שלו מפריעים לו ולכן הוא בצער, אלא הוא אמר לי שבגלל החולי לא היה הגוף שלו נקי, ולכן אסור היה לו ללמוד. אמר לי "קשה לי מאוד שאני לא יכול ללמוד, זה הקושי שלי, אני בוהה ומסתכל כל היום על התקרה על הקירות". מישהו אחר במקומו היה מרשה לעצמו לקחת עיתון ולמלא אתו את הזמן, אבל מורנו ורבנו אמר לעצמו לא! עיתון לא! אח"כ אפשר לימשך אחריו ולקרוא גם כשאפשר ללמוד, וכשהראש מתמלא בדברים של העולם הזה, קשה יותר להכניס תורה. ועל זה אמרו ביטולה לצורך קיומה (עיין מנחות צ"ט ע"ב).

בכינא על פסידא דלא הדר

לאחר הסתלקותו של מורנו הגר"מ הייתי שרוי בצער גדול. מרוב הצער שהיה לי, לא יכולתי לדבר מלה וחצי מלה לא בהלוייה ולא באזכרת השבעה. ואפילו כשרק הזכרתי את שמו כשעשיתי לו את ההשכבה, נחלי דמעה לא ננעלו ונאלמתי דום. מצב קשה

כזה היה לי רק בהסתלקותו של אבא מארי הגה"ק איש מצליח זצ"ל הי"ד, שאחרי פטירתו יום עבר ועוד יום, ושערי נחמה לא נפתחו. הצד השווה שבשניהם שזה נראה לנו שאילו נשאר שניהם בחיים, היו פועלים הרבה מאד, ועל דא קא בכינא על פסידא דלא הדר.

"תחת הנחשית"
אביא זהב
ותחת הברזל
אביא כסף
וישעיה ס'
י"ז, ותחת
רבי עשה
הלוי עה בידע
להביא!!

ולומדים כאברכים בכולל, במסגרת הכתה עם הר"מ) מסכת נדה להלכה ולמעשה. וכנראה שהיתה לו ג"כ תכנית להכין לנו סדרת ספרים בהלכות אלו. וזה היה אמור להיות ה"מכה בפטיש" בזה, שלימד שיעור נוסף בישיבה חמש שנים לפני כן את מסכת נדה, וכעת חשב להעביר לפני תלמידיו המצוינים את שיעוריו וחידושיו בהלכות אלו, ולשמוע ביקורת ולהגיע להכרעה בהלכות חמורות. אבל לצערנו היה לאין מחמד כל עין.

אפילו הוא נוטל את נפשך

בימים שלאחר פטירתו חשתי תחושה קשה של "ואני אנה אני בא" (ע"פ מאמר ראובן לאחיו, בראשית ל"ז ל'). "תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף" (ישעיה ס' י"ז), ותחת רבי משה הלוי מה בדינו להביא?! אבל אחרי כשבעיים, נזכרתי בדברי חז"ל על הפסוק (דברים ו' ה') "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך", אפילו נוטל את נפשך (ברכות נ"ד ע"א). הפסוק אינו מסתפק בכך שלא להתרעם על השי"ת כאשר נוטל את נפשך, אלא אדרבא "ואהבת", שחייבים לאהוב את ה' גם במקרה קשה כזה, ובאמת איך אפשר לאהוב? ע"י שמתחזקים באמונה שלמה שהקב"ה הוא אבינו רוענו, והוא עושה הכל רק לטובתנו, אנחנו מבינים שלמרות שאנחנו רואים בזמן הצער שזה נראה כרעה מוחלטת, אלקים חשבה לטובה.

וכמו ששמעתי שבזמן שהסתלק הגאון רבי מסיעד מאדאר זצ"ל לפני שנים רבות בחודש אלול התשי"ט בגיל 31 בג'רבא, אביו

אני בטוח שמקומו בגן עדן גדול מאד ע"י האוצר הגדול שאצר ואסף בשנות חייו המעטות עלי אדמות, וכי הוא יושב ומפלפל עם הראשונים והאחרונים שהסכים לדעתם או חלק עליהם, ובודאי ששפתותיו דובבות כל הזמן מדברי התורה שלימד ושכתב, וכמ"ש בקהלת (ה' י"א) "מתוקה שנת העבד אם מעט ואם הרבה יאכל, והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון", ומי לנו עובד השם כמוהו. אבל הכאב הגדול שלי היה למה עשה זאת אלקים לנו, אדם שכלו קודש להשי"ת ולתורתו, היתכן שלקח אותו אלקים?! אנחנו מתייסרים מעצם הסתלקותו וההפסד שלנו.

עוד ספרים היו צריכים להכתב

לגאון הרב משה היו הרבה תכניות, כמו לסיים לתלמידיו עד חנוכה של אותה שנה הלכות חזקה (בחושן משפט) עם סוגיות הש"ס וכל מה שמסביב, ואח"כ להתחיל עם הנשואים שהם רוב מגין בכתה שלו (כי אצלנו בישיבה ב"ה מתחתנים בגיל צעיר

יש לך תשובות על הלכות פסח?

כאשר רבי משה זצ"ל הלך למרן הרב עובדיה לבקש ממנו הסכמה לספרו שו"ת "תפלה למשה" חלק שני, שאל אותו מרן "יש לך תשובות על הלכות פסח?", אמר

לא יכול היה לקבל עליו תנחומין, והיה בוכה יומם ולילה. עד שמורנו הרב הגאון הראב"ד רבי משה כלפון הכהן זצ"ל אמר לו, האם אתה רחמן על בנך יותר מהקב"ה שהוא אל מלא רחמים?! ובזה נרגע וקיבל עליו דין שמים.

האם חצי העולם יחרב?!

אם כן, חשבתי לעצמי שגם אנחנו צריכים לקבל את דינו יתברך עלינו. ואמנם אנחנו ראינו בפטירתו את חצי הכוס החסרה, אבל אולי לא נקצבו חיים לנשמה קדושה זו מסיבות הידועות רק לקב"ה כדוד המלך ע"ה, והקב"ה נתן לו 'מהצד' ארבעים שנה, ונתן לו כח רוחני גדול כזה לפעול בארבעים שנה אלה מה שתלמיד ותיק לא יכול לפעול במשך שמונים שנה. ואולי כמו שאמר החפץ חיים לבתו כשנפטר עליה בעלה בקיצור שנים, האם היית מסכימה שחצי עולם ייחרב?! ודאי שלא! מה עשה הקב"ה? לקח את הצדיק הזה ולא החריב חצי העולם, "כי מפני הרעה נאסף הצדיק" (ישעיה נ"ז א').

ושמעתי בזמנו ממור"ר הרב רפאל כדיר צבאן זצ"ל רבה של נתיבות, על הפסוק "ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה" (תהלים ק"י ו'), שפירושו שהקב"ה נפרע מהגויים מלא גויות, אבל אצל עם ישראל, מחץ ראש דהיינו אדם גדול, על ארץ רבה, כלומר להגן על כל העם. ואני מוסיף שבפסוק הבא כתוב "מנחל בדרך ישתה" על כן ירים ראש, "מנחל בדרך ישתה" ר"ת משה בן יוסף, "על כן ירים ראש" בגימטריה תשס"א. ומי יעמוד בסוד ה'.

טוב רואים שדרכם של שני הגדולים האלה היתה זהה, שניהם היו מופת השקדנים. את מרן הרב עובדיה כולנו מכירים, הוא לא היה מבזבז דקה כידוע. וגם את רבי משה זצ"ל אנחנו עוד זוכרים אותו שלא היה לו רגע אחד של בטלה.

זכות לחלוק עלי, יש לו ראיות!

שנה אחת, בקשתי ממנו שיצטרף אלי לנסיעה לצרפת בשביל לערוך דינר עבור הישיבה. הוא שמע וקיבל, הסכים לבוא אתי. יום אחד כשהיינו שם, שמעתי שהגאון הרב **שלום משאש זצ"ל** נמצא בפריז, אמרתי לרבי משה בוא נלך לבקר אותו. הלכנו אליו, קיבל אותנו יפה מאוד ובכבוד גדול. הבן של הרב משאש היה אתו שם, אמר לו "אבא זה הרב משה לוי שחולק עליך", ענה לו הרב "זכותו, הוא לא חולק עלי בסתם יש לו ראיות, זכותו!". אח"כ אמר לו בהשתאות: "רבי משה, אני דמיינתי לעצמי כל הזמן, שאתה יהודי זקן בן שבעים שנה, מי שיוודע לכתוב מאמרים ותשובות כאלה, ודאי הוא למד כבר חמישים או שישים שנה בגמרא ובפוסקים, והנה אני רואה אותך בחור צעיר מאוד".

את המלים האלה ראיתי שכתבו ג"כ על מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל. כאשר מרן הרב עובדיה הוציא את ספרו "יביע אומר", שלח אותו לאחד מהרבנים המפורסמים בא", ואחרי כשבוע פגש אותו אמר לו "מי אתה?", אמר לו "אני זה שכתבתי את הספר יביע אומר ושלחתי לך", אמר לו "מה?! חשבתי זה זקן בן שבעים שכתב את יביע אומר!".

לו "כן". אמר לו "תביא לי אותם ואני אעיין בהם, כרגע אני עוסק בהלכות פסח". התשובה הזאת מאוד מאוד הפליאה אותי, מרן הרב עובדיה באותו זמן היה בגיל 60, בודאי שהוא חזר על הלכות פסח לא פחות מחמישים פעם. איך אני יודע? פעם הוא סיפר על עצמו שאמרו לו תלמידיו "תן לנו סגולה לזיכרון", ענה להם "כמה פעמים חזרתם?", ענו לו "חזרנו ארבעה וחמשה פעמים", אמר להם "הקדוש ברוך הוא חנן אותי בזיכרון, ובכ"ז אני חוזר על כל דבר 40 פעם, ואתם רוצים סגולה לזיכרון?!". אחרי הדברים האלו שאמר, אני בטוח שעל הלכות פסח הוא חזר יותר מחמישים פעם, ובכל זאת בגיל 60 ויותר, אמר לרב משה שיביא לו את התשובות שלו על הלכות פסח כי

הוא עוסק בהם, כמה הערכה גדולה היתה לו לתורתו של הרב משה. גם אצל הרב משה אנחנו רואים את ההערכה הגדולה שלו למרן הרב עובדיה זצ"ל. עוד מזמן שרבי משה היה ילד, היו עיניו מול תמונתו של מרן הרב עובדיה, והיה אומר אני רוצה להגיע לזה. הוא הבין שאם הוא רוצה להגיע לזה, הוא צריך להתמסר לתורה, ובאמת כך עשה וזכה והגיע לגדולות. כאשר מתבוננים

כל חלמיד
צריך לשאוף
להגיע
לדרגתו של
הרב עשה,
להשתדל
ולהתמסר ולא
להתניאש. אם
הוא לא יכול
להגיע לדרגה
של הרב
עשה, אז הוא
יגיע לדרגה
קצת פחות,
אבל צריך
לשאוף כדי
להגיע לדרגה
הזאת,

התורה עתת שעה

באותה פעם שנסע אתי לצרפת, ראו אותי המארחים שם, ותכף ומיד הרגישו שמה שנותן לו את השמחה ומה שמונע ממנו אותה זה דבר אחד - אם באותו היום הוא הצליח ללמוד יותר, ראו אותו שהוא שמח וטוב לב, יום שראו אותו שמח קצת פחות, הבינו שבאותו היום לא הספיק ללמוד כמו שרצה.

ערב אחד, הגזבר של הישיבה בצרפת מאיר כהן סולל ז"ל אמר לי "כנראה שהיום רבי משה למד יותר מאתמול". אמרתי לו "מנין לך?", אמר לי "אני רואה איך הפנים שלו נראות היום, ואני זוכר איך היה נראה אתמול, היום הוא יותר שמח!". זה מה שהיה קובע לו את החדוה ואת השמחה, בזכות הדבר הזה הוא הגיע לממדים גדולים מאוד.

מי שעקבל 2500 ש"ח, כעה שעשה תהיה לו!

אחד הדברים שהרב משה היה חוזר ומדגיש לתלמידים שלו, זה **שצריך ללמוד תורה בשמחה**. היה אומר להם: אם יכנס

עכשיו יהודי אחד לבית המדרש, ויתן לכל אחד מהבחורים שטר של 500 יורו, אתם יודעים כמה זה 500 יורו? 2500 ש"ח! כל אחד ואחד מאתנו, כשיקבל לידו סכום כזה, איזו הרגשה טובה ואיזו שמחה תהיה לו! אם אדם מגיע ללמוד תורה במחשבה כזאת, כשיסיים דף גמרא, איזו שמחה ירגיש.

חצי שנה של שקידה בתורה

אם אדם יעריך ויעריך את האדם הזה שבגיל כל כך צעיר כבר הגיע לדרגות גדולות, הוא ירצה ג"כ להגיע לשם, ואפשר להגיע. מי שיחליט באמת, יגיד אני לוקח את עצמי לחצי שנה לשקוד על התורה בהתמדה מרובה. אל תתן לשטן לבלבל אותך ותגיד לעצמך אני עכשיו ישקוד שבע שמונה שנים, אם תעשה ככה היצר הרע יבלבל אותך ויכשיל אותך, די אם תתחיל בחצי שנה שתאמר בל"נ אשתדל להתמסר. ובאותה חצי שנה, תצליח לראות בה הרבה גדלות מעבר למה שאתה חושב ומכיר את עצמך, ויעזור ה' הלאה.

בשורה משמחת

הננו שמחים להודיע לבוגרי הישיבה וידידיה על שיעור חדש בערוץ הקודש "קול ברמה"

מאת מורנו הגאון רבי מצליח חי מאזוז שליט"א

בשאלות נבחרות שנשאל במסגרת בית ההוראה של ישיבתנו הקדושה

התכנית תשודר מדי יום ראשון בשעה 12 בצהריים בהנחיית ר' אשר ברדה

ניתן לשמוע את השיעורים גם בשידור חוזר בקו "תורת חיים" 02-5606532 שלוחה 7 ובקו שיעורי התורה של "קול ברמה"

הכעס

יותר מתמיד!

כולנו נרתמים
כאיש אחד בלב אחד

למכירת כרטיסי ההגרלה של ההילולא

השנה יותר מתמיד

הישיבה זקוקה
שנשיב לה טובה

החלש יאמר גיבור אני!

מוכרי הכרטיסים יזכו לתגמול רוחני וגשמי

לפרטים: 058-3218900

פולמוסים ומחלוקות שהתברר במרוצת הדורות כי אין בהכרח סתירה בין הדעות

גיל אברהם בהכירו את בוראו

ברא הכל וכו' **ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו.** עכ"ל.

מִרְנָן ראש הישיבה שליט"א בספרו "בית נאמן" (בראשית כ"ו, ה') מסביר שהזכיר כאן רבנו הרמב"ם שני זמנים: זמן ההתחלה "כיון שנגמל" והוא בן שלש שנים (שכן זמן ההנקה הוא שנתיים כידוע), וזמן ההכרה המלאה בגדלות ה' "בן ארבעים שנה" (הוא מספר עגול, או שכך היתה גרסתו במדרש במקום בן **מ"ח** הכתוב לפנינו). ועיין בכסף משנה שם.

בזה הוא מבאר רמז הכתוב בתהלים (ק"י ג') "לך טל ילדותך". לפי גירסת הרמב"ם שאברהם אבינו הגיע להכרה מלאה בהקב"ה בגיל ארבעים שנה, הקב"ה אומר לו: לך "טל" ילדותך, אני מוחל לך על ט"ל השנים של ילדות שלא עבדת את ה' כל הצורך. (ואף המשיך המזמור שם "אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק" - לפי דברי חז"ל בנדרים שם - מכון לאברהם אבינו). •

על השנה בה הכיר אברהם אבינו ע"ה את בוראו, מצאנו בדברי חז"ל שתי דעות חלוקות באופן קיצוני. הדעה הידועה היא הגמרא בנדרים (דף ל"ב סע"א): "בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו". ולמדו כן מהפסוק "עקב אשר שמע אברהם בקולי", שכן אברהם אבינו חי 175 שנים, ואם ננכה 3 שנים (שעדיין לא הכיר בהן את בוראו) ישארו 172 שנים כמנין **עקב**. אולם במדרש (בראשית רבה ס"ד ד') מובא שיש בזה מחלוקת: רבי יוחנן ורבי חנינא תרויהון אמרי בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם את בוראו, ריש לקיש אמר בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו.

רבנו הרמב"ם מפשר בין שתי הדעות הללו, וזה לשונו (בפ"א מהלכות עכו"ם הלכה ג'): "כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן, ולחשוב ביום ובלילה, והיה תמה: היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסבב אותו, כי אי אפשר שיסבב את עצמו וכו', עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא

במלאות יובל שנים לפטירתו של מרן האיש
כיצד הצליח רבי מצליח לנטוע שלשה ארזים
סביבה רחוקה | סיפורים וגילויים חדשים על
והשיטות בהן אתגר את בניו שליט"א ללמוד

מאיר הקטן בן השבע וחצי, הגביה עיניו מסידור
”נהורא השלם”, זקף את ראשו והביט באביו בתדהמה
מהולה בסקרנות.

הפעם הצליח אביו לסקרן אותו כדבעי.

”יש לי ספר שיעניין אותך הרבה יותר מהספר
הזה!” אמר לו זה עתה אביו הגדול בחיור צופן סוד.

האב הגאון הקדוש ”איש מצליח” ידע את נפש בנו
כי חביבים עליו ביותר גימטריאות, וכל סידור של
כוונות (כדוגמת סידור נהורא הנ”ל) המלא בצירופי
שמות וגימטריאות נבלע על ידו בשקיקה, ובחר

ידע עליהם

ו מצליח זצ”ל, יצאנו בעקבי הצאן ללמוד
ב ישראל במציאות בלתי אפשרית של
סוד הצלחתו בחינוך ילדיו
ולהחכים | בניהו קציר |

לחנך אותו על פי דרכו וכך למשוך את לבו ולמקסם את יכולת הלימוד שלו.

"איך קוראים לספר הזה?" מיהר הילד לשאול בנימת פקפוק שהרי מכיר הוא כבר את כל הספרים בספריה.

"לספר הזה קוראים 'סידור הרש'ש'!" ענה האב ומיהר להבהיר "אבל תנאי אחד לי אליך בני, לא תקבל ספר זה עד אשר תדע לבאר את התוספות הראשון בתחילת פרק הזהב (בבא מציעא דף מ"ד ע"א)".

ילד בגיל שבע וחצי בקושי מבין גמרא, תוספות מאן דכר שמיה. היתה זו איפוא משימה כמעט בלתי אפשרית, אך לרבי מצליח חשוב היה לנטוע בבניו את ההרגשה שהם מסוגלים להצליח הרבה יותר (בבחינת "ספי ליה כתורא", כתובות נ' ע"א).

התלהב הילד מהעסקה, והחל בכל כוחו ומרצו לנסות להבין את דברי התוספות. מהבוקר עד הערב עמל בשקידה ובדביקות, אך לדאבונו, התוספות היה קשה במיוחד לשכלו הרך. משכלו כוחותיו, פנה אל אביו בתחינה שיוותר על התנאי, אולם האב סירב והפטיר: "הסכם זה הסכם!"

עברה תקופה. הילד מאיר תר אחר ספר מסוים בארון הספרים, והנה בעת

הוצאת הספר מהמדף, גילה כי מאחורי הספרים במדף מסתתרים להם ספרים נוספים. הוא מיהר להסיט הצידה את הספרים הקדמיים, והנה להפתעתו הוא מגלה כי נסתרים שם ספרי חכמת הנסתר, ביניהם הוא מוצא את אשר אהבה נפשו - ספר עתיק שעליו חרוט באותיות כסף ישנות "סידור הרש"ש"...

"אינני מאמין" זעק היניק וחכים בתדהמה כמי שגילה אוצר. "הלא זהו הספר לו קויתי חודשים רבים!". הוא הביט ימין ושמאל, ומשנוכח כי אביו ואחיו אינם בקרבת מקום, שלף את הספר ופתח אותו.

דפדף בו במרוצה אנה ואנה כמחפש דבר מה. שמא תאמרו מה היה לו לחפש בספר שלא ראהו מעולם קודם לכן?

ובכן, פעם למד בבן איש חי (שנה שנייה פרשת ויקרא הלכה י"ד) שמנהג המקובלים על פי סידור הרש"ש לומר בראש חודש בנוסח יעלה ויבוא "ביום ראש חודש הזה" ולא "ראש החודש הזה", כי יש כוונה במספר חודש בלא ה"א". מאז הטרידתו השאלה מדוע לא הביא הבן איש חי את הכוונה שהביא הרש"ש, מהו הסוד? והנה כעת יכול הוא לראות במקור הדברים בסידור הרש"ש מהי באמת הכוונה הנסתרת... הוא פתח, קרא, והבין!

מאז, לא מש הספר מידו, ובכל פעם שביקש מאביו שיפתור לו איזו גימטריא

תחרות בכתיבה

אך ללא ספק עיקר התמריץ שנתן לבניו את החשק להתעלות בלימוד, היה הדוגמא האישית של האב הגדול, שראוהו יומם ולילה שוקד על תלמודו ביגיעה ועמל אין סופי.

מורכבת שמצא בסידור, הסכים האב לפרש לו בתמורה לכך שיפרש לו סוגיא מוקשה.

חכמתו של מרן האיש מצליח היתה למצוא מה כל אחד מבניו מחבב, ובדרך זו להעמיד אותם באתגרים לימודיים ובשאיפות נעלות.

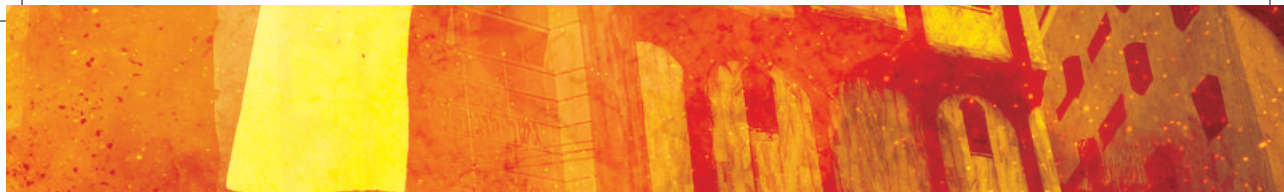

תמונה משותפת של האחים עם אביהם, ועל ידו רבי מאיר ביתאן זצ"ל אביו של רבי חיים ביתאן שליט"א רבה הראשי של תוניסיה

מאחר ולא היה בעיר, בית מדרש עם ספריה הפתוח במשך כל שעות היום, היה לא פעם מצטרף ללימוד המשותף הגאון **רבי פינחס באנון** שליט"א שנשלח ע"י ישיבת "אור יוסף" בצרפת לייסד ישיבה בתונס. הוא היה מגיע לבית האיש מצליח, מקרב כסא לשולחן הארוך, ולומד כאחד הבנים הי"ו.

בהזדמנויות אלו, עמד רבי פנחס מקרוב אחר דרך חינוכו של רבי מצליח, והתפעל

ואם תרצו דוגמא לאתגר נוסף, הנה הדרך שבה 'דחף' מרן האיש מצליח את בנו מרן שליט"א לחכמת העיבור, כפי שהוא מעיד בעצמו על ההיכרות הראשונה שלו עם חכמה זו בהקדמתו לספר "בינה לעתים": "נתקלתי בסוגיא אחת (בר"ה דף ח') בענין התקופות. שאלתי את אבא וענה לי בשפת-סתרים: **צ"א ז"ח לעולם לא יזח**. אמרתי לו: מה זה? אמר לי: "תלמד שירי דוד". זו היתה הדחיפה שלי ללמוד עיבור...".

את הבנים שיחיו, הגיב מיד: "אדרבא, יש להם ללמוד מאביהם מולידים! **אני הדוגמא האישית שלהם!** לא ילדי הרחוב משמשים מודל לחיקוי לבני, אני הוא הסמל ואל רמה כזו אני שואף ומבקש שיגיעו!"

"הנה", המשיך, "היום כתבתי תשובה בהלכה, על אף החום הכבד ששרר... שמא תטענו שקשה יותר לחדש בגמרא, הנה אני כעת את כתיבת התשובה, **ונערוך תחרות בכתיבת חידושים**. אני אלמד את סוגית "זה וזה גורם" (פסחים דף כ"ו ע"ב) שאתם לומדים כעת, ונראה מי יחדש יותר."

נאה דורש ונאה מקיים, כבר למחרת כתב חידוש ארוך ומפעים ביופיו באורך כשלשה עמודי פוליו. הרוצה לחזות בו, יעיין בספרו על הש"ס "מצמיח ישועה". החידוש פותח במלים "ניחזי אנן", ומונה והולך את כל האופנים שמתפרשת בהם הסוגיא, וקורא להם "צדדים", ומעמיק בהם בשילוב מהרש"א ושאר מפרשים להבהיר את הגמרא. סגנון החידוש מזכיר במקצת את תשובת הבית יוסף המפורסמת (בשו"ת הבית יוסף חלק אבן העזר בסוגיא בקידושין), שמנה תקס"ז פירושים לסוגיא, ואח"כ חזר וסתר ופשט אחת לאחת עד שהתחווה הסוגיא כשמלה להעמידה על מכונה.

בשיטות כאלו ואחרות, היה רבנו מספק

עמוקות מאהבת התורה שהצליח להחדיר בבניו. הלימוד בביתו יחד עם שלשת בניו, חרט רושם חזק בל ימחה בלב. "חבריהם", הוא נזכר בראיון שערכנו עמו לפני כמה שנים, "היו משכנעים אותם ללכת לים, אך הם היו ממשיכים ללמוד. כל כך התפעלתי מהמשמעת שלהם", הוא מעיד, "עד שאמרתי לרבי מצליח 'כבודו לא צריך משגיח שישגיח על בניו'."

לעתים היה רבי פנחס שומע את רבי מצליח מעורר את בניו וממריצם לכתוב עוד, לחדש יותר, והיה מצביע על עצמו ואומר: "ראו בְּנִי, אני בגילכם כתבתי פי כמה וכמה, הזדרזו! השקיעו עוד!"

משפטים אלו נתנו לילדים כעין זריקת מרץ להוכיח יותר ויותר את יכולתם. אך משפטים מסוג זה הפריעו מעט לרבי פנחס, והוא ניסה לסנגר עליהם ואמר: "כשהיה כבודו בחור צעיר בג'רבא, רבים היו הכותבים, הלומדים והמחדשים, עולם התורה היה פורח מאוד! היום, לצערנו הרב, ירידת הדורות ניכרת, תורה מונחת בקרן זווית ואין מי שמשקיע בה. מה שבניך לומדים בשעה שחבריהם מבלים בחוף הים, זה הרבה מאוד לעומת הכלל! שמת לב כי גם כאשר כבודו לא נמצא בבית הם לומדים בהתמדה, ולמה תדרוש מהם יותר?!...".

רבי מצליח שחשש כי הדברים יקררו

להפטרה בבית הכנסת, כשלפני כן היה משנן אתם רבות.

ויגבה לבם

דרך העולם, שסגירות יתרה מייצרת ריאקציה. אלא שמרן האיש מצליח בחכמתו הצליח לנטוע בהם תחושת 'ויגבה לבו', עד שלא רק שלא חשו מקופחים או מפסידים, אלא ההרגשה היתה - אנחנו מיוחדים, אנחנו לא כמו כולם! אנחנו מעל כולם! בנוסף, הבנים לא היו מעלים על דעתם לעשות דבר נגד רצונו אפילו בחדרי חדרים. "אם אבא אמר שזה לא טוב, נאמן הוא עלינו יותר מכולם" ידעו היטב.

באותם ימים אפורים, היה האיש מצליח מתעלה מעל כל המצב הרוחני העגום, והיה משנן רבות את הפסוק: "ואנכי וביתי נעבוד את ה'" (יהושע כד, טו).

לבניו, לא היה רבנו מרשה לטייל מחוץ לבית כלל ועיקר. גם במקום לימודיהם עקב אחריהם שילמדו אך ורק תכנים תורניים שהיתה לו בקרה עליהם.

שתי עיירות נופש שכנו על שפת הים בתונס, ולשם נהרו כל התושבים בחודשי הקיץ הלוהטים: עיירה בשם "חלק אלוואד" הידועה כמקום פרוץ בו יהודי ירא שמים לא יציג כף רגלו, ועיירה נוספת בשם "אלמרסה", שם היה נופש מלך תונס

לבניו תחרויות מאתגרות המרבות חכמה.

אגב, כאשר בנו מרן ראש הישיבה שליט"א למד בילדותו מסכת תענית בבקיות, הרגילו אביו לכתוב על כל עמוד חידוש אחד או שניים.

בצל האב הגדול

עינו של האב הגדול פקוחה היתה תדיר על בניו, ושומר עליהם כעל בבת עינו. הוא חש היטב כי הם ההמשך הישיר שלו, ולכן השתדל להעביר להם תורה ככל שהיה יכול, ובמקביל לשומרם מרוחות זרות. כך למשל, בקטנותם לא שלחם ללמוד בגן ילדים, מאחר ולא היו בנמצא גננות חרדיות לדבר ה'.

בשעה שההורים משחקים עם התינוקות באצבעותיהם בכל מיני שירים היתוליים, היה משחק עם ילדיו התינוקים כך: זו זרת, זו קמיצה, זו אמה, זו אצבע, זו גודל. גב היד, כף היד. עד שלמדו שמות האצבעות מילדות ממש.

מגיל רך, הרגיל את בניו לשוחח ביניהם בלשון הקודש, עד ששפת האם (האב...) שלהם היתה עברית צחה! ולא עוד אלא שכבר בגיל ארבע-חמש הכניסם אביהם לשעריה של חכמת הדקדוק...

מגיל שש ומעלה (!) כבר הרגילם לעלות

"הביי", ומפאת כבודו של המלך, דרש החוק מן השוהים בעיר צניעות יחסית.

רבנים ותלמידי חכמים ניצלו עובדה זו, ובאו לנפוש עם משפחותיהם בעיירה זו. אף בית כנסת יפה שכן בה, ורב חשוב - הגאון **רבי מיכאל כהן** זצ"ל (חתנא דבי נשיאה הגאון **רבי סוסו הכהן** זצ"ל), היה מלמד התלמידים בשלשת חדשי הקיץ.

עם כל זאת, האיש מצליח לקח את בניו לעיירת נופש זו רק עד שהגדול שבהם הגיע לגיל שש. מאז חדל לגמרי עם נסיעה זו מחשש לפגיעה קלה בקדושתם.

כשתילי זיתים

תשוקתו להעביר את תורתו לבניו היתה עזה. את כל תמצית כוחותיו השקיע בזה עד קצה גבול היכולת. הוא לא סמך על לימודם בישיבה, והיה טורח מאוד ללמדם בעצמו. גם כשהיה טרוד מאד בעול בית-הדין, הקדיש מדי ערב כמעט **שלש שעות** ללמוד עם בניו. וסיפר שאמר לו רבו מרן **רבי רחמים חי חויתה הכהן** זצ"ל: "די במה שלמדת, העיקר עכשיו שתלמד עם בניך".

היטב ידעו הבנים כי בשובם מן הלימודים, אין זו העת למשחקי משובה אלא ללימוד תורה משותף ומהנה. ואכן, מראה מפעים נגלה לנכנס אל ביתו של רבי מצליח באותם ימים. היה זה בית קטן

בן שני חדרים שגודלו פחות מארבעים מ"ה, ואין בו כמעט מקום לנוע. במרכז החדר נצב שלחן גדול, הנושא על רגליו עשרות ספרי קודש בהם הוגים יום יום בהתמדה ובענין. מסביב לשלחן יושבים תדיר שלשת הבנים כשתילי זיתים, ומלכם בראשם - אביהם הדגול, היושב בראש השולחן מול פתח הבית, במטרה לפתוח את הדלת לכל מבקש, כדי שהבנים הי"ו לא יסיחו חלילה דעתם מתלמודם.

לפני כל אחד מהם נצבת בגאון ערמת ספרים, מחברות וכלי כתיבה עומדים הכן לשרתם, והם לומדים, מעיינים ומחדשים, וכמובן לעת הצורך מוציאים קולמוסם וממלאים שורות שורות של חידושים למזכרת נצח. וכל זה כאשר אביהם תמיד לצדם, עומד ומפקח עליהם, כמלאך המשגיח על הצמח ואומר לו 'גדל!'...

עם זאת, העיד בנו מרן **ראש הישיבה** שליט"א שאביו מעולם לא היה מגיש לו את הסבר הדברים ב'כפית', אלא תמיד נותן לו לעיין ולהגיע לדברים בכוחות עצמו. וכן סיפר בנו מורנו הרב צמח שליט"א: כאשר היינו שואלים את אבא על איזו הלכה מסוימת מה עושים, היה עונה לנו: "הספריה על ידכם, תפתחו את הספריה ואת הספרים ותבדקו מה ההלכה, אחרי שתעיינו בספרים ותרצו אח"כ לשאול אם יש אחרונים שחולקים על ההלכה הזאת וכדומה, אז אני לרשותכם ואענה לכם, אבל לפני כן לא, יש לידכם ספרים תעינו ותלמדו".

ל'התפרק' עם סיפורי צדיקים

כך, היו הבנים לומדים תחת צלו של אביהם משעה שתיים עשרה וחצי בצהריים עד לשעה שש בערב, אז היו פונים לאכול ארוחת ערב, מתפללים מנחה וערבית, והולכים לישון. למחרת קמים בשעה 3:45 כותיקין לתפלת שחרית, וחוזר חלילה.

אחרי לימוד של כחמש שעות, היה האב מאפשר לבניו 'להתפרק' במשך שעה. ו'התפרקות' זו מה טיבה? - קריאת ספרי סיפורים על גדולי ישראל וסיפורי הבעל שם טוב....

"היתה לנו ילדות טובה" התרפק לימים בנו מרן ראש הישיבה שליט"א על העבה, "לא היינו יוצאים מהבית, אבל בבית היה לנו כל טוב. כשרצינו להתענג, היינו מעיינים בפירוש מלבי"ם על התורה או בסיפורי הבעל-שם-טוב.

"במרחק פסיעה מהבית, היה בית קולנוע, שהיה מושך אליו רבים. ואני בילדותי, לא ידעתי קולנוע מהו. לא ידעתי מה עושים בתוך המבנה הסמוך לביתי..."

אגב, בחדר השינה בבית היה חלון הפונה לאותו קולנוע, והוא היה תמיד מוגף.

אחרוני הגאונים בתוניסיה

ידם של הבנים לא משה מתוך ידו של האב הגדול. רישומה של כל שיחה עם אביהם

הקדוש, אפילו אקראית, נצרבה ואופסנה במוחם, וכל תנועה והנהגה נחרטה על לוח לבם הזה, שכן אפילו שיחות החולין שלו מקפלות היו בתוכן מסרים חשובים. שמועותיו של האב כל היום מתבדרות בפיהם, ואין כמעט שיחה או שיעור שאינם משמיעים בה דברים חדשים בשמו, משל היה זה מעיין הנובע ללא הפוגה דברי חכמה, ובכל פעם שנדמה שאוזלים מימיו המתוקים, ניתן לדלות ממנו מחדש.

לא פעם ישב רבנו עם בניו, ותיאר בפניהם את המצב הרוחני של תונס בעבר ובהווה. כשעצב נמסך בקולו, היה מספר להם על הגאונים העצומים שפיארו את תוניסיה בטרם תקע בה האליאנס את חרבו, כשהוא מרמז להם כי רצונו לראותם ממשיכים את אותה מורשת גדולה.

זכה מרן האיש מצליח ונטע נטיעות כמותו. פעם בשעה של גילוי לב, ציין בפני תלמידו חביבו רבי אליהו ענקרי הי"ו, את תכונות בניו, וכך היה מונה שבחם: רבי מאיר - מַעֲיָן, רבי צמח - חסיד, ורבי רחמים - פוסק. הוא עצמו גילם את שלש התכונות יחד, וכל אחד משלשת בניו שיבדלו לחיים טובים וארוכים, נטל חלק מאישיותו הגדולה.

מאיר בלילה

בבנו רבי מאיר, תלה רבי מצליח ציפיות רבות, ולכן השקיע כוחות עצומים ושעות רבות על מנת להעביר לו את תורתו. ואכן,

יותר מכל רב אחר, ינק מרן שליט"א מאביו, אשר בודאי רוב חכמתו ממנו, ובמיוחד ביסודות העיון והכתיבה. כל יום מחצות היום עד הלילה למד לפניו בעיון הגמרא, וכבר מגיל י"ב לימדו ב"י ופוסקים ונתיבי

מ'כלי ראשון' ואילו אני מ'כלי שני'."

"זוכרת אני במוחש עובדה שנחרטה במוחי", מספרת האחות הרבנית **אביבה** מב"ת (רעייתו של הגאון רבי יצחק ברדא שליט"א), "שעת

לילה מאוחרת, אור קלוש בחדר הלימוד ואני כבר במיטתי, שומעת את ניגון לימודם הנפלא של אבי ואחי הגדול הלומדים יחד גמרא. אט אט נעצמות עפעפיו של אחי השקדן, השעה המאוחרת נותנת בו את אותותיה, והוא

רבי מיכאל כהן
מלמד תלמידים
בצעירותו

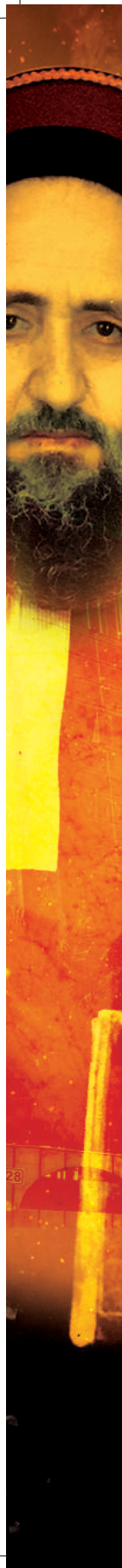
מתנמנם על הספר.

ההלכה הישרה, ולא החסיר ממנו אפילו כטפה מן הים.

"אבא רואה כך, אך אינו מוותר מהר. מלטף הוא את לחיו של מאיר בן ה-9, וקורא בחיבה: "נו נו, לא ענית לי תירוץ על הקושיא, איך אפשר לישון עם קושיא כזו...".

"ואז, אני שומעת את אמא נגשת בצעדים שקטים אל השלחן, מעבירה יד חמה על פניו של הילד הנרדם ולוחשת לאבא: "אולי מחר? הוא עייף כל כך...". אבא מחייך בחצי חיוך וקורא בקולו האבהי הנוסף המון עצמה: "נו בני, מה התירוץ?!".

בהקשר לזה נספר כי בשיבת "כסא רחמים", בכל פעם שהתעורר ויכוח בהבנת הסוגיא בין מרן ראש הישיבה שליט"א לבין תלמידיו, היה מורה להם לילך אצל הגאון הצדיק **רבי ינון חורי** זצ"ל שכיהן באותה תקופה כר"מ בישיבה, ולראות כיצד הבין הוא את הסוגיא. וכמעט תמיד נמצאו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד. והסביר זאת מרן ראש הישיבה, כי שניהם ממקור אחד יצאו - הוא למד אצל אביו זצ"ל שלמד אצל הגאון **רבי רחמים חי חויתה הכהן** זצ"ל וכן רבי ינון למד אצל רבי חויתה. "אם כי" סייג מרן ראש הישיבה "רבי ינון למד

עוד מקטנותו היה עושה לו "הידור" בהיכנסו לבית.

לאחר נישואיו של מרן שליט"א, היה מגיע מדי פעם לביקור קצר בבית הוריו כדי לעלעל בספרים הנדירים המצויים בעקד הספרים של אביו, מעתיק מקורות או שואל ספר ליום-יומיים.

יום אחד, בעת ביקורו בבית הוריו, אמר לו אביו: "יש כאן לשון מוקשה של הרב כסף משנה על הרמב"ם, אולי תצליח לפרשו!". ראה והבטיח לעיין בו. למחרת, בא ופירשו בטוב טעם ודעת, עד אשר היו הדברים מחוורים כשמלה. האב הקשיב בקורת רוח, וכשנהרה שפוכה על פניו, לחץ את ידו של בנו ואמר בחום: "חזק וברוך!".

כשיצא הבן את הבית, נאנח האב אנחת סיפוק, והפטיר בשקט: **"ברוך השם! השארתי בן ממשיך אחרי!"**...

רבי אליהו ענקרי שליט"א שנכח במקום, לא עצר בעד השאלה שנפלטה מפיו: "אם כה התפעל הרב מדבריו, מדוע בפניו, לא העתיר שבחים או לפחות מלים חמות יותר? למה הסתפק רק בהפטרות "חזק וברוך"? תורה היא וללמוד אני צריך!".

ענה רבי מצליח כשעיניו מצועפות: "חפץ

"שוב האם מפצירה בעדינות, נזהרת לא 'לשבור' את המלה של אבא... ואז אבא הגדול 'נכנע' ואומר: 'טוב, קום בני, לך למיטתך, בטוב תלין וברחמים תקיץ, מחר אי"ה נלבן את הקושיא'".

"ואז כאן, נכנס לתמונה המשפחתית הזו, הבן הרך בעצמו, שהספיק להתעורר תוך חילופי הדברים, ואומר בקול ערני לגמרי: "אבא! לישון?! הרי אי אפשר לישון, בעוד לקושיא אין פתרון..."

מבטם השמח של אבא ואמא נפגשים, ויחד הם מוודים לה' על המתנה הטובה שהעניק להם ה' ברחמיו וברוב חסדיו.

"השארתי בן ממשיך אחרי"

נחת יהודית וקורת רוח רבה, שאב רבי מצליח מבנו העילוי הצעיר. בכל פעם שהיה פוגש בו רכון על ספריו, כותב את חידושי או מעיין בריכוז, היה מרים עיניו לשמים ופיו אינו פוסק מלהודות על המתנה הנפלאה שהעניק לו הבורא.

פעמים רבות הוא מזכיר בתשובותיו שמועות בשמו, וכמה פעמים אף שינה דעתו בהלכה ובשאר עניינים בעקבות הערותיו החשובות של בנו "המאיר לארץ ולדרים", כפי שמכנהו לפעמים בתשובותיו.

1. והביא את ביאורו בשו"ת איש מצליח (כרך ג' חיו"ד סימן כ"ז דף קע"ט ע"ב), כשהוא מסיים: "עד כאן דבריו וישרו בעיני מאד".

אני שישאף בני להתעלות יותר ויותר, ואם
אשבחו יתר על המדה, עלול הוא לחשוב כי
הגיע לשלמות ולא יתאמץ עוד!"

בו: "וזה כפתור ופרח, ותשקוט הארש".
זו היתה הפעם היחידה בחיים שכתב לי
"כפתור ופרח". והעתקתי זה מיד לאחר
חצות. וכמעט לא הרגשתי צום תשעה באב
באותה שנה מרוב שמחה..."

ואמנם העידוד שקיבל מאביו בילדותו
היה מאופק, אך דוקא בשל כך היה לכל
עידוד קטן ערך גדול בעיניו, כפי שהוא
מספר במבוא לארים נסי גיטין: "פעם
אחת בגיל שמונה, שאלתי קושיא לאמה"ג
זצ"ל בפירוש רש"י בבא מציעא דף נ"ב
סע"א, ונהנה ממנה מאד, כי היתה קושיא
נכונה ולא הרגישו בה המפרשים, וסיפר
לסבא נ"ע שהיה בחדר השני. יצא הסבא
ואמר לי: "רש"י בגן-עדן כעת משתעשע
בקושייתך"... ופעם הצעתי פירוש בדבור
רש"י קשה בפסחים דף י"ח סע"א
שהמפרשים נתחבטו בו מאד, וזה היה
בערב תשעה באב התשי"ט לפני חצות.
תיקן לי אמה"ג זצ"ל את הסגנון וסיים

אין ספק שהצלחתו של מרן האיש מצליח
בחינוך הבנים אינה מובנת מאליה, ונובעת
בראש ובראשונה מסייעתא דשמיא גדולה,
ותוצאה של תפלה מעומק הלב, שכן היה
נוהג להוסיף בכל מוצאי שבת בנוסח
ההבדלה: "הצלח למודנו, הצלח למוד בנינו
ובנותינו". כפעם בפעם היה גם מניח ידו
על המזוזה ואומר: "יהי רצון שכל צאצאיו
יהיו קדושים וטהורים". ותפלתו התקבלה,
פירותיו מתוקים, צלו נאה, וכל אשר הוא
עושה ה' מצליח בידו. ●

כתבה באותו עתון ביום ששי ח' אדר
התשל"א על האיש מצליח תחת הכותרת:
"אחרון הגאונים בטוניס", ומשם נלקח שם
הספר "אחרון הגאונים בתוניסיה" | נמסר
בבלעדיות לכתר מלוכה על ידי הרב הראל
זנזורי הי"ו

ראיון מרתק שנערך לפני יובל שנים עם
מרן ראש הישיבה שליט"א בעתון "הצופה"
על ידי סופר העתון שמחה אהרוני. בראיון
שנערך כמה ימים לאחר הגיעו לארץ
וכחמשה חודשים לאחר הרצח, מספר
מרן שליט"א כמה פרטים שאינם ידועים
על הרצח הנורא. (אגב, אותו כתב פרסם

שלש היריות שהחרידו את יהודי טוניס

מאת ש. אהרוני

היהודי - מוגפים על בריח. מידי פעם עובר
ישיש לבוש "בורנוס" ומצנפת, ונכנס לאחת
החצרות.

רחוב באבסואקה דומם. החלונות הקטנים
בבתים אשר משני צדי הרחוב, בקצה העיר
טוניס, לא הרחק מהמקום בו היה הגטו

**גם הבית הגדול, המטווח
בסיד לבן, דומם. הניגון של
לימוד הגמרא שוב אינו
בוקע מחלונותיו הירוקים.
אותם אברכים שהגיעו
מפינות שונות של טוניסיה
אינם עומדים על המדרגות,
כשהם מתווכחים ביניהם
על סוגיא בגמרא, כאשר
רבם, ראש ישיבת "כסא
רחמים", מסתכל בהם
בהנאה.**

**כי מאז כ"א בטבת, כאשר שלוש יריות
פגעו בראש ישיבת "כסא רחמים", והוא
נפל מתבוסס בדמו, עטוף בטלית ותפילין
- נתרסקה הישיבה, ותלמידיה נפוצו
לכל עבה, מי לביתו באי ג'רבה, ומי שעקר
מאותה גולה דוויה.**

כמעט חמישה חדשים חלפו מאז אותו
יום בו נרצח רבי מצליח מאזוז ועדיין
הסיבות לרצח וזהותו הוודאית של הרוצח,
לוטות במסתורין.

האם הוא באמת חולה נפש כמו שטוענת
ממשלת טוניס, כשהודיעה כי לכדה את
הרוצח? - ששת אלפים יהודי העיר טוניס
מטילים ספק רב בגירסה זו. כך גם דעתו
של בנו הבכור של רבי מצליח מאזוז הי"ד
שהגיע לפני מספר ימים לארץ.

מספר לנו רבי מאיר מאזוז: "אבא ז"ל
היה מתפלל כל יום 'ותיקין', בבית הכנסת
'רבי דוד פרץ' שברחוב מג'אז אל באב.
כך נהג בחמש עשרה השנים האחרונות.
גם אותו בוקר, לאחר שעיון כל הלילה

בסוגיית "רבי חנינא סגן הכהנים" התכוון
ללכת לתפלה. הוא הצטנן ואמא ניסתה
להניא אותו מללכת. ברם הוא אמר, שאם
לא יילך יש חשש שהקהל יתאחר ולא
יתפלל 'שמע' ברגע הנכון".

תווי פניו דומים להפליא לתווי פניו של
אביו - אם כי זקנו הדליל קמעה של הבן
והנוטה לסלסול, שונה מזקנו המאורך
והמאפיר של רבי מצליח.

רבי מאיר מספר לנו את סיפורו בשקט,
בעברית צחה, בסגנון משנאי: "לאחר
מכן שמענו, כי הרוצח היה ממתין לאבא
מאחורי בית הכנסת".

שאלות הדורשות פתרון

כיום מכיר רבי מאיר כל פרט מאותו בוקר
רווי הדם, וככל שהוא מעמיק בפרטים, כן
עולות שאלות נוספות הדורשות פתרון.
מספר רבי מאיר: "התפללתי עם אבא, כפי
שהייתי רגיל מאז היותי ילד. כשנסתיימה
התפלה, מיהרתי לשאול בשלום אמא,

כך עשיתי כל בוקר, מאז שנשאתי אשה. משם התכוונתי ללכת לשיבת חב"ד - שם שימשתי כרב. אבא ז"ל יצא מבית הכנסת, החזיק בידו את הנער דוד ישעיה בן השבע - תלמיד הישיבה. זהו ילד מוכשר ביותר, בן למשפחה עניה, שהתחיל לקרוא בגיל שנתיים וחצי ובגיל 7 עסק כבר בסוגיות קשות בגמרא. אבא היה אוהב אותו מאוד. ובשבתות היה לוקחו לביתו. בדרכו הביתה, היה אבא ז"ל מתעכב בשוק, קונה פירות כדי להביאם הביתה". נזכר רבי מאיר: "כשחזרתי מבית אבא בדרכי אל הישיבה, ראיתי את אבא פוסע בשוק יחד עם הנער. היתה זו הפעם האחרונה שראיתי את אבא בחיים".

רבי מצליח מאוזן, יצא מן השוק ופסע ברחוב הראשי.

"זה לא מרחק גדול מבית הכנסת" - מדגיש רבי מאיר - "לא הספיקו להתרחק מבית הכנסת אלא כ-200 מטר, ואז התחילו היריות. הרוצח עמד בצידה השני של המדרכה, בידו החזיק מטריה. כשאבא ז"ל והנער התקרבו, הרים הרוצח את המטריה, הוציא מתוכה את האקדח והחל לירות על אבא. כדור ראשון פגע בבטנו וכדור שני בפיו. לשמע היריות התקרב למקום אחד מעוברי אורח, שיותר מאוחר נתברר כי שמו חיים פרץ, הוא צעק: מה קרה? אבא שהחל לגסוס צעק אל חיים: שמור על הילד. ואז פגע כדור שלישי במצחו של הרב והוא נפל. הרוצח רץ לכיוון חיים פרץ והחל לירות עליו. פרץ שם את ידו על פניו ואז פגע כדור בידו. הוא החל לברוח והרוצח בעקבותיו. פרץ ניסה לתפוס

מחסה מאחרי מכונית שחנתה במקום, אולם הרוצח רדף וכך הסתובבו שניהם סביב המכונית, כשהרוצח יורה ארבעה כדורים לעברו!".

הנער דוד ישעיה בן השבע, שכב כל העת על הרצפה. אומר רבי מאיר: "דוד ילד פיקח הוא. כששמע יריות, השכיב עצמו על הקרקע ועשה עצמו מת".

הרוצח הכניס את האקדח למטריה ונמלט מהמקום. שעותיים לאחר מכן, נכנס ערבי לחנות של יהודי וביקש לתקן משקפיו, בשעה שמסר ליהודי את משקפיו החל לירות בו, שוטרים שהיו בסביבה נכנסו לחנות ועצרו את היורה, לאחר מכן סיפרו השלטונות, כי היורה הזה משוגע, וכי הוא גם ירה ברבי מצליח מאוזן.

רבי מאיר אינו שלם על גירסה זו. ליהודי טונים זכור היטב המקרה שקרה באותה שנה בבית הכנסת אל גרביה בג'רבה, שעה שהרב כמייס כהן ישב עם תלמידיו ולימדם גמרא, לפתע נכנס ערבי לחדה, הוציא סכין ודקר את הרב כמייס. לאחר שנתפס טענו השלטונות כי האיש משוגע.

"היו גם עתונים בטוניסיה ששאלו את השאלה שצפה מעליה: אם הרוצח אמנם משוגע (אגב נסתבר שכבר שנה לפני כן שוחרר מבית חולים לחולי נפש), מדוע הוא יורה דווקא ביהודי, ולא בכל מי שמזדמן לידו".

"יתר על כן" אומר רבי מאיר, "ביקשנו מהשלטונות לאפשר לחיים פרץ לזהות את האיש הנמצא בידם והם לא הסכימו. וכאשר פרסמו את תמונתו של "הרוצח המשוגע" בעתון הסתכל חיים פרץ ואמר:

שהשכלתו או כישוריו טובים יותר.

ויש לכך דוגמאות רבות. מספר רבי מאיר שרק לפני ימים מספר התהלך ברחבי אותה מדינה: "לפני זמן לא רב, היה מהלך ישיש יהודי בדרך, באחד הרחובות הראשיים של העיר. הצטופפו ילדים סביבו והחלו ליידות בו אבנים. הישיש לא ידע מה לעשות. ניגש אחד היהודים אל שוטר המהלך לתומו, ואמר לו: מכים יהודי, בוא והצל אותו. אמר: אני לא בתפקיד, גמרתי את העבודה. שאל היהודי: הרי יש לך בגדי שוטר. אמר: אני בדרך הביתה לאחר התפקיד. והשוטר לא ניגש לעזרה, ואין זה מקרה יחיד. קורים מקרים כאלו לעשרות.

ולפני כמה זמן, הודיע השייך המוסלמי של העיר תוניס, באמצעות שלוחים, לרב הראשי של טוניסיה, הרב ר' מרדכי כמיס כהן שיסע רק במכונית ולא יילך רגלי ברחובות טוניס.

ולפני כן, כשהיה מהלך פעם בלוויית שני אנשים ברחוב "דה לה ליברטה" (רחות החרות), רחובה המרכזי של טוניס, תפסוהו מספר ברנשים והיכוהו מכות ואחד מהם צעק בפני הרב הראשי: אילו היית צעיר יותר - הייתי שורף אותך!

טוניס מתרוקנת מיהודיה, אומר לנו רבי מאיר מאזוז, ששימש עד הזמן האחרון ממש, כראש מתיבתא בישיבת חב"ד שבעיר הבירה. כעת נשארו בטוניס רק שתי ישיבות - ישיבת "חברת התלמוד" ובה 50 תלמידים וישיבת חב"ד ובה 40 תלמידים. ליד הישיבה ישנו בית ספר יהודי שבו לומדים מאתיים וחמישים תלמיד. שאר הילדים לומדים בבתי ספר

זה לא אותו איש שירה על הרב מצליח מאזוז ועלי. האיש שרדף אחרי וירה לעברי הוא כבן שלושים לכל היותר, ואילו האיש שנתפס נראה כבן שישים".

וכאן אומר רבי מאיר, כשהוא מדגיש מלה במלה: "ממקורות שהם כמו רשמיים נודע לנו כי השלטונות יודעים מיהו הרוצח, אולם הם אינם רוצים לגלות את זהותו. המקורות שגילו לנו זאת הוסיפו כי הרוצח הוא פלשתינאי".

בנו הבכור של רבי מצליח מאזוז נח קמעה מהרהר היטב, ושוב, אינו רוצה לשפוט אינו רוצה לקבוע עובדות ללא הוכחות ואז הוא מוסיף: "ושמא רבי חיים פרץ טעה, אולי מהפחד, נראה לו הרוצח בדמות אחרת".

פחד מסתורי

אכן, פחד רודף את ששת אלפי היהודים שנשארו בטוניס, זהו אינו פחד חיצוני, הוא חבוי בלבו של כל אחד. זהו פחד המרחף על היהודים במדינת טוניסיה מאז מלחמת ששת הימים. זהו פחד, מסתורי כלשהו, שנוצר משינוי היחס מצד הערבים במדינה זו אל היהודים, וכלפי חוץ כמעט ואינו נראה לעין. יחס הערבים היום הוא עוין מבפנים וקורקטי כלפי חוץ" - אולם היהודים מכירים היטב את האמת.

הדבר מורגש בכל שטח - מדגיש הרב מאיר. יהודי הולך לבקש עבודה - וחוזר בידים ריקות. כשמשרה ממשלתית מתפנה, יתנו אותה לערבי ולא ליהודי,

ממשלתיים והם חשים ביחס העוין של הילדים הערבים כלפיהם.

ומכל בתי הכנסת המפוארים שהיו בעיר, שרדו רק 15 בתי כנסת. ורובם ריקים.

האזנה לדברי רעל

מאז מלחמת ששת הימים, החלו התושבים בטוניס להתעסק בפוליטיקה. "כל היום יושבים הערבים עם טרנזיסטורים על האזנים, ומקשיבים לדברי הרעל נגד ישראל" - אומר רבי מאיר, ומוסיף: "גם השכנים והאורחים שהגיעו לטוניס, מוסיפים שמן על המדורה". מספרים, אומר רבי מאיר, כי שלושת אלפים פלשתינאים נמצאים כיום במחנה אימונים בנמל ביורטה וכשהם מקבלים חופשה בעיר הם עושים תעמולה רצינית בקרב התושבים הערביים. במבט חיצוני אי אפשר להכירם, היות שהם לבושים אותם הבגדים כמו אנשי טוניס. אולם יש להם אהדה בקרב המוסלמים, לא פעם מכריזים על הצגת סרט - שהכנסותיו קודש לעניין הפלשתינאי, ואז היהודים אינם הולכים לקולנוע ומסתגרים בבתים. בערב ראש השנה שרר פחד גדול בעיר טוניס. היה זה יום מותו של נאצר. היהודים פחדו לצאת לרחובות. חששו מהמוסלמים ורק בשלושת בתי כנסת התקיימו מניינים בימים הנוראים.

בג'רבה המצב יותר טוב. אלפיים יהודים נשארו בשני הכפרים שבאי. והרב רבי בוגיד סעדון, רבה של סג'רה, עומד בראש ישיבת "אהל יוסף יצחק" שבה כ-160 תלמיד.

אולם בטוניס הולכות ומתרוקנות הישיבות מתלמידיהן. מידי פעם עוקרים הם לצרפת ולארצות אחרות. כך גם קרה עם תלמידיו של הרב מצליח מאזוז - חלקם הגדול חזרו לעיר מולדתם, והאחרים נסעו אל מעבר לים.

"כמה צער הצטער אבא, כמה עמל ויגע השקיע, עד שהקים את הישיבה. וכמה שאף להעתיקה לארץ אבותיו, ואף עשה אשתקד צעדים ראשונים להשלים מאוויו. אולם לא עלה בידו הדבר" - נאנח רבי מאיר, הבן הבכור בין שלושת הבנים ושתי הבנות.

"אהבתי ללמוד גמרא עם אבא. גם לאחר שנתמנתי ראש מתיבתא, הייתי לומד עמו כלילה, גמרא פוסקים, פני יהושע וכל ים הספרות התורנית".

ממשיך רבי מאיר: "ממתי שזכרוננו פועל, אני רואה את אבא יושב, לילה לילה, עד לאחר חצות לאורה של מגורה ולומד. בשנתיים האחרונות ישב כל הזמן על ספרו "איש מצליח", ספר ובו 311 שאלות ותשובות בענייני הלכה - כמניין רפאל, שם אביו. הוא לא זכה לראות את ספרו מודפס, אלא רק דפים בודדים, ספרו יצא לאור לאחר הירצחו".

לימוד וכתובה

"אבא היה דייקן מאוד, היה מגיה בעצמו את הספר, ואם היה מוצא טעות בכתב היה מעתיק את כל הדף שהיה כותבו בכתברש"י מחדש. בבית היה מדבר אתנו רק עברית.

היה לו זכרון נפלא, כששאלנוהו שאלה, היה אומר לנו פסוקים בע"פ. הוא היה איש ג'רבה, בכל נימי נפשו. שנות חייו הארוכות בעיר הבירה לא שינו ממנהגי אבותיו. היה לבוש תמיד בתלבושת המסורתית של יהודי ג'רבה - בורנוס, מצנפת, פס שחור על שולי המכנסיים הלבנות, זכר לחורבן ונעול סנדלים. כך היה מהלך בעת היותו שופט בבית הדין הממשלתי העליון של טוניס או כראש ישיבה.

"כל רגע פנוי היה מקדיש לעיון ולכתיבה, הבאתי עמי למעלה מ-36 ק"ג כתבי יד" אומר לנו רבי מאיר, "ואנו שלושת בניו, נטפל בהדפסתם. אבא התכוון להוציא עוד ספרים שאלות ותשובות, נוסף לספר "איש מצליח" שפורסם כעת. בין כתבי היד, ישנם מספר דפים מדבריו של המקובל רבי רפאל ז'אמי - אחת הדמויות הידועות ביותר שהיו בטוניס. ידוע היה כי ביום היה עסוק בחנותו, ובלילה היה יושב ולומד תורת הנסתר. רבי מצליח מאזוז, היה יושב עמו ולומד כל מוצאי שבת, עד אור הבוקר".

"אולם עיקר הרכוש של בית אבא, הם ספריו. הוא אהב ספרים, נסע לכל מקום ואסף ספרים. יש לו בספרייתו ספרים עתיקים, ביניהם ספר טור עם בית יוסף משנת רע"ד (לפני 450 שנה). היו לו עשרות שסי"ם מכל הסוגים וכל הגירסאות. הוא אהב לעיין בש"ס וילנה של דפוס האלמנה והאחים ראם. בשנת תרצ"ג פנה להוצאה וקנה את הש"ס. בשולי הדפים היה נוהג לציין את הערותיו. "אני העתקתי את כל ההערות וההגהות ואותם אני מתכוון להוציא כספר".

לא רק את כתבי היד של אביהם מתכוננים בניו להוציא לאור בישראל, אלא גם להקים כאן מחדש את הישיבה הגדולה "כסא רחמים" - אותה ישיבה ששלוש יריות של אקדח השתיקו את קולה.

אומר לנו שמואל עידן, יו"ר איחוד עולי ג'רבה: "כבר התחלנו בהכנות ממשיות להקמת הישיבה. רבני ג'רבה ובראש הרב סבאן מנתיבות פנו בקריאה נרגשת אל בני עדתם לתת יד בהקמת הישיבה, שהמועצה הדתית בבני ברק הסכימה לעזור בהקמתה בפרדס כץ. תלמידיו הרבים של הרב מצליח מאזוז, הנמצאים בארץ, ביניהם רבים שלמדו בישיבת "כסא רחמים" בטוניס, התרגשו לשמע הבשורה. המועצה הדתית בבני ברק, החלה בטיפול מהיר, ולפי התוכנית תיפתח הישיבה בר"ח תמוז השנה". כמובן שבראש הישיבה יעמוד בנו הבכור של הרב מצליח מאזוז ז"ל. ומוסיף ר' שמואל עידן: "ביקשנו מהגר"ע יוסף, הרב הראשי של תל אביב יפו להיות נשיא הכבוד של הישיבה".

שלוש היריות שנוירו באותו בוקר באחד הרחובות של טוניס, העירו גם את היהודים האמידים שבעיר הבירה, לחשוב מחדש על עתידם. אותם ששת אלפי היהודים שוב אינם יושבים בשקט בעיר. רבים החליטו לחסל רכושם ולהגר. ביניהם כאלו שבניהם למדו בישיבת "כסא רחמים". הלוואי ויגיעו לכאן, ושוב ייכנסו לאולם הישיבה - והפעם בפרדס כץ - לשמוע חידושים גמרא - ללא פחד מיידוי אבנים וזריקת סכינים.

האותיות שאלוני

שתי תופעות במקרא של "קרי וכתב" ו"חסרות ויתרות" זועקות דרשוני, וכשחושפים את סודן מתגלה כר נרחב של פרשנות וגם: ממתי החלו לכתוב בכתב מלא, ואיך ראוי לכתוב בימינו

מאחורי תופעה זו.

בתור הסבר כללי, כותב מרן שליט"א שם שהכתיב יש בו סוד שלא הותר לגלותו והקרי הוא כפי הפשט¹. דוגמא מובהקת לזה הוא מביא משם הוי"ה שנכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת. עם זאת, מרן מביא שם כמה דוגמאות שפשט המקרא מתאים דוקא לפי הכתיב. עוד הוא מגלה שדרך התרגום לעתים קרובות לתרגם דוקא כפי הכתיב, והוא מביא לזה כעשרים דוגמאות מתרגום יונתן בנביאים וכתובים. לדוגמא, בשמואל ב' (י"ב ט') "לעשות הרע בעיניו", כתיב בעיניו וקרי בעיני, ותרגם יונתן "למעבד דביש קדמוהי" כפי הכתיב. ודרך אגב הסביר שם בהערה את הקרי "בעיני", שנתן הנביא דיבר בהתרגשות גדולה כאילו שכינה מדברת מתוך גרונו, וכמ"ש אח"כ (פסוק י') עקב כי בזיתי וגו'. ועיין בסנסן ליאיר (אסתר ג, ד).

תופעה מעניינת מצויה במקרא שאיננה בשום ספר בעולם: מלים רבות נכתבות באופן אחד (כתיב) ונקראות באופן אחר (קרי). יתירה מזו, ישנן מלים שאינן כתובות כלל ובכל אופן נקראות, או שהן כתובות ואינן נקראות (עיין נדרים ל"ז ע"ב).

המעניין בתופעה זו, שלמרות שבפועל אנו קוראים אחרת, אנו מתייחסים גם לכתב כאמת, ובחומשים מקפידים להדפיס גם את הכתיב וגם את הקרי. מרן שליט"א בחומש בית נאמן (בראשית סוף ח"ב, עניינים שונים, ערך כתיב וקרי) מוכיח זאת מכך שהגמרא בעירובין (דף כ"ו ע"א) דורשת גם את הכתיב וגם את הקרי (עיין שם שדן במי שהדפיס חומש רק עם הקרי).

ובאמת יש להבין את הסיבה העומדת

1. המלבי"ם בהקדמתו לירמיהו כותב "שהיה דרך חז"ל לדרוש כל מקום שכתוב שם "קרי" ו"כתיב", ושלדעתם בא תמיד ה"קרי" כפי הפשט וה"כתיב" כפי הדרוש, שכן תמצא תמיד שדרושי חז"ל בנויים על ה"כתיב" ולא על ה"קרי". ואם כן, הספר שבא בו ה"קרי" וה"כתיב" בריבוי, רבו בו עניינים צפונים אשר נמסרו לדרוש...".

הרכבה ומשמעות כפולה

בחידושו של מרן שליט"א על המקרא, יש התייחסות נרחבת וייחודית למקומות שיש בהם קרי וכתוב ונסיון להסבירם. לא סיבה אחת מקיפה עומדת לשיטתו מאחורי התופעה, אלא כמה סיבות מגוונות שכל אחת מהן מתאימה למקומות כיוצא בה. נצא נא בעקבות כמה דוגמאות מייצגות ונטעם מדובשן הטוב (את הדוגמאות מפסוקים בחומש בראשית, לקחנו מבית נאמן בראשית, ואת שאר הדוגמאות מ"עניינים שונים" שבסוף בית נאמן, ערך כתיב וקרי):

הדוגמאות היפות ביותר, הן במקרים שהכתיב והקרי משלימים זה את זה, ומרמזים על הרכבה של שתי משמעויות: לדוגמא, בשופטים (ז, כא): "וירץ כל המחנה ויריעו וינוסו". כתיב ויניסו ביו"ד, לרמוז שמלבד שנסו גם הניסו אחד את חבריו.²

עם זאת, יש מקומות שלא רק שהקרי והכתיב אינם משלימים זה את זה אלא הם ממש הפוכים זה מזה. הדרך שמרן שליט"א מוצא להסביר זאת היא שיש כאן "משמעות כפולה" - הקרי הוא מה שאומר הדובר בפועל, ואילו הכתיב חושף את אשר הוא חושב באמת. אחת הדוגמאות הקולעות שמביא לכך מרן, משמואל ב' (טז, יח): "ויאמר

חושי אל אבשלום וגו' וכל איש ישראל לו אהיה ואתו אשב", כתיב "לא אהיה" באל"ף וקרי "לו". חושי אומר לאבשלום "לו אהיה", כביכול הוא כפוף אליו, בשעה שבלבו הוא חושב "לא אהיה", כי בא בערמה ולבו עם דוד [וכיוצא בזה במלכים ב' ח' פסוק יו"ד: לך אמר "לא" חיה תחיה, לפי הכתיב].³

דוגמא נוספת למשמעות סודית הטמונה בכתיב, מצא מרן (בסוף חומש בית נאמן בראשית, בפירוש על הפטרת שבת וראש חודש, ישעיה סימן סו, יז) על הפסוק "המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אחת בַּתָּנוּךְ" (כתיב אחד וקרי אחת): "רמז על אלה מאומות העולם שמראים סימני טהרה, שאינם נושאים נשים כל ימיהם ויש להם נזירים ונזירות והולכים כאילו לטבול בנהר ובמעין להתקדש וליטהר ועמהם נזירה אחת לניאוף, ולובשת בגדי גבר שלא יכירו בה, ודעתם לזנות אתה. וכעת הפסוק מובן כמין חומר וטעם הכתיב והקרי, שנראה אחד ובאמת היא אחת לשון נקבה. וזהו בַּתָּנוּךְ, שהיא ביניהם שלא יכירו בה".

עוד כיוצא בו: בעשרת הדברות שבפרשת ואתחנן מופיעה המלה "מצותי" (לאוהבי ולשומרי מצוותי) בקרי וכתוב - כתיב "מצותו" (בלשון נסתר) וקרינן "מצותי" (בלשון מדבר בעדו). באור תורה (סיון

2. לשיטת בעל "הכתב והקבלה" (ויקרא כה, ל), "הענין ברוב 'קרי' ו'כתיב' שבמקרא להורות שיש כאן הרכבה". הוא מביא שם דוגמא מהפסוק "ויט אהלה (קרי: אהליו)" (בראשית יב, ח), שבא לרמוז גם על אוהל שרה (כמ"ש רש"י שם).

3. ומצאתי כעין זה ברש"י עה"פ "אֵלֵי לא תלך האשה" (בראשית כד, לט): "אֵלֵי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזור למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו". וכנראה לאברהם אמר "אולי", ובלבו חשב "אלי".

תשנ"ד סימן ק"ג) מסביר מרן יפה שמלה זו היא הגבול המפריד בין דברות ראשונות לאחרונות, ובא לרמז שעד כאן דיבר הקב"ה בלשון מדבר בעדו, ומכאן והלאה דיבר משה רבנו עליו השלום בלשון נסתר.

צורך דקדוקי

יש מקומות שהכתיב בא לציין ענין דקדוקי, למשל, לציין את שורש המלה, כמו בישעיה (נז, יט) "בורא ניב שפתים", כתיב נוב בוי"ו לפי השרש, כמו פי צדיק ינוב חכמה (משלי י, לא). או לציין שמלה זו משמשת גם זכר וגם נקבה, כמו במשלי (ל, יח-יט) שלשה המה נפלאו ממני וארבע (כתיב, וקרי וארבעה) לא ידעתים דרך הנשר וגו', לפי שדרך משמשת לשון זכר ונקבה (עיין קידושין דף ב' ע"ב).

במספר מקומות בתנ"ך מצינו שהכתיב בא בלשון נקבה יחידה, כמו "ידינו לא **שפכה** (קרי: שפכו) את הדם הזה" (דברים כא, ז). בחומש בית נאמן (בראשית כו, לה) מסביר זאת מרן על פי הכלל שכתב בספר הזכרון להרה"ג ר' אברהם בקראט הלוי (מגרושי ספרד) שמצאנו במקרא שמדבר על רבות נקבות בלשון יחיד כמו ותהיין מורת רוח (בראשית שם), בנות צעדה (בראשית מט, כב). והוא על דרך לשון ערבי שמשתמשים בלשון נקבה יחידה ללשון רבים. (והוסיף שם מרן על הדוגמאות שהובאו בספר הנ"ל, עוד עשרות דוגמאות שעלו ובאו יחד ליותר מחמשים מקומות בתנ"ך).

כיוצא בזה, בחומש בית נאמן (בראשית יד, יד) מאריך בכלל שכתב התורה תמימה שבכמה מקומות האות שבסוף המלה משמשת גם לראש המלה שאחריה, כמו "בלילה הוא" (בראשית לב, כג) במקום "בלילה ההוא" וכו'. מרן שם מביא עשרות דוגמאות לזה, ובכמה מהם מציין שהכתיב לפי הכלל הנ"ל, והקרי לא לפי הכלל. לדוגמא, במלכים א' (כא, כא) "הגני מבי אליך", וקרי "מביא אליך", וכן באיכה (ה, ג) "יתומים היינו אין אב", קרי "ואין אב".

חסרות ויתירות

תופעה מקבילה ל"קרי וכתיב" היא "חסרות ויתירות" (ולפעמים מחליפים בטעות ביניהם). על פי רוב המלים בתנ"ך נכתבות בכתיב חסר (בלי תוספת יו"ד או וי"ו הבאות כתחליף לסימני הניקוד), ויש מלים חריגות שנכתבות מלא. אך יש מלים שרגילות להיכתב חסר ולפעמים נכתבות מלא, וכן להיפך.

באור תורה (תמוז תשס"ט) שולל מרן שליט"א את הגישה האומרת שהחריגות הללו הן ענין מקרי בלבד, אלא "כל חסרות ויתרות בתורה יש בהם טעם למבין... ומי שרגיל להתבונן בזה יראה נפלאות". ומביא לכך שלש הוכחות: **א.** מכך שבעלי המסרה טרחו רבות לתת סימן בתוך סימן כמה חסרים וכמה מלאים. **ב.** ממנהג הספרדים להוציא ס"ת על חסרות ויתרות כידוע, להורות כבודה של תורה⁴. **ג.** מכך שלפעמים

4. ועיין לרבי עובדיה מברטנורה (אבות ד, ו) שכתב: "כל המכבד את התורה, הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם על

באותה פרשה מופיעה מלה מסוימת פעם
מלא פעם חסר כדלהלן.

כשמלה נכתבת מלא או חסר בשונה משאר
המקומות שהיא מוזכרת במקרא, יש מקום
לחפש את הרמז הטמון בכך⁵. ואמנם בבית
נאמן בראשית (קונטרס הערות על הקדמת
האבן עזרא, הדרך החמישית) כתב שלהקביל
חסרות ויתרות בתורה מול נביאים וכתובים
אין זה מוכרח, "שככל שהדורות מתאחרים
כותבים בכתב מלא... ובמשלי בפרקים
אחרונים יש הרבה מלים בכתב מלא" (ועיין
עוד להלן). ובזה יישב דברי האבן עזרא שם.

בדורנו כמעט ולא מצוי מי שידרוש
בחסרות ויתירות, עד שקם "בית נאמן"
בישראל, בו יש עשרות הסברים נפלאים
בפרד"ס התורה לפרש חסר ויתר. במסגרת
זו נעמוד בקצרה על דוגמאות מייצגות
שיכולות ללמד על הכלל (לעת עתה נביא
דוגמאות רק ממה שלפנינו בבית נאמן
בראשית ומאור תורה):

הדרש הרווח בחז"ל למלא וחסר חריגים,
הוא שינוי הניקוד של המלה בהתאם לכתב
החסר / המלא, וכך מתקבלת משמעות
אחרת (עיין קידושין ע"א ע"א ורש"י בראשית

א, יד). נביא לכך דוגמא מ"בית נאמן": בפסוק
"יששכר חָמֹר גֵּרֵם" (בראשית מט, יד), המלה
"חמור" כתובה בכתב חסר - "חֲמֹר", לרמז
למה שאמרו ז"ל עונתן של תלמידי חכמים
משבת לשבת, כדין החמרים (כדאיתא
בכתובות ס"א ע"ב), ולכן בא "חמר" חסר ו'
קרי ביה "יששכר חֲמֹר".

חסורי מחסרא

מלים הרגילות להיכתב מלא ונכתבו
חסר, רגיל מרן לפרש שבא הדבר לרמז על
חסרון מסוים, ובפרט כאשר באותה פרשה
אותה מלה כתובה מלא⁶. רמז קולע כזה
מוצא מרן בפרשת חיי שרה. רבקה אומרת
לאליעזר: "גַּם לְגַמְלִיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם כָּלֹו
לְשָׁתָהּ (חסר וי"ו), ואילו בהמשך נאמר "וַיְהִי
כְאֲשֶׁר כָּלֹו הַגַּמְלִים לְשָׁתוֹת" (מלא וי"ו). רמז
למה שאמרו "צדיקים אומרים מעט ועושים
הרבה", שאמרה לתת להם מעט מים לשתות
די ספוקן בלבד ולמעשה כָּלֹו הגמלים
לשתות לרויה.

לפעמים דורש מרן שהכתיב החסר בא
לרמז על הסתייגות שאין הדבר מוחלט.
לדוגמא בפסוק: "כל אשר תאמר אליך שרה
שמע בקלה" (בראשית כא, יב), בקלה חסר
וי"ו, רמז שלפעמים אין לשמוע בקול האשה,
כדאיתא בב"מ (דף נ"ט ע"א).

כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה - אין לך כבוד תורה גדול מזה".

5. עיין בארים נסי (פסחים ג' ע"ב) שציין לרבנו חננאל שם דכל "יושבת" בתנ"ך מלא ו', וכשמחסירו למדרש מחסירו. ושכן הוא באוצר
הגאונים חלק התשובות בשם רב שרירא או רב האי גאון. ע"ש.

6. ובכמה מקומות מרמזו שחסרון וי"ו מרמז על חסרון חיים ל"א, על פי הידוע שוי"ו סימנא דחיי (ראה למשל בבית נאמן הפטרת חיי
שרה פסוק י"ט).

מלה המתייחסת לרבים שבאה חסרה, מרן רגיל לרמוז שהכוונה ליחיד. כך למשל, בבקשת חמור ושכם בנו מאנשי עירם: "אַתְּ בְּנִתָּם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים" (בראשית לז, כא), "בְּנִתָּם" כתיב חסר (ולא אמר בנותיהם. והיא מלה יחידה בתנ"ך). ובא לרמוז כי שיקרו להם שיש ליעקב הרבה בנות, ובאמת לא היה לו אלא בת אחת שהיא דינה.

לפעמים הכתיב החסר טומן בחובו הסבר פשט הדברים. לדוגמא, על אברהם נאמר: "וְהוּא יֹשֵׁב פְּתַח הָאֵהֶל כָּחֹם הַיּוֹם" (בראשית יח, א), ופירש רש"י: ישב כתיב. ביקש לעמוד, אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד וכו'. עכ"ל. איך למד זאת רש"י מהכתיב חסר ומה הוקשה לו? מרן מבאר כי הפעלים ישב עמד וכיוצא, יש להם שני מובנים: פעולה או מצב. דרך משל, פלוני ישב על הכסא ר"ל על רגע שהתיישב על הכסא, אבל פלוני יושב מורה שהיה יושב מאז, והוא תואר מצב לא פעולה. והנה אם כתב יושב בוי"ו פי' כשנגלה אליו הקב"ה היה אברהם במצב יושב, והיינו שמתחילה היה יושב ועכשיו ג"כ יושב. אבל ישב ר"ל בשעה שנגלה עליו אז ישב על הכסא. והוא פלא, דאטו כך שורת דרך ארץ לישב כשנגלה אליו הקב"ה? לזה פירש שרצה לעמוד, ואמר לו שב וכו', ואז ישב לקיים מצות ה', והוי שפיר פעולה ולא מצב.

פעמים ההסבר לכך שהכתיב חסר או מלא בצורה חריגה, הוא כי במלה זו רמוז משהו בגימטריא ורק בצורה החריגה הערך המספרי נמצא מכוון. לדוגמא, בנימין בן יעקב מוזכר בכמה מקומות בתורה חסר יו"ד, ומסביר מרן

בבית נאמן (בראשית לה, יח) שבנימין נולד ליעקב בן צ"ט שנה או בן מאה שנה (כמ"ש בסה"ד בשם ספר הישר ומד"ר פרשת נשא פרשה י"ד). וזה היה חידוש בימיהם להוליד בגיל כזה כמ"ש (בראשית י"ז י"ז) "הלבן מאה שנה יולד". ולכן נכתב "בנימן" חסר יו"ד, דהיינו "בן-ימן", שיהיה המספר ימן מכוון למאה. (לגבי הקפדה על חסרות ויתרות בגימטריא, כבר עמדנו במדור הקודם).

יש פעמים שבא כתיב מלא כדי לשלול קריאה מוטעית. למשל, "ושא לכל חטאותי" (תהלים כה, יח). הוי"ו בתיבת חטאותי באה למנוע טעות שלא תקרא "חטאתי" הטי"ת בקמץ (לשון יחיד). ומזה הביא מרן במאמר על ביטוי האותיות (הנדפס ב"קובץ מאמרים") ראה אלימתא למבטא הקמץ הרחב כמו הספרדים, שכן בדק ומצא שהקמץ הרחב מצוי במקרא בממוצע פי 9 מהקמץ החטוף, והנה באו 38 פעמים בתנ"ך כתיב מלא ו' אחרי קמץ חטוף או אחרי חטף קמץ (שוא קמץ), ולעומתם באו בודדים ממש כתיב מלא ו' אחרי קמץ רחב. ואילו לפי היחס הנ"ל היה צריך להיות הכתיב מלא לאחר קמץ רחב מרובה פי 9, דהיינו 340 פעם!

מלה אחת - ארבעה אופנים

המעניין ביותר הם המקרים שמרן שליט"א מבאר בשיטתיות מלה מסוימת במקביל לכל המקומות שהיא מוזכרת בתורה.

הדוגמא המאתגרת ביותר היא המלה "תולדות" שנכתבה בארבעה אופנים שונים

בתורה: מלא דמלא ("תולדות"), חסר דחסר ("תלדת"), חסר ו' אחרונה ("תולדת"), וחסר ו' ראשונה ("תלדות"). בבית נאמן (בראשית ב, ד) מפרש מרן בצורה נפלאה את כל המקומות: המקום היחיד בתורה שבאה תיבת "תולדות" מלא דמלא בשני ווי"ן, זה בפסוק "אלה תולדות השמים והארץ" (בראשית ב, ד), לרמז על שלמות הבריאה, כמו שכתוב "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" הם ותולדותיהם, שעד היום מוצאים חוקרי הטבע סודות וגגזים בתעלומות הבריאה דברים נפלאים מאד. בנח ובני נח (בראשית ו' ט') בשם ותרח (יא, י) וכן ביצחק (כה, יט), נאמר "תולדת" חסר ו' אחרונה, כי ראו עולם טוב ושוב נהפך רח"ל. וכן שם אחר המבול נתקצרו השנים, והוא עצמו חסר יותר משליש משנות אביו. ותרח לא זכה לעלות לא"י עם בנו ומת בחרן. וביצחק סופו היה קשה, שכהו עיניו מראות (כז, א). ושל ישמעאל (כה, יב) חסר דחסר, וכמ"ש רש"י על פסוק (בראשית יז, כ) "שנים עשר נשיאם יוליד" - כעננים יכלו, כי היה פרא אדם וסופו לאבדון שאין יוצאים ממנו גרים, ועליו נאמר להשמדה ולהובדא עד סופא (דניאל ז, כו) לפי הראב"ע שם. אבל של עשו ויעקב "תלדות" מלא ו' בתראה, כי סופם טוב, שעשו נקבר ראשו במערת המכפלה וממנו יוצאים גרים, וכן יעקב אבינו ע"ה בסוף ימיו חי באושר כמו שכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים" (מז, כח), ועיין בזה"ק שם, ואחריתו תשגה מאד. ויעקב אבינו לא מת.

פחות, מאחר שכמה פעמים בתוך אותו פסוק מופיע פעם "קדוש" מלא ופעם "קדש" חסר. הנה דוגמאות מפרשת קדושים: והתקדשתם והייתם **קדשים** כי **קדוש** אני (ויקרא יא, מד), והייתם **קדשים** כי **קדוש** אני (שם פסוק מ"ה), **קדשים** תהיו כי **קדוש** אני ה' (שם יט, ב), קדשים יהיו לאלהיהם (שם כא, ו), כי **קדש** הוא לאלהיו (שם פסוק ז'), **קדש** יהיה לך כי **קדוש** אני ה' מקדשכם (שם פסוק ח'). בירחון "אור תורה" (תמוז תשס"ט) הבחין מרן שהמשותף לכל המקומות שכתוב קדש וקדשים חסר ו' שזה נאמר על בני אדם, ואילו המשותף לכל המקומות שכתוב מלא שזה נאמר על הקב"ה, ובלי ספק שבא לרמז מה שאמרו חז"ל במדרש רבה ויקרא (סוף פכ"ד) "קדשים תהיו, יכול כמוני? תלמוד לומר כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם". ולכן אצל הקב"ה מלא ואצל בני אדם חסר. וכן "כל קדשים עמך" (זכריה יד, ה) שחוזר על המלאכים, כתיב קדשים חסר ו'.

לגבי המלה "נערה", בכל מקום בתורה כתיב נערה חסר ה"א, חוץ מפעם אחת בפרשת כי תצא "וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה" (דברים כב, יט). והסביר מרן בבית נאמן (בראשית כד, יד) שנעך הכוונה כשעודה בתולה, ואחר שנישאת נותן בה בעלה מיתוק (כנודע ע"פ הקבלה) ונעשית נערה, ולכן אחרי הקנס שהיא אשתו החוקית כתיב לאבי הנערה בה"א.

התפתחות הכתיב המלא

כאמור, המלים בתנ"ך נכתבו בדרך כלל

איזכור המלה "קדוש" בתורה מעניין לא

בכתיב חסר, אולם כתיבה זו קשה מאוד לקריאה (ללא ניקוד), ועל הקורא להסתייע בהקשר שבו מופיעה המלה כדי לדעת את אופן קריאתה. לפיכך, במשך השנים התפתח הכתיב המלא המקל על הקריאה.

חוקרים בימינו סבורים שהשימוש בכתיב המלא החל רק בתקופת ימי הביניים, אולם ב"דרכי העיון" (מאמר ג' אות ג') ובאור תורה (אלול התשס"ה סימן קמ"ג אות ג') מוכיח מרן שליט"א שהרבה קודם לכן – כבר בימי חכמי התלמוד היו כותבים הפסוקים בכתיב מלא כדי למנוע טעות. ובספרו "מגדולי ישראל" ח"ד (בשבחי אביו הגאון, אות נ"ה) שיער שהניצנים לכך החלו כבר בימי הנביאים, ויותר בימי עזרא הסופר, והוכיח זאת ממלים שנכתבו בנביאים ובכתובים מלאות ובתורה הם חסרות (וע"ע בסנסן ליאיר אסתר ט, י).

למרות שאין לנו כיום גמרא מזמן כתיבת התלמוד כדי לבדוק אם היו כותבים מלא או חסר, מצא מרן כמה ראיות ברורות לכך, כמו הראיה דלהלן: הגמרא במסכת מגילה (דף ט"ו סע"ב) מביאה דברי רמי בר אבא שמספר בניו של המן היה 208, שנאמר **ורוב** בניו. ומקשה הגמרא: הרי "ורוב" בגימטריא 214? ומתרץ רב נחמן בר יצחק: "ורב" כתיב. ע"ש. ולכאורה תמוה מה עלה בדעת המקשה, והרי בתנ"ך המלה "רב" תמיד חסרה? מוכרחים לומר שהיו רגילים לכתוב באגרותיהם "ורוב" מלא ו' שלא יקראו "רב", עד שבא רנב"י שהיה **בקי מאד בחסרות ויתרות** (ע"ש באו"ת

המקורות לכך) ותרץ "ורב" כתיב. וכן כתב בערוך (ערך ספר ב') וז"ל: מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור, כגון משה בלא וי"ו, לאמר בלא וי"ו. אבל התנא מנהגו לכתוב התיבה מלאה בלא חיסור. ע"כ.

בספרו "ארים נסי" (בבא מציעא ס' ע"ב) ובספר התשבי הנד"מ (סוף עמ' יו"ד בקובץ הערות) העיר בזה על הגאון רבי ישעיה פיק שבמסורת הש"ס שלו הגיה בכמה מקומות שהש"ס מעתיק הפסוקים בכתיב מלא, ולפי האמור שדרך התלמוד בכל מקום להעתיק הפסוקים בכתיב מלא, כל ההגהות האלו אך למותר.

ובאור תורה שם הביא דברי הש"ע יו"ד (סי' ער"ב ס"ב): "אורך כל שיטה שלשים אותיות כדי לכתוב למשפחותיכם שלש פעמים", והם דברי הרמב"ם. וחכם אחד (ר' יצחק זליגמן בר ז"ל בתקון סופרים שלו) העיר דבש"ס ליתא "שלשים אותיות" רק למשפחותיכם שלש פעמים, והרי בכל התורה "למשפחותיכם" חסר ו', וא"כ הם עשרים ושבע אותיות. ומזה חלק על הפוסקים וכתב שמספיק שיעור השיטה כ"ז אותיות כנגד כ"ב אותיות אלפ"א בית"א עם אותיות מנצפ"ך. ע"ש. וכתב על זה מרן שליט"א דאדרבא מכאן ראייה דקים להו להרמב"ם והפוסקים שרוב הסופרים בשטרות ובאגרות בזמן הגמרא כתבו בכתיב מלא, וכשאמרו בגמרא "למשפחותיכם שלש פעמים", התכוונו לכתוב מלא הרגיל בזמנם.

וגדולה מזו מעיד מרן באור תורה שם שבביקורו ב"היכל הספר" בירושלים, ראה ספר ישעיה ישן נושן (לפי דבריהם נכתב מאה שנה לפני חורבן בית שני) בכתיב מלא דמלא, עד שאפילו מלת "כי" נוסף בסופה א' (כיא) וכן עזה⁷. ושיער שכנראה נכתב לילדים מתחילים בקריאה שלא יטעו בקריאתם.

ומכל זה הסיק מרן בקונטרס "משוש חתן" (סי' י"ז) שבכתובה אפשר לכתוב בכתיב מלא מלים שבכתיב חסר עלולים לטעות בהן, כמו "מונים" ו"לוד". והביא לזה כמה הוכחות. ע"ש. וכן הוא ממליץ לגבי כל כתיבה - לכתוב בכתיב מלא במקום שהדבר מסייע לקריאה. ושכך נהג אביו הגאון זצ"ל (ראה מגדולי ישראל ח"ד, שבחי הרב איש מצליח אות נ"ה). וכן כתב לי מרן שליט"א במכתב לאמר: "אל תשמע למנהג המשובש היום שמעתיקים פסוקים בכתיב חסר ובלי ניקוד. כל התלמוד והראשונים נגד זה, עד דורנו האחרון".

עם זאת, ב"דרכי העיון" (מאמר ג' אות י"ז בהערה) כתב שמלה שאי אפשר לטעות בקריאתה, יש להשאירה בכתיב חסר (כפי שהיא במקרא), וכל שכן אם בכתיב מלא היא מקבלת משמעות אחרת. למשל, "מלה" (במובן "תיבה") נכתבת בלי

יו"ד, כי "מילה" (במשמעות חיתוך - ברית מילה), היא משמעות אחרת לגמרי. וכן "בתו" נכתבת בלי יו"ד, כי "ביתו" הכוונה לבית. וכן "נח" בלי וי"ו זהו שם אדם, ובי"ו הוא תואר-הפעל (כמו נוח לו לאדם שלא נברא. עירובין י"ג ע"ב)⁷. ובשיעורו השבועי (מוצ"ש אחרי-קדושים תש"ף) אמר שכאשר המלה מוזכרת הרבה פעמים בתנ"ך וברוב המקומות היא כתובה חסר, כותבים חסר, כמו "עז והדר" ולא "עוז" [אע"פ שבסוף משלי כתוב "עוז והדר"]. עוד העיר בירחון "אור תורה" (תמוז תשס"ט, סימן קט"ו) שאין להגזים בכתיב המלא, ומלים שמביעות מספר זוגי, אין לסמנן בשתי יודי"ן אלא די ביו"ד אחת (כפי שנכתב במקורות). ולכן יש לכתוב: אזנים, עינים, מים, מצרים [ולא: אוזניים, עיניים, מיים, מצריים, שאם תכתוב מְצַרִּים תצטרך לשלשה יודי"ן!].

עד כאן טעמנו בקצה המטה מיערת הדבש, ולא באנו לכלל שביעה. ואולי מישהו ירים את הכפפה, ולפי כללים אלו שיסד מרן יפרש כל כתיב וקרי, וכל חסר ויתר שבמקרא, כי כאמור זה כבודה של תורה⁸.

7. עיין מה שכתב בזה מרן שליט"א בירחון "אור תורה" (תמוז תשע"ז).

8. וכבר ישנו ספר "זהב במלואותם" (הנדפס בתוך ספר "כבודה של תורה", ירושלים תשכ"ח) לרבי ישראל בארי, אשר בו מפרש כל יתר וחסר שבתורה על פי שיטה מסוימת הבנויה על דברי הוזהר הקדוש. וכן יש ספר "חסר ומלא בתנ"ך" (ירושלים, תשל"ז) שסידר לפי א"ב כל חסר ויתר שבמקרא.

שני עשורים חלפו מאז
איבדה "כסא רחמים" כלי
חמדתה, בחיר התלמידים
שהצמיחה הישיבה –
מורנו הגאון רבי משה לוי
זצ"ל. חזרנו לאותו
לילה מר ונמהר
בו נלחמו אדאלים
במצוקים,
יחד עם
גילויים חדשים
אודות הקשר בין
הגר"מ לבין הישיבה
ורבניה שליט"א

עובדיה חן

אשרי שזדה גידל!

שעות קודם לכן, היכל הישיבה געש מתפלות שכמותם לא ידעה הישיבה מעולם. קול הברה עבר כי המערכות קרסו והמצב קריטי.

במהלך התפלה, מגיעה הודעה - מרן ראש הישיבה שליט"א מורה להוסיף את השם: חיים. רבי משה חיים לוי... זמן קצר לאחר מכן מגיע טלפון בהול ממרן שליט"א המבקש לתקן: לא רבי משה חיים לוי אלא רבי חיים משה לוי... בהספד יספר שלאחר שינוי השם הלמה לפתע מחשבה בראשו: הלא זה ראשי תיבות רמח"ל, כשמו של רבי משה חיים לוצאטו שנפטר בגיל ארבעים (כגילו של הגר"מ), לכן הורה להחליף ל"חיים משה לוי"¹ ר"ת חמל - אולי יחמול ה', אולי ירחם. אך בעוונותינו הרבים

את הלילה ההוא לא אשכח. נער רך הייתי בישיבה קטנה שיעור ג'. אחרי שעות של קריאת תהלים, התארגנו בחצות לשינה בפנימיה. הדאגה היתה גדולה אך גם התקווה היתה גדולה. זה לא יכול לקרות - אמרנו לעצמנו - נזר הישיבה אינו יכול להיקטף כך באבחה אחת.

מהחלונות שמענו היטב את בחורי ישיבה גדולה קורעים שערי שמים ב"עת שערי רצון להפתח", והלב נקרע מחשש.

לפתע נדמו הזעקות באחת. דממת מות השתררה. הבטנו איש אל רעהו בחרדה. דקות לאחר מכן נכנס לקומת הפנימיה אחד הבחורים מתייפח בבכי. לא היה צריך להסביר את אשר יגורנו בא. השינה היתה ממנו והלאה.

1. הערת מרן ראש הישיבה שליט"א: ראיתי בשם האדמו"ר מאוסטרובצה שהשם החדש שמוסיפים מחמת חולי יהיה השני, אולם בהקדמות שו"ת חות יאיר כתב שהוסיפו לו שם מחמת חולי יאיר. ובכל הספר חותם "יאיר חיים בכרך". ושמע מינה שהשם החדש הוא הראשון. והחיד"א בשם הגדולים הביאו במערכת החי"ת מהר"ה חיים יאיר בכרך, כנראה שחשב שהשם הנוסף הוא חיים כנהוג, אבל

נתקיים "בילע ה' ולא חמל" (איכה ב, ב).

מרן שליט"א הגיע בעצמו לבית החולים יחד עם עו"ד עמיאל הי"ו, כשלפני כן הוא גייס את פרופ' דן אדרקה שהיה מטפל ברעייתו ע"ה. הלה בא ובדק וחיוה דעתו שהמצב חמור מאד, ויש רק 20% סיכויים. מרן שליט"א יצא מחדרו של הגר"מ, מיהר לבית הכנסת בבית החולים, ניגש לארון הקודש, וטמן שם את ראשו מספר דקות בתפלה חרישית לשלום גדול תלמידיו.

שתי מודעות שתלה מורנו הרב צמח שליט"א על לוח המודעות בישיבה לפני הפטירה ואחריה

לבחורים היקרים הי"ו

מרן ראש הישיבה צלצל ואמר: לקרוא "עת שערי רצון" על יד ארון הקדש (חלונות סגורים שלא להפריע לשכנים) בכוונה. ואח"ך לקרוא **מהגמרא** (כך הדגיש²) עירובין כט: תנו רבנן לא יאכל אדם בצל וכו' עד מפני שהשעה צריכה לו. ולבקש רחמים על רבי משה חיים הלוי בן רחל שהעולם צריך לו.

11.24 בחצות - לקרא ביחד תיקון לאה ואח"ך את הנ"ל. ויה"ר שיתקבלו ברצון.

לבחורים והאברכים הי"ו

אבא מארי הגה"ק זצ"ל כשנפטר רבו, שהיה רבו מובהק, קרע עליו וישב כאבל

שעה אחת. גם בהורדת נעלים. ובכן, רבים בישיבה הגאון רבי משה זצ"ל היה רבם מובהק שלמדו אצלו שנתיים ושלוש. ולכן אחרי הקבורה שזה שעת חימום, יש לנהוג כן, בלי ברכה.

מתנה משמים

בדרך לא שגרתית ובלתי צפויה, הובילו דרכי ההשגחה העליונה את מורנו הגאון רבי משה לוי זצ"ל לישיבה (על הסיפור איך הגיע לישיבה אין צריך לחזור, הוא כבר סופר פעמים רבות). "בזכות אבא שייסד במסירות-נפש את הישיבה", אמר פעם מרן ראש הישיבה שליט"א "קבלנו גאון כזה במתנה מן השמים. מי היה מביא לנו ת"ח כזה שכל הישיבות היו שמחים ומתפארים בו?!".

לא רבים יודעים, אבל לא לבדו נכנס לישיבה. יחד עמו באו שלושה מחבריו מיישיבת הישוב החדש - יבלחט"א הדיין הגאון **רבי אפרים הכהן** שליט"א (דיין בבית הדין הרבני בתל-אביב, ומחבר שו"ת "ארץ אפרים"), הגאון **רבי אליהו כהן** שליט"א (ר"מ בישיבת 'אור המאיר' באלעד), והגאון **רבי עזריה כהן** שליט"א (ממייסדי מוסדות "אור המאיר" באלעד).

עם כניסתם לישיבה בשנת התשל"ט, קיבלה הישיבה תנופה משמעותית. הגר"מ לוי וחבריו יחד עם הבחורים

האמת שהנוסף הוא יא"ר, והוא הראשון כאמור.
2. ואמר שהקב"ה כשנביאים הגמרא וקוראים, אז יקיים.

הותיקים הצעידו את הישיבה בכמה מעלות קדימה. נוכחותו בישיבה, משאו ומתנו עם **מרן ראש הישיבה** שליט"א, והתמדתו הגדולה - השפיעו רבות על כולם, מאז ועד עצם היום הזה. ללא ספק, הוא התלמיד המובהר ביותר שהעמידה הישיבה בשנות קיומה.

חדרון ספוג בתורה

עמלו בתורה בישיבה היה מפליא. חבריו מאותם ימים מספרים כי במשך שמונה שעות רצופות (!), יושב היה רכון על ספריו ללא הפסקה, כשהוא אינו מניח לעצמו אף לא לרגע להשעין את גבו על משענת הכסא, כדי לא להתנמנם.

בהפסקת צהרים ובשעות שבין הסדרים, ממחר היה לחדר קטן ומאובק שמצא לעצמו בקומת הגג של הישיבה. שם הסתגר בארבע אמות של הלכה, וללא לאות הרווה את צמאונו במימיה החיים של התורה. שם חיבר את שו"ת "תפלה למשה" ח"א.

מעניין לציין, כי בדבריו בחנוכת הבית לבנין הפנימיה של הישיבה "בית שמואל", נזכר הגר"מ באותו חדרון הספוג בתורה, שב בכנפיו לימי העבר, ואמר: "זכורני

שכאשר למדנו בבנין ברחוב הרב שר, ושמענו שמקימים את הבנין החדש ברחוב הרב עוזיאל, שמחנו שמחה גדולה, אבל כשעברנו היה לי צער להפרד מהישיבה הישנה, שם היה לי חדר שישבתי ולמדתי בו גם כשירד מטר ושרקו הרוחות. היה זה תענוג עילאי ללמוד כך. הרגשה נפלאה שאתה מקיים את התורה מצער. האוירה מסביב פשוטה, אתה יושב ולמד דברים כל כך עמוקים ומאירים, ומרגיש שכל העולם מסביב הוא כלום!"

במהלך הדברים, שיתף את הקהל וסיפר להם שכאשר עברה ישיבת "כסא רחמים" ממעונה הישן ברחוב הרב שר, למשכנה החדש ברחוב הרב עוזיאל, חש מעט שכאשר התנאים יהיו משופרים, והלימוד יהיה במקום יפה יותר, החיצוניות תשפיע ח"ו על איכות וערך הלימודים בישיבה. אבל ברוך ה', הוא נוכח לדעת כי הלימוד המשיך בחשק ובמרץ, ועולם כמנהגו נוהג. וזאת, הודות למרן ראש הישיבה שליט"א המנהיג ומדריך את הישיבה בכל צעד ושעל בתורה וביראה.

"עם זאת" הזהיר "אמנם כעת בפתיחת בנין הפנימיה החדש, התנאים מרווחים יותר, ויש פחות עמל פיזי, אבל על עמל

שליט"א העיד עליו בהספדו: "למנוח היה ניצוץ חזק של משה רבנו, היה לו משהו מיוחד שהאמת שלו היתה מפוצצת הרים ומשברת סלעים. כשהיה אומר לך זה הפשט! אז זה הפשט..."

כאשר הגיע להסתופף בצלה של הישיבה, אך טבעי היה שדבק מאוד בדרך הלימוד עם הכתיבה. מאז הופנו אפיקי כתיבתו לכיוון ההלכתי, ובכל רגע פנוי, למד וכתב, ומילא את מחברותיו בחידושים בתלמוד ובהלכה.

כאשר היה מתבקש בהפתעה לקרוא בתורה, היה נענה, וללא כל הכנה מראש קורא בקולו הנעים והערב קריאה מושלמת, בטעמים ודקדוקים ללא טעויות! פעם לאחר קריאה כזו, אמר לגבאים: "מה שקראתי בתורה ללא התראה מוקדמת, נזקף לזכות ישיבת "כסא רחמים", אשר בה מקנים את לימוד קריאת התורה לצד עיון מושלם בש"ס ובפוסקים". אגב, בקריאת התורה ובתפלה, היה מדקדק בכל האותיות כהיגוי האותנטי של הספרדים וכפי שמקפידים בישיבה.

ממשיכה מסורת של אלפי שנים

ב"כסא רחמים" ראה הגר"מ את הישיבה היחידה הממשיכה בגאון את המסורת השורשית של הישיבות בארצות המזרח. וכל זאת בגאווה, וללא כל הצצה בדשא של השכן והתחקות אחר עקבותיו, רק דבקות

המחשבה אל תוותרו! עמל המחשבה אינו משתנה עקב המעבר בין מקום אחד למשנהו".

בימי בין הזמנים היה טורח ומגיע בכל יום מתל אביב עיר מגורי הוריו לבני ברק, ללמוד בין כתלי ישיבתו "כסא רחמים". ואף שהיו בתי כנסיות רבים בתל אביב, העדיף ללמוד בבית המדרש של הישיבה, אלא שלמד לימודים אחרים.

קנייני נצח

כמה וכמה קנייני נצח, העיד מורנו הגר"מ שרכש מהישיבה ורבניה, והעיקריים שבהם: עיון, הלכה, כתיבה, אמת וקריאה בתורה.

את כל גדולתו בחכמת העיון, תלה ברבו המובהק מרן ראש הישיבה שליט"א, אשר את מימיו שתה ומניחווחו התבשם. ברגע של גילוי לב אמר פעם לתלמידיו: "אילו לא הייתי לומד בישיבה, ולא הייתי זוכה ללמוד מפי מרן ראש הישיבה, לא הייתי מגיע לאן שהגעתי... לפני שהגעתי לישיבה לא הייתי מבין כלל בעיון!". עוד אמר: "השנה שלמדתי עיון אצל מרן ראש הישיבה, חסכה לי הרבה שנות לימוד".

גם את אהבת האמת מצא במורו ורבו מרן ראש הישיבה שליט"א, עד שפעם אמר: "מרן ראש הישיבה שליט"א, הוא האדם הישר ביותר שהכרתי. אם למשל מוצא שאמר פירוש שאינו אמיתי, אינו מנסה לעשות סגורים לדבריו". ואף מרן

עם מרן ראש הישיבה שליט"א

הקדושה בשבילי!"

מינוי נדיר

בשנת התשמ"א, שנתיים לאחר כניסתו לישיבה, כבר התמנה לר"מ בישיבה, למרות שטרם נישא והיה בסך הכל בגיל עשרים. **מרן ראש הישיבה שליט"א**, עקב בעינו הפקוחה אחרי העילוי החדש, ראה את עמלו בתורה, שמע את סברותיו בשיעורים והחליט: אמנם צעיר הוא בגיל אך זקן הוא בחכמה. וכך, בצעד נדיר מאוד, מינהו להיות ר"מ לחבריו בני גילו, ואף למבוגרים ממנו. אמנם בתחילה לא רצה הרב במינוי, אך לאחר הפצרות רבות נענה. היו שלא ראו זאת בעין טובה שממנים רווק, אך מרן ראש הישיבה טען שכל האיסור בגמרא קידושין (דף פ"ב ע"א) שרווק לא ילמד תינוקות, זה בגלל שאימותיהם היו באות איתם, מה שאין כן בוגרים שאינם באים עם אימהותיהם.

בהקדמת שו"ת "תפלה למשה" ח"ב, רואה הגר"מ צורך להודות למרן ראש הישיבה

בשיטת הלימוד הספרדית עתיקת היום. והיה מציין ששיבה זו ממשיכה מסורת של 3,000 שנה.

כאשר נשאל פעם מה לו, בן העדה המצרית-חאלבית ולישיבת 'כסא רחמים' התוניסאית? ענה: ב'כסא רחמים' זוכה אני ללמוד בדברי קדשם של חכמי מצרים וחאלב כמו הרדב"ז, מהריק"ש, גנת ורדים, נהר מצרים ועוד, ונוכח אני לראות שדרך למודם היתה כפי שמלמדים בישיבתנו. אדרבא, אם יש ישיבה שדומה הכי הרבה לדרך למודם ושיטתם, הרי שזו ישיבת "כסא רחמים".

כאשר הוצע לו פעם ללמד בישיבה אחרת בתנאים טובים הרבה יותר, דחה מיד את הבקשה ולא היה מוכן לשמוע על האפשרות להמיר את שיטתה של הישיבה בשיטה אחרת. ופעם אמר לגה"צ מנהל הישיבה הרב **צמח מאזוז שליט"א** כי גם אם לא יקבל משכורת - ימשיך ללמד בישיבה...

אחד מחבריו מימי לימודיו ב"שוב", פגשו לאחר שנים רבות ושאלו: "אתה עדיין שם, בישיבת 'כסא רחמים'?". משנענה בחיוב, התפעל החבר מכך. כשהגר"מ סיפר על כך, הסביר את התפעלותו של חברו: "אם נשאר אדם במקום תורה אחד, סימן שמצא שם את האור, שם טוב לו והתורה הנצחית נתנה בו את משכנה... וכך היא ישיבתנו

מהמעין הגדול של רבי ינון, ואילו בחורים משיעורים אחרים בישיבה - עיניהם רואות וכלות... ולכן החליטו שאת תלמידי רבי ינון ילמד מהשנה הבאה הגר"מ, ורבי ינון ילמד כיתה חדשה.

בתחילה זחה דעתם של התלמידים, מה כבר יכול לחדש לנו הרב משה... לחששים אלו הגיעו לאוזניו, ובעצה אחת עם **מרן ראש הישיבה** שליט"א, החליט לעשות מעשה חריג מעט בשיעור הראשון.

הבה ונציץ לראות את שארע בשיעור הראשון מנקודת מבטו של אחד התלמידים:

"השיעור החל. אחד מאתנו הרצה את הסוגיא בבהירות רבה ובשטף. כולנו הבטנו ברב משה. "נו, מה יחדש לנו כעת? הרי הגמרא ברורה כל כך..." חלפו מחשבות תואמות בראשי הבחורים.

"הרב חיך. פניו המאירות והבעתו הנעימה לא רמזו לנו את שעומד לקרות. "קושיא לי אליכם" פתח ואמר "דברי הגמרא שלמדנו זה עתה, סותרים לכאורה מה ששינו במשנה מפורשת במסכת..."

"לא ויתרנו. אחד מטובי התלמידים ענה תירוץ נפלא. "אנו מטיבים לעיין", חשבנו לעצמנו. היינו גאים בהישגנו, ועוד לא ידענו כי עוד לא השגנו שמץ מהשגתו של הרב. בחור נוסף ניסה כחו ביישוב הסוגיא.

שליט"א שמינהו ללמד תלמידים: "וענותו תרבני ששמני לר"מ ומגיד שיעור בישיבתו הקדושה, ותהלות לה' יתברך התעליתי מזה מאוד בתורה הקדושה ובהבנה הישרה, וכמו שאמרו חז"ל "ומתלמידי יותר מכולם..."

השמועה על מינויו חלפה כברק בשמי הישיבה, והגיעה אֶל אלו שעתידים להיות תלמידיו. היו אלו תלמידי שיעורו של הגאון הצדיק **רבי ינון חורי** זצ"ל. הם לא ידעו את נפשם. כשלוש שנים נפלאות חלפו עליהם בשיעורים מיוחדים, בהם גילה רבי ינון את כושר עיונו והסברו הבהיר, ועתה הם ילמדו אצל ר"מ שכמעט בגילם...

אולם הנהלת הישיבה, מתוך ראייה רחבה של התלמידים כולם, החליטה שאין זה "הוגן" שתלמידים משיעור מסוים ירוו צמאונם

עם תלמידיו אחרי קבלת תעודת יורה יורה (מחזור ד' שנת התשנ"א)

עם תלמידיו בפורים

תירוצו היה נראה מעולה. כך התנצחנו, ולבסוף נשתררה דממה.

"אז פנה הרב לתלמיד הראשון: "המשנה שהבאת דנה בנושא אחר לגמרי... ואתה", פנה הרב לבחור השני "האם ראית את הרשב"א על אותה גמרא?! אם תעיין תראה שהגמרא מתכוונת לדבר אחר"... כך עמד והפריך בזה אחר זה את כל תירוצינו...

"ואז, החל בשיעור. הקדמה ועוד הקדמה, נדבך ועוד נדבך, גמרא, רש"י, ראשונים ואחרונים, קושיא עצומה ותירוץ נפלא, קושיא נוספת ועוד תירוץ. ולפתע, התבהרה הסוגיא כולה. פקחנו עינינו בהשתאות. אך הוא לא הניח לנו. ניתח והקשה, פירק ובנה...

"בסוף השיעור הארוך והמייגע, כבר ידענו כולנו: יש לנו הרבה מה ללמוד מהרב החדש".

בתחילת שנה אחת, שאל את תלמידיו החדשים, מה הם מעדיפים ללמוד, איסור והיתר או נושא אחר? וציין כי הוא באופן אישי היה מעדיף נושא אחר, שכן כבר לימד כמה וכמה פעמים איסור והיתר, אך הוא משאיר את ההחלטה ביד התלמידים ללמוד במקום שלבם חפץ. נערכה הצבעה בין התלמידים, והרוב בחרו דוקא באיסור

כאילו ניבא לו לבו שימיו קצרים, השקיע מורנו זצ"ל את מיטב כוחו במסירת השיעורים בישיבה לתלמידיו אהוביו, ואף הם מצדם שתו בצמא את דבריו. ואכן, רוב תלמידיו הינם כיום מרביצי תורה בישראל: ראשי ישיבות, ר"מים, דיינים ורבני מושבים.

מוסר שיעור בישיבה

דוגמא אישית

את יקרת לימוד התורה וחומרת ביטולה, החדיר ביתר שאת בתלמידיו ושומעי לקחו. וזאת בעיקר על ידי הדוגמא האישית שהעניק להם בשמירת הסדרים שלו עצמו.

חמש שנים תמימות, זכה מורנו המשגיח הרה"ג ר' **מיכאל סגרון** שליט"א ללמוד אצלו, והוא מעיד כי כמעט **לא החסיר רבנו ולו יום אחד!** לעתים היה מגיע ממש חולה - אך לא היה שייך אצלו כלל לבטל תורה מרבים... כאשר קרה פעם, והיתה זו הפעם הראשונה והאחרונה שנעדר מן השיעור - תמהו כולם. עד שהתברר כי באותו יום נתבקש להגיע לטקס קבלת פרס עיריית

והיתה הגר"מ הסכים בשמחה ולא ערער על כך, למרות שלימוד איסור והיתר אורך שלש שנים עם אותה כתה³. וכך היה. הגר"מ לימד איסור והיתר במשך שלש שנים באותה התלהבות ובאותו מרץ כאילו היתה זו הפעם הראשונה שלימד.

גם אחר שהוציא את ספריו שהקנו לו שם בעולם התורה כאחד מחשובי הפוסקים, העדיף להישאר בתפקידו כר"מ בישיבה. ופעם אף הוצע לו להקים ישיבה בירושלים, בדרכה ובמתכונתה של הישיבה, אלא שלא מלאו לבו להתנתק ממורו ורבו מרן ראש הישיבה שליט"א.

3. בישיבת 'כסא רחמים' מושתדלים לא להחליף ר"מ עד שגומרים את הנושא, אפילו שזה נמשך יותר משנה.

בני ברק לספרים תורניים, על ספרו "תפלה למשה" ח"א. בן כ"ד שנים היה בקבלו את הפרס, והיה בכך לרב הראשון מבני עדות המזרח בבני-ברק שזכה בפרס תורני יוקרתי זה.

לימים יספה, כי לא בנקל ויתר על השיעור בישיבה, רק בגלל שראה במעמד נדיר זה אפשרות להרמת קרנה וכבודה של תורה, ראה חובה לעצמו להשתתף בו.

ובאמת, לאחר שנבחר לקבל את הפרס, שלח הגאון רבי **ברוך דב פוברסקי** שליט"א (מראשי ישיבת פוניבז' ומחברי ועדת הבודקים של פרס עיריית בני ברק לספרים תורניים), שני בחורים משובי ישיבתו, לשמוע וללמוד מיהו זה ואיזה הוא אותו תלמיד חכם מופלא מ'כסא רחמים' שהתגלה כגאון עצום. שני הבחורים השתתפו בשיעורו של הגר"מ קרוב לחודש ימים, כשהם רוויים ממימיו הזכים, ובסיומם שבו לישיבתם אחוזי התפעלות.

"זכיתי להסתופף בצלו"

כבוד עצום רחש הגר"מ כלפי מורו ורבו המובהק מרן ראש הישיבה שליט"א, אשר מאז שהכירו, לא זזה ידו מתוך ידו ותדבק נפשו בנפשו. הערצתו את רבו המובהק, חרגה מכל הגדרים של הערצה רגילה של תלמיד כלפי רבו. משנתו עשירת הגוונים של ראש הישיבה, הרחיבה את אופקיו, והיא אשר שימשה לו כדחף ומניע פנימי להגיע למה שבעיני הבריות נראה כמופלא

מהם, לחבוק בשכל האנושי זרועות עולם ומלואו.

במכתב תשובה לשאלת בחור מאחת הישיבות, אשר ביקש ממנו לכתוב לו על מרן ראש הישיבה שליט"א, מאחר ויש שאינם מכירים בערכו הרם, כתב לו הגר"מ: "על מו"ר הגאון הנאמ"ן לא אוכל לכתוב מאומה, וחוברת דרכי העיון שפרסם, כבר מספקת להראות בעליל גאונותו ועוזו, בכל מכמני החכמה. והנני מסיים בתפלה לבורא עולם שיחזיר את התועים בתשובה שלימה, ויזכו לראות באורו של מרן הגרע"י והגר"מ מאזוז שליט"א ויאותו לאורם...".

ובסוף תשובה שפרסם בקובץ "אור המאיר" (סימן א' עמוד י"ט) שיצא בשנת התשנ"ה לרגל שנת החמשים להולדתו של מרן ראש הישיבה שליט"א, הוא כותב: "מורנו ורבנו, עטרת ראשנו וצניף תפארתנו, זך השכל והרעיון, אביר המעיינים לגאון, אשר זכיתי להסתופף בצלו, להתחמם מאור תורתו, ולהתענג מסברתו הישרה והקולעת, ומשכלו הזך והבהיה, ולספוג ממדותיו המיוחדות בפרט מדת האמת ומדת הענוה, כקש"ת הגאון האמתי ר' מאיר מאזוז שליט"א הנאמ"ן בכל דבריו...".

בחג הפורים, שעה קבועה היתה לגר"מ בצהריים, בה היה קם ממקומו, מניח לכל היושבים עמו ואומר: "מחילה, עלי לרוץ לקיים מצות משלוח מנות למורי ורבי שליט"א".

דברי רבו היו חביבים עליו כאילו ניתנו בסיני, וכמה פעמים אמר שמעריך את סברותיו כסברות הראשונים. בעת השיעור, כשהיה מדבר בנושא מסוים, והיה שומע מתלמידיו שמרן ראש הישיבה דיבר באותו נושא, מיד היה מבקש בהתלהבות שיביאו

דמותו של רבו, שימשה לו כתמרור המאיר בכל נתיבי החיים. והיה מלמד לתלמידיו: "שימו לבכם לאלו עצרות וכנסים הולך מרן ראש הישיבה ולאלו מהם אינו הולך, כי כל מעשיו לשם שמים. ואם הוא נמנע ואינו מגיע לכנס או לעצרת

אחרי היעדרות של כמה חדשים, עקב מחלה וניתוח קשה, הגר"מ נכנס למסיבת חנוכת הבית, כשכולם מביטים בו בהערכה ובחיבה.

לו לראות את הדברים.

כמים הפנים לפנים

גם רבו מרן ראש הישיבה שליט"א העריכו עד מאוד, והיה עומד בכל עת

מסוימת - יש לו סיבה ע"פ דעת תורה שלא הגיע לשם... כל צעד של ראש הישיבה שליט"א מקפל בתוכו הרבה תורה ויראה". ופעם אחרת אמר: "עלינו לנצל וללמוד ממרן ראש הישיבה, יש הרבה מה ללמוד ולהחכים מאורו".

שהיה נכנס⁴. בהסכמתו לשו"ת "תפלה למשה" כינהו "פאר ישיבתנו". וכאשר נקטף בעודו באבו, אמר עליו **"מרגיש אני ששיכלתי בן"**. ועוד אמר: "נשמה כזו יורדת לעולם רק אחת לכמה יובלות, ולו היינו זוכים היה הוא ה"ביע אומר" של הדור הבא!".

במסיבת האירוסין שלו שנערכה בחודש תמוז התשמ"ג, אמר מרן ראש הישיבה שליט"א: "רבנו יצחק אלפסי (הרי"ף) היו לו שבעה תלמידים. הגדול והמפורסם שבהם היה רבנו יוסף הלוי בן מיגאש, עליו כותב הרמב"ם בהקדמתו לפרוש המשנה, שהיה לבו "מבעית" בעיון התלמוד, עיון שלו מיוחד במינו, זך אמיתי וישר. הרי"ף רבו כתב עליו בסמיכת ההוראה שלו: "דאפילו בימי משה רבנו לא אשתכח כוותיה, כי משה רבנו בדורו חיפש חכמים ונבונים ומצא רק חכמים (ע' עירובין ק:). אבל תלמידי זה (ר' יוסף מיגאש) חכם ונבון". גם הבחור הזה ר' משה הלוי - לוויה תגאה בו על כהונה, שבט לוי יתגאה בו על שבט הכהנים... אני יכול להעיד עליו שהוא חכם ונבון!".

מספר הגאון רבי אליהו מאדאר שליט"א: כאשר למדנו אצל מרן ראש הישיבה שליט"א, היה נוהג ללמד בתחילת השיעור במשך דקות מספר

4. ע"פ המבואר במסכת בבא מציעא (דף ל"ג ע"א).

מתוך אחד מספרי המוסר, כמו "חובות הלבבות" וכדומה. וכשהגיע הזמן שהיה עלינו לעבור ללמוד בשיעורו של מורנו הגר"מ, אמר לנו ראש הישיבה שיבלחט"א: "אצל רבי משה לא תלמדו מוסר בתחילת השיעור, אבל הוא בעצמו ספר מוסר מְהִלָּה, ספר תורה חי, והמתבונן בו ידע מה חובתו בעולמו".

מתוך שחיבבו מאוד והכיר כי לגדולות נועד, היה מרן שליט"א מפנה שעות ארוכות מזמנו היקר על מנת לבדוק את החידושים והתשובות שכתב. אף בימים ששהה מרן שליט"א בבית החולים לצורך טיפול רפואי, לא ויתר הגר"מ על הלימוד המשותף, ומדי יום הלך לבקרו ולשאת ולתת עמו בלימוד ובדברים שכתב.

ולכך ירמזון המלים בהסכמתו של **מרן ראש הישיבה** שליט"א לספרו "תפלה למשה": "וכמה פעמים היה לי ויכוח אתו בדברי תורה, ונהניתי מיושר שכלו וְזָכוּת סברתו". ואף הגר"מ בהקדמתו לשו"ת "תפלה למשה" ח"ב מזכיר את הסיוע בכתובה שקיבל ממורו ורבו שליט"א: "וזכיתי להתקרב לגאון הגדול זך השכל והרעיון, קולע אל השערה ולא יחטיא בעיונו המבעית מרן ראש הישיבה ר' מאיר מאזוז שליט"א הנאמ"ן בכל דבריו, ונתחזקתי בעיון ובסברה הישרה. ומאת ה' היתה זאת שהגאון הנ"ל נטה אלי חסד ופנים מסבירות ועודדני מאד. וכמה

נדיר שמי שיתרום לבניית בית הכנסת כל בקשה שיבקש תתקיים! לאחר שיעורו השבועי ביבנה אמר זאת הגר"מ למשתתפי השיעור, וכל אחד נתן כנדבת לבו וביקש את בקשתו. בין התורמים היו כמה שהרבה שנים לא זכו להיפקד בפרי בטן,

וכמה שלא מצאו את זיווגם, והנה להפתעת הכל, באותה שנה אלו שציפו לבנים נפקדו ואלו שלא מצאו את זיווגם נישאו (שמעתי מאחד מהאנשים שזכה להיפקד בזכות אותה תרומה).

ואף מרן שליט"א בעצמו למחרת טקס הנחת אבן הפינה, פנה לגר"מ ומסר לו מעטפה ובה תרומה לבניית בית הכנסת. תמה הגר"מ: כבר היום? הן רק אמש נערך הטקס? השיב מרן בתמיהה כפולה: "נדרתי אתמול, ואסור להשהות נדרים!". סיפר על כך הגר"מ לתלמידיו בהתפעלות ואמר: "למדו מוסר ממרן ראש הישיבה!".

לאיש סודו ר' יצחק מוסאי הי"ו סיפר הרב משה: "מורי ורבי שליט"א תרם לי חמש מאות דולר להוצאת הספר **ברכת ה'** אף שידוע אני שמצבו דחוק".

הגאון רבי משה לוי זצ"ל נואם באירוסיו של הגאון רבי יעקב כהן שליט"א

פעמים הבאתי לפניו חידו"ת ושו"ת בהלכה והעירני והאירני בדבריו וסברותיו הקולעות והישירות. וכמה פעמים הרציתי לפניו חידושי תורה ופסקים שהעליתי, והטה אוזן קשבת לדברי, ישלם ה' פעלו".

פעם בימי חול המועד, ביקר אצל מרן שליט"א, שוחחו בדברי תורה, ומרוב שהיו שקועים בדבר הלכה, לא שמו לב כי חלפו עברו קרוב לארבע שעות.

גם לבריאותו היה מרן שליט"א חרד ודואג כאשר ידאג איש על בנו. בכל פעם היה מזהירו שיאכל טוב וישן טוב וישמור על בריאותו, והיה אפילו מבקר אתו אצל רופאים.

כאשר בנה מורנו הגר"מ זצ"ל את בית הכנסת שייסד "יוסף דעת" בבני ברק, היה זקוק לסכום כסף, ומרן שליט"א בירך באופן

נלחם על כבוד הישיבה

בעוז ובגבורה היה הגר"מ נלחם על כבודה של הישיבה, בהכירו טובה למקום בו חוצבה אישיותו, לבאר ממנה שתה, בה צמח, ובה גידל עדרים עדרים של תלמידי חכמים. והיה אומר כי המלעיזים בישיבה מתוך קנאה הם מדברים, ובודאי מעולם לא טרחו אפילו לבקר בישיבה ולתהות על קנקנה.

כאשר ביקר פעם בצרכניה לצורך קניות לחג הפסח, גונב לאוזניו דו שיח בין המוכר לקונה. "סליחה אדוני, אני רואה כאן מצות מכונה של "כסא רחמים" זה משהו חדש, נכון?" שאל הקונה. "עזוב... זה של הספרדים..." השיבו המוכר בזלזול.

הגר"מ נחרד לשמוע את טון הזלזול של בעל החנות, והתערב בשיחה בדברים חריפים: "האם אין זה כשר? האם אין זה מהודר? הכיצד מוכרים אתם בחנות דבר שאינו מהודר? אדרבא, מצות אלו מהודרות יותר מכל המצות שיש בחנויות!" (כי בכשרות של הישיבה מחליפים באפיית המצות רשת המיוחדת רק לפסח, ואין מסתפקים בליבון הרשת כמצוי בהרבה כשרויות. ואכמ"ל).

כשסיפר על כך לתלמידיו, הוסיף ואמר בהתרגשות: "הקמתי

שם קול רעש גדול למען ילמדו לדבר בכבוד הראוי על פאר הישיבות בדורנו, אשר עומד בראשה מורנו ורבנו הגדול שליט"א".

ושוב מעשה ב'משגיח טיפש' (כהגדרת הגר"מ) באיזו ישיבה ליטאית שלא נתן לאחד התלמידים הספרדיים להתפלל בסידור "איש מצליח". פנה אותו תלמיד לגר"מ וסיפר לו דברים כהווייתם. מששמע כך אמר בתקיפות: "לאדם כזה, לא הייתי נותן תפקיד של משגיח, אפילו משגיח במטבח לא הייתי נותן לו, חבל שהעולם אינו מבין את גודל מעלתו וערכו של הסידור... מי שלא נותן לבחור להתפלל מסידור של אחד מגאוני הדור האחרון - אינו ראוי לתפקיד בישיבה! מאנשים כאלו לא תצא לא תורה ולא יראה!".

גם בבחרותו נלחם על שמה של הישיבה. בהיותו בחור מן המניין בישיבה, הוחלט יום אחד להביא בִּזְחָן על מסכת חולין, תלמיד חכם משיבת סלבודקה הסמוכה. הבחורים התכוננו היטב, אלא שהבחון סבר כי מן הסתם הוא מגיע לאיזו ישיבה פשוטה ביותר, והחל לשאול שאלות קלות, ללא כל עיון ומחשבה. ראה כך הגר"מ, התקיפו בשאלות חריפות, והראה לו דלאו קטלי קנא באגמא הם... מהר מאוד הסתיים "המבחן", כשהלה חוזר לישיבת סלבודקה

עד כמה חשוב היה לו כבוד הישיבה, נלמד מהמעשה הבא:

כל תלמידי השיעור של הגר"מ ידעו כי חברם התארס בשעה טובה עם בת טובים, ולכן הופתעו לראותו נכנס לשיעור, כשראשו נפול ומבט מיואש על פניו... מראהו הנבון, לא תאם את מי שאמור להנשא בעוד שבועיים...

ידע הגר"מ סיבת הדבר ומצא מקום להדריך את תלמידיו. לאחר שקיבל רשותו של הבחור, פָּרַשׁ בפניהם סיפור מדהים של מסירות נפש ואהבת התורה. שעתיים תמימות עמד ודיבר על כך.

אמנם "כלה נאה וחסודה" ובת טובים היתה, אלא שהדוד שלה רוח אחרת היתה עמו, והסית אותה ואת המשפחה כולה להתנות תנאי בל יעבור - החתן, תלמיד ישיבת "כסא רחמים" ימשיך בכולל "טוב יותר" ולא בכולל של הישיבה... ולא זו בלבד, אלא שינתק כל קשריו עם הישיבה, ואף לא יעבור על מפתנה! שהרי הגיעה העת, עם כל הכבוד לחתן דגן, שיעלה ויצמח בעולמה של תורה באמת...

החתן נועץ עם רבו הגר"מ, ועל פי הכרעתו החליט שלא להיענות לתנאי מחפיר זה בשום פנים ואופן, והשידוך בוטל!

כשסיפר זאת הגר"מ בשיעורו אמר לתלמידים: **"על כל בחור ובחור להיות גאה בעובדה שזכה להיות בין הלומדים בישיבה חשובה זו..."** על מזבח האמת מותה, אפשר וראוי להקריב אפילו קרבן קשה כזה... וכך ה משיך עוד כשעה להסביר את שיטת הלימוד בישיבה, והדגיש והחדיר בתלמידים שזו דרך האמת המסורה בידינו מרבותינו מעתיקי השמועה, אשר אין להמירה בשום הון שבעולם!

משיבין את הארי לאחר מיתה

לאחר פטירת הגר"מ, כאב למרן שליט"א לראות שרבנים מסוימים החלו להתקף ולנגח את פסקי הגר"מ בשיטתיות ולהוציא עליו לעז כאילו כל פסיקתו מסברא ועוד כל מיני טענות שנועדו להפוך את פסיקותיו ללא לגיטימיות. ולא נתקררה דעתם של אלו עד שהוציאו לאור סדרת חוברות בשם "קול תורה" המלאות בקושיות כנגדו.

כשראה כך מרן שליט"א לא יכול היה לחשות, ויזם את הוצאת הקובץ "זיו התורה" להוכיח צדקת הגר"מ לוי בפסקיו. עם זאת, הורה לעורכים שליט"א והזהירם לאמר: בראותכם שהמשיגים ב"קול תורה" לא ירדו כלל לעומק כוונת הגר"מ לוי, ענו להם בתקיפות והוכיחם על טעויותיהם. אך אם תראו שיש טעם בקושיות המשיגים, אך יש מקום ליישב ולבאר גם דברי הגר"מ לוי, השיבו להם בעדינות בנוסח: "ויש לומר", וכיצא. אבל בעניינים שתראו

שהשגותיהם נכונות, אל תכפו על האמת פסכתו כדי להעמיד דברי רבכם. עכ"ד. אשרי העם שככה לו.

דחיתתא מארי תלמודא אודם פטדה קולע אל השערה ולא יחטא".⁵

כשנודע למוציאי "קול תו רה" שעומד לצאת קובץ שיזים את טענותיהם, חששו מאוד והחלו לבקש מרבנים שידברו עם מרן ויניאו אותו מהוצאת הקובץ. אך תגובתו של מרן היתה: לא תחסום שור בדישו קל וחומר אדם...

כאשר חכם אחד צעיר השיג על דברי הגר"מ בלשון חריפה, לפני ההתייחסות העניינית לדבריו, העיר מרן שליט"א בלשון זו: "וכבר נתפרסם בכל העולם גודל חריפותו ועינו ובקיאותו של מורנו אב בחכמה ורך בשנים הגר"מ לוי זצ"ל, וראוי לו לשבת שבעה נקיים להבין דבריו, ולמך שבעים ושבעה, ולא לדחותו בגילי

ופעם אמר מרן שליט"א שאם היה בכוחו, היה מחבר ספר בשם "המכריע", שבו יכריע בחילוקי דעות בין הגר"מ למרן הגר"ע.

נסיים בדברי ההספד של מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל ביום השבעה המחייבים כל אחד ואחד מאתנו. כשהוא פונה לתלמידי הישיבה אמר מרן זצ"ל: "תלמידים יקרים, אתם רואים את כבוד ראש הישיבה ידידנו ואהובנו, ר' מאיר, מאיר עיני חכמים, כמה שקדן כמה לומד תורה, איך הוא העמיד את הרב הזה כגפן אדרת, ואתם יכולים לעשות ג"כ ככה, כל אחד ואחד החלש יאמר גבור אני, תמשיכו ללמוד, להתמיד לשקוד לזכות את הרבים ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולכתוב".

5. עיין ב'וינען שמואל' (חלק ה' סימן כ"ז).

אוצר השיעורים הגדול - קו "תורת חיים"

הקו הפופולארי שרבים נהנים ממנו מידי יום

מאות שיעורי ממורנו

הגאון הרב מצליח חי מאזוז שליט"א

לתועלת בוגרי הישיבה הבאנו כאן פירוט השלוחות בקו:

[שלוחה 1] - שיעורים ארוכים בהלכה 1. הלכות שבת עד סימן ש'. 2. שיעורים מסימן ש"א עד סוף הלכות שבת. 3. הלכות תפלה. 4. הלכות ברכות. 5. איסור והיתר והגעלת כלים. 6. הלכות השמיטה. 7. הלכות פסח ספירת העומר ושבעות. 8. שיעורים בפסקי מרן הגאון "איש מצליח" [שלוחה 2] - שיעורים קצרים בהלכה 1. הלכות שבת. 2. הלכות פסח. [שלוחה 3] - שיחות חיזוק ודרשות מעלת כתיבת שו"ת וחיידושים, מעלת התפלה ועוד ועוד. [שלוחה 4] - שיעורים בספרי הנביאים והכתובים 1. ספר יהושע. 2. ספר שופטים. 3. ספר שמואל א'. 4. ספר שמואל ב'. 5. ספר מלכים א'. 6. ספר מלכים ב'. שלוחה 5 - שיעורים ושיחות מיוחדות [שלוחה 6] - שיעורים על הש"ס - הדף היומי 1. שיעור הדף היומי (מעודכן מידי יום). 2. סדר זרעים - מסכת ברכות. 3. סדר מועד. 4. סדר נשים. 5. סדר נזיקין. 6. סדר קדשים. 7. סדר טהרות - מסכת נדה. שלוחה 7 - שיעורים שנמסרו ברדיו "קול ברמה" בתוכנית "מבית ההוראה" מידי יום ראשון בשעה 12 בצהריים

חייגו כעת

02-5606532

מאגרים ממוחשבים כן או לא?

השימוש הגובר והולך בתוכנות העזר למיניהם, מעלה יותר ויותר את שאלת השימוש בהם. זהו פולמוס מרתק על מהות עמל התורה העומד לפתחו של כל צורב על כל צעד ושעל. לפניכם דעה לכאן ולכאן משני טובי הרבנים בוגרי הישיבה, למען ירא הציבור וישפוט, ושמא כמו תמיד האמת נמצאת איפה שהוא באמצע

נגד

הגאון רבי יהודה נסיר שליט"א - ראש כולל "עץ חיים" ומח"ס שיורי טהרה, דבר ה' ועוד

כבר נתפשט בימנו בקרב רבים מלומדי התורה בכלל ומחברי הספרים בפרט, השימוש במאגרים ממוחשבים, ומאליה עולה השאלה האם מצב ודרך זו הינם רצויים ומומלצים כדרך הלימוד מלכתחילה או לא. יש הטוענים שאין בזה כלום, כיון שעיקר העמל הוא בלימוד בעיון

בעד

הגאון רבי רזיאל כהן שליט"א מחבר שו"ת "מחקרי ארץ" ד"ח

לצורך כתיבת חיבורי, אני מסתייע רבות במאגרי הספרים הממוחשבים: אוצר החכמה, אוצרות התורה, ופרייקט השו"ת של בר אילן, במציאת המקורות השייכים לנושאים הנדונים בספר. והנה אין ספק שכדי להגיע למצוי הדין צריך לחקור

ולידע כל הסברות והחילוקים שנאמרו באותו נושא, מן הראשונים והאחרונים. וכידוע מה שכתב בזה הגאון רב פעלים בהקדמתו. וכן האריך בזה מרן הגרע"י זצ"ל בשו"ת יביע אומר ח"א (בדברי פתיחה אות י') וח"י (חאו"ח רס"י נה). ובשם מר זקני הגאון מוהרח"ך ראיתי שכתב שדי לחפש היטב בראשונים, שבהם תלויה הכרעת הדין, אבל באחרונים אין צריך. אולם מרן הגרע"י השיב עליו שלפעמים גם בספרי האחרונים יביאו מדברי אחד מן הראשונים שנעלמו מן הרב הפוסק (כן ראיתי מובא בהערות בגליון יביע אומר הנד"מ. וכעת קשה עלי החיפוש). ובאמת גם בלאו הכי, פעמים רבות המצא תמצא באחרונים הבנה מחודשת בדברי רבותינו הראשונים, או תמצא בדבריהם טענה חדשה שלא עלתה על לבו של הפוסק. ותשועה ברוב יועץ.

ואם כי בדרך כלל אין ביכולת אדם להקיף כל הנאמר בספרות ההלכה על כל נושא שיכתוב עליו, ותמיד ישארו עוללות. ומאידך גם אי אפשר להטריח על הלומדים יותר מדאי, עד שיאמרו כמה ארכן הוא זה. אבל לפחות המקורות והסברות העיקריות שנאמרו בנדון אי אפשר לדלג עליהן. והמאגרים הממוחשבים הללו מקצרים את הטירחא בזה.

ולדוגמא אזכיר מה שאירע עמי לפני כעשרים שנה, בעת שכתבתי בדין קריאת עיתונים בשבת (ונדפס בס"ד במחקרי ארץ ח"א סי' יג), ונטיתי להחמיר בדבר, אך ראיתי מציינים שבשו"ת ישמח לב גאגין (סימן יח) כתב להקל בזה. ולא היה מצוי אצלנו בישיבה, והוצרכתי לאבד זמן רב לסובב

ולא בעמל הגוף, ולפענ"ד הדבר ברור שגם במקום שהוצרך הלומד להשתמש בכלים אלו אין זה אלא בגדר ההכרח **לא יגונה** אך ודאי שלא ישובח, ואף שאין **העיקר** עמל הגוף מ"מ הטירחה להשגת התורה גם היא חלק מדרך הלימוד הראוי, ואמרתי לבאר הדברים בקצרה:

הנה כבר נודעו דברי הלקט יושר (חיו"ד עמ' ל"ט) בשם רבו התרומת הדשן שהתמרמר על אותם שעשו לעצמם שלחנות מסתובבים שיוכלו להגיע אל הספר ע"י סיבוב השלחן, והיה רע עליו הנהגה זאת עד שקראם "עשירים מפונקים". אם נבוא לדמות הנהגה זו לדבר דומה בימינו, הרי זה כאדם הלומד בכסא משרדי, ובמקום לפנות בעצמו בגופו לספריו, מסתובב מדי פעם אל ספרייתו ע"י סיבוב הכסא... א"כ מה היה אומר התרומת הדשן על השימוש במאגרים במקום לטרוח ולחפש מעצמו בספרים.

ולא בחנם נהגו ותפסו גדולי הדורות שחלק בלתי נפרד מ"עמל התורה" הוא גם טורח הגוף, שכן כבר נודע המעשה בגמ' (מנחות ז' ע"א) באבימי ששכח תלמודו וטרח לילך אל תלמידו רב חסדא ללמוד, ושאלה הגמ' מדוע טרח לילך אליו ולא קרא לתלמידו שיבוא למקומו, ותירצה "סבר הכי מסתייעא מילתא טפיל", ופרש"י: משום יגעתי ומצאתי. אתה הראת לדעת שחלק מדרך הלימוד הוא הטירחה הגופנית החיצונית. וכן ראיתי למי שגדול הגאון ר' אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל בספרו "איילת השחר" (ויקרא ר"פ בחוקות) שכך למד מדברי הגמרא. והטעם לזה פשוט כי הנה כבר אמרו חז"ל (סנהדרין צ"ט ע"ב) נפש עמל עמלה לו - הוא עמל במקום זה ותורתו עמלה עבורו במקום אחר, וכוונת

בבתי מדרש שונים, ולא מצאתיו רק אחר יגיעה רבה. ועתה בזכות המאגרים הנ"ל, נעשו ספר זה ושכמותו מזומנים לפני כל לומד, ישוטטו הרבים ותרבה הדעת. וזה מלבד המקורות החדשים שהמאגרים הנ"ל

בעד

איש המתהלל שהגיע
ברכיבה על חמור מדן ועד
באר שבע, כל השומע
יצחק לו, כי בדורנו
במכונית או במטוס אפשר
להגיע מפה לשם ברגעים
ספורים, וחבל על איבוד
הזמן.

מזמנים ללומד באמצעות תכנות החיפוש שלהם.

ונודע מה שכתב מרן החיד"א בשם הגדולים ח"ב (אות קלא) ששמע שהש"ך היה יודע שם המציאה, דהיינו שם קדוש לכוין בו, ולמצוא הבקיות שרוצה בו תיכף ומיד. ע"ש. וממך ראש הישיבה נר"ו שמעתי לפני שנים רבות ששם המציאה הזה אינו אלא "שקידה והתמדה". ותו לא. [ולענ"ד כן מתבאר מדברי הש"ך גופיה בהקדמתו ליו"ד וז"ל: ומי שלא היה עמי במחיצתי לא יאמין כי יסופר לו מגודל התלאה שהיתה עלי בחיפוש בים התלמוד והפוסקים וכו'. ע"ש]. ועכ"פ שמעת מינה

חז"ל שהתורה מראה פנים לרוצה בה באמת, וכאשר רואה התורה כי האדם באמת חפץ בה בכל כוחו "מתפללת" ו"מרעישה" עבורו לפני הי"ת שיזכהו לתורה, קיצרתי והבן.

ובזו הדרך דרכו כל גדולי הדורות עד דורנו אנו. צא ולמד ממה שהגאון הגדול הגר"מ פיינשטיין זצ"ל לא נתן שיכניסו לישיבתו "סטגדרים" מפני טעם זה, כי הלומד צריך לבוא אל התורה, ולא התורה אליו (ושאר הישיבות לא החמירו בזה עד כדי כך ובפרט שהדבר חוסך במקום בביהמ"ד). וכן לא נתן לתלמידיו להביא עבורו את הספרים מהספריה אלא היה מטפס ועולה בעצמו.

אלא שלכאורה מדברי מרן החיד"א (שם הגדולים ח"א אות קל"א) אודות רבנו הש"ך שהיה לו 'שם מציאה' למצוא הבקיות שרוצה בו תיכף ומיד, משמע שאין חסרון בזה שהלומד משתמש בעזר חיצוני לענין הבקיות. אבל באמת מלבד שיש לחלק דכיון שיזכהו הי"ת להש"ך כחד בדרא בדבר זה, א"כ היה לנו לומר דבכה"ג לכ"ע מישראל שרי, שהרי אחר שזיכהו הי"ת לכך בודאי אי"ז בחנם אלא לגודל קדושתו ורוב עמלו בתורה, וכנראה זהו רצון הי"ת לסייעו בסיוע שיש בו ממש וכעין המגיד שהיה למרן הש"ע ואלהיו הנביא להאר"י הקדוש. משא"כ לרכוש עזרה כזאת, ודו"ק. אלא ששוב ראיתי בהקדמת השו"ת הנפלא מחקרי ארץ ח"ד שהביא דברי מו"ר ועט"ר מרן רה"י נר"ו ש"ש המציאה" הזה אינו אלא "שקידה והתמדה". אתה הראת לדעת שגם בעיני מו"ר נר"ו אין הדבר נכון, להשתמש בדרכי עזר לרכישת הבקיות, עד ששינה ההבנה הפשוטה לגמרי (וכמוכן שכוונתו שלא היה ד"ז מעולם), וכ"ז מרוב שהיה קשה בעיניו לומר שע"י כן זכה

שאינ מניעה להשתמש באמצעי עזר לצורך הבקיות. כי העיקר הוא העיון וההבנה, והבקיות אינה אלא חומר גלם לרקוח ולבשל ממנו תבשילים ערבים, לפי מדת העיון של הכותב.

וכל זה אינו צריך לפניו, אלא מפני שראיתי רבים המסתייגים מן השימוש בתכנות הללו, אולי מפני שרוב המקורות גורם לשטחיות ההבנה, ומרוב עצים אין רואים את היער. וזה אמנם נכון. וכואב הלב לראות מידי פעם בירחונים מאמרים תורניים הבנויים על בקיות ממוחשבת ונבובה, נזם זהב וגו'. אולם לזה יש תרופה, ולב כל איש מסור בידו אם להעמיק ולעיין היטב, או לרחף על פני המים.

ואמנם מצאנו לתלמיד מהר"י איסרלן בספר לקט יושר חלק יורה דעה (עמוד טל) שכתב: זכורני שאמר [מהר"י איסרלן] אותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שולחנות כשיושבין במקומן הופכין השולחן לאי זה צד שירצו, ועליו הרבה ספרים, לא טוב הם עושים. אדרבה כשמבקש אחר הספר ובא לו בטורח גדול זכור באותו מעשה מה שרוצה ללמוד. וכמדומה לי שמצאתי לו סמך ביו"ד (סימן רמו) שאין דברי תורה מתקיימים במי שמרפה עצמו עליהם, ולא באלו שלומדים תורה מתוך עידון. ע"כ. ועל כיוצא בזה אמרו במנחות (ז). דהכי מסתייעא מלתא טפי, ופירש רש"י משום יגיתי ומצאתי. ע"ש. וזה אמנם חסרון במאגרים התורניים הממוחשבים, שהספרים מזומנים ללומד בקלות ובלא יגיעה. אבל מאידך המקורות אשר נחשפים אליהם באמצעות המאגרים

אדונינו הש"ך לגודל בקיותו.

ובאמת גם נדון דידן עלה מכבר על שלחנם של מלכים מאן מלכי רבנן, וכבר נודעו דברי רבנו הגדול הגר"מ הלוי זצוק"ל שאמר (כמדומה על פרויקט השו"ת) "כמעט היצה"ר ניצח אותי להשתמש בזה!" (ספר "האיש משה"). ושוב הראוני בספר

על משנתו
"בתורתך"
(עמ' 316)
שהתנגד
אפילו
לשימוש
בספרי עזר
כדוגמת
"קובץ
מפרשים"
ואף בספרי

מראי מקומות שאינם אלא קיבוץ של מ"מ במקום לחפש מספר לספר שמציין אליו וכן הלאה, ואין צריך לומר שהתנגד לשימוש במאגרים הממוחשבים וכמבואר שם (עמ' 314 והלאה). וטעמו כטעמנו ממש, וגם הוא הביא ראיה לדבריו מדברי הגמרא במנחות הנ"ל, תלי"ת. ושוב נדפס כעת קובץ שו"ת ויען שמואל ושם (עמ' קמ"ב בהערה) הביא בנו של הרה"ג השקדן והעניו הדה"מ בקיותו לשם ולתפארת ר' צבי סגרון ז"ל שמסר נפשו ללמוד וללמד (כמובא שם וכפי שידענו גם אנו בנתיבות) שאביו הדגיש בהקדמתו לספריו "וזאת למודעי כי בכל משך השנים של כתיבת החיבורים הנ"ל, לא השתמשתי בשום מאגר ממוחשב או תקליטור כל שהוא לצורך חיפוש. העיון והלימוד נעשה בגוף הספרים עצמם כדרכם של לומדי התורה מאז ומקדם". כזה ראה וקדש! וב"ה שזכיתי לכוין לדבריו בהקדמת ספרי הקטן

נגד

לא ירחק היום, שהנכנס
לבית מדרש ימצא שקט
דממה - כל הנמצאים
מרוכזים במסך המחשב
אשר למולם...

הנ"ל, אין להם תחליף. וגם אם יהיה איש אשר לבו כלב הארי להבין במהירות כל מה שיקרא ולחקוק על זכרוננו כל אשר למד, לא יוכל להגיע בכחות עצמו כל מה שנכתב בראשונים ובאחרונים על כל נושא ונושא (זולת מרן מופת הדור רבנו עובדיה יוסף זצ"ל, אשר היה יחיד בכל הדורות. ומי ידמה לו).

ובלאו הכי עיקר הלימוד והיגיעה היא בהבנת עומק הסוגיא הנדונת לפרטיה וסעיפיה הדק היטב, והבקיאות והחיפוש אינם אלא לתוספת על יסוד הלימוד הנ"ל. לכן הנכון בזה לענ"ד לשמור את יגיעת התורה לעיון ולהבנה. ומה גם בדורנו זה, שכל מי שלא פנה אל הבלי העוה"ז וישב לשקוד על דלתות תוה"ק, ודאי מעשה גדול הוא, וסגי בהכי למקרי ביה יגעת ומצאתי. וראיתי לאחד מידידינו חכם גדול נר"ו בהקדמת ספרו, שהשתבח שלא נעזר בתכנות המחשב כלל, וכל הספרים שהזכיר מצויים תחת ידיו. אבל **דומה הוא בעיני כאיש המתהלל שהגיע ברכיבה על חמור מדן ועד באר שבע, אשר כל השומע יצחק לו**, כי בדורנו במכונית או במטוס אפשר להגיע מפה לשם ברגעים ספורים, וחבל על איבוד הזמן. ובאתרא דליעול ירקא (חיפוש), ליעול בשרא וכוורי (עיון וכתובה טובה). (מתוך הקדמת מחקרי ארץ ח"ד).

שיורי טהרה (הל' נדה) לגלות דעתי שלא השתמשתי במאגרים הללו כלל.

ואמרתי לסכם בקצרה את החסרונות היוצאים לענ"ד מהלימוד בדרך כזאת:

עמל התורה - להבדיל משאר חכמות בלימוד התורה אין התכלית והתוצאה חזות הכל, ואדרבא כבר אמרו חז"ל (תפלת סיום מסכת מהגמ' בברכות כ"ח ע"ב) שאנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר וכו', וידוע ביאורו של החת"ס שההבדל הוא שבלימוד תוה"ק השכר הוא על עצם העמל. וממילא כמו שלימוד התורה כולל גם קדושת התורה כמו"כ הוא כולל עמל התורה, ואע"פ שבודאי אין עיקר העמל עמל הגוף (וכמתבאר בגמ' ברכות ו' ע"ב אגרא דפרקא ריהטא וכו' אגרא דשמעתא סברא, וע"ש בפרש"י), מ"מ הוא חלק מדרך הלימוד וכמבואר בגמ' מנחות (ז' ע"א) הנ"ל. והפוטרים עצמם מכ"ז בטענה דבאתרא דליעול ירקא ליעול בשרא וכוורי, דומים הם בעיני לאותם הטוענים נגד דעת מרן ראש הישיבה נר"ו (וחכמי ספרד במרוצת כל הדורות) ומתהללים בכך שאינם "מבטלים" זמנם וזמן תלמידיהם בתעניות דיבור וכדו' או אמירת תהלים בסדרי הישיבה מכח הטענה הנזכרת.

מתעטף בטלית שאינה שלו - רבים (ואיני רוצה לומר רובם ככולם) אינם צדיקים כ"כ כדי להודיע קבל עם ועדה שבקיאותם הרבה אינה משלהם (וספרים שלמים מלאים בעמודים שלמים הלוקוחים מדברי מחברים אחרים ולא נודע כי באו לקרבנה, וכבר הביעו כאבם רבותינו גדולי הדור ע"ז, ואע"פ שרעה זו היא מחלה ישנה, הנה בודאי שכיום עם מאגרים אלו דרך קלוקלת זו התעצמה פי אלף.

לימוד בשטחיות - אע"פ שישנם

המציירים כאילו רובא דעלמא פותחים המקור ולומדים אותו בעיון, והמאגרים הנ"ל אינם משמשים אלא כדי להביא בפניהם הדברים, הנה המציאות הפוכה, שרובם ככולם אינם יכולים לעמוד באפשרות הקלה "לחתוך ולהעתיק ולערוך" וכו' וכו', והלב יודע שגם המעיינים האמיתיים יטעו פעמים רבות בצורת לימוד כזאת מחמת המהירות הרבה ועומס המקורות. וכבר נודעו דברי מרן החזו"א באגרותיו כי הלימוד בשטחיות והלימוד בעיון הם הפכיים ע"פ רוב, ולא רק שהלומד בשטחיות לא יבין כ"כ כהלומד אותו מקור בעיון, אלא שבד"כ יבין להפך ממש.

ירידת ערך וכבוד התורה - אם פעם ניתן היה להעריך חכם ע"פ ספרו, כיום באומרך לתלמיד "אינך מכיר את חכם פלוני? לך נא ראה בספריו וכו'" - יענה לך כלאחר יד "כן כן הכל מאוצר החכמה". ולחילופין, **צצים מחברים רבים שחיבוריהם ריקים מתוכן, ולולי תוכנות אלו לא היו מחברים אף קונטרס אחד.** בצורת לימוד זו, לא ירחק היום, שהנכנס לבית מדרש ימצא שקט דממה - כל הנמצאים מרוכזים במסך המחשב אשר למולם... לא "ריתחא דאורייתא" ולא "ניגון וזמרה" רק "קול דממה דקה" - כמו להבדיל 'אוניברסיטה למדעי התורה', הייטב בעיני ה'?, אתמה.

קו איגוד תלמידי מרן

"הרבה שנים היה חסר לנו את הדבר הזה..."

רוצה לשמוע חדשות ועדכונים
על מרן והישיבה?
פספסת את שיעורו של מרן במוצ"ש?
מסתפק מה דעת מרן בהלכה מסוימת?

הצטרף עכשיו לבוגרי הישיבה שכבר נהנים
מקו העדכונים והחדשות

02-6575321

לרישום ניתן לפנות למנהלי הקו:

הרב לוריא פריינטה – 052-7151396 הרב דניאל טקאלה – 052-7181431

מי יורה דעה - המבין שמועה

הגאון רבי יניב נסיר שליט"א

מחבר שו"ת "הלכה למשה" ג"ח וראש בית ההוראה "מעין טהור בירושלים"

על: "כך אמר לי רב פלוני", "כן שמעתי מרב אלמוני", וחכם - מחבר הספר - מה הוא אומר? לית ליה מגרמי ולא כלום.

ודבר זה גורם לטעויות רבות בהלכה, שמדמים דבר לדבר מהלכות שכבר נפסקו בענינים אחרים, מבלי לדעת מקור הדברים והטעמים, וכבר אפשר לשמוע שיעור לבעלי בתים המתנהל בדרך זו: "באמת יש ראייה למה שאנו דנים ממה שמברכים על שניצל, אלא שיש ראייה הפוכה מהברכה על גלידה קסטה..." ואם לא היה הדבר עצוב היה מצחיק, כי מגידי שיעור אלו הרבה פעמים אינם שמים על לב שיש לחלק בין הדברים, או שבדבר שנפסק בספרים יש כמה צירופים המביאים לידי פסיקה זו, או שנאמרה רק לשעת הדחק ועוד כיו"ב, וכשלומדים דברים בשורשם מגיעים להבנה נכונה ופסיקה ישרה.

והגאון ר' הלל ליכטנשטיין זצ"ל מגדולי תלמידי החת"ס, בספרו משכיל אל דל (ח"ד שירי משכיל, עמ' ז), כתב בזה דברים כדורבנות בזה"ל: וכל אותן מורי הוראה שאינם במדרגה זאת ומעולם לא למדו בעיון, וכל ענין לימודם הוא רק לגמור, ומורים הוראות מתוך הש"ע, הן המה מבלי עולם, שמאחר שלא הורגלו לשקול ולטרי ולדמות דבר לדבר, וליגיע עצמם שנים

ואיני יודע אם המה יודעים באיזה סימנים בש"ע מופיעות הלכות אלו. ואדרבא מצויים היום "מכונים" ו"ארגונים" המבטיחים "תעודת הוראה" ע"י "קורס" בן 15 מפגשים ("למחמירים"), ויוצאים משם "מורי הוראות" בהלכות טהרה שלא ראו צורת דף בית יוסף בהלכות טהרה מימיהם (כפי שהעידו הלומדים באוזני!), ובתחילה המו"ץ החדש מיישב לעצמו שהלימוד הוא "בשבילי", ואח"כ ל"סובבים הודו", ואט אט מתפרסם בסביבתו דבר היותו מורה הוראה, ובבושתו להיות כמו"ץ אשר תדפנו רוח, הוא משיב גם על שלא שמע ולא ראה אפילו בחלום. ומדמה מילתא למילתא בדרך עקומה, והדברים גובלים באיסורי תורה.

והנה דבר זה אינו שייך רק בהלכות טהרה או בהוראת טעות לרבים, כי אם גם בעצם דרך הלימוד, הרבה אברכים מרגילים עצמם, להניח את הלימוד בעיון בגמרא ובראשונים ובדברי גדולי האחרונים - עד ההלכה למעשה, ומשקיעים עיקר עיסוקם בלימוד בקיאותי וידיעת דברי פוסקי הזמן, במחשבה כי בכך יקיימו "דע מה שתשיב", וגם המה רואים כי אצל ההמון מתקבלים ספרים הנכתבים בדרך זו בברכה ואהדה, וחדשים לבקרים נפוצים ספרים שבמקור דבריהם מובא פסיקות המבוססות

בדורנו רבו כמו רבו בן פורת יוסף מזכי הרבים ככוכבים לעד, הן בכלל חלקי התורה והחסד, ובפרט במסירת שיעורים לקהל הרחב, והרבה מזה פרי תנובתו ויגיעתו של מורנו ורבנו מרן הראש"ל מופת הדורות רבנו עובדיה יוסף זיע"א, אשר עודד לאברכים בכל זמן ועת, שמלבד השקעתם בלימוד העצמי, יצאו אל המון העם לזכות את הרבים בשיעורים לבעלי בתים, ובאמת דבר זה הביא למהפכה בקרב הספרדים, אשר מצוי מאוד לראות בעלי בתים העוסקים בפרנסתם, ומאידיך בקיאים בהלכה למעשה בצורה מעוררת התפעלות, ודבר עצום הוא.

אלא שבזמן האחרון השתנה הדבר, ומחמת לחץ חברתי מסוים שנגרם מתוצאה שרבים המה "מזכי הרבים", ושעתנו "שעת המפזרים", לכן גרם הדבר אצל אברכים רבים - החפצים גם המה להיות מבני עליה ולהרביץ תורה בשיעורים - לעסוק בלימוד בשטחיות פסקי הלכות כמקפץ על ההרים מציץ (בספר) מן החרכים, והציפיה כיום של הציבור מכל אברך (וכ"ש אם הוא מוסר איזה שיעור) להיות בקי בכל נושא בכל השאלות שיש בו. ובעיני ראיתי אברכים שמעולם לא פתחו בית יוסף בנושא שעליו השיבו תשובה, ולא יראו "לפסוק הלכה" מבלי עיון כלל. ויש העונים בשיעורים לבעלי בתים על שאלות בחושן משפט,

רבות להבין דעת קדושים ולשקול במאזני שכלם באיזה סברא נחלקו רש"י והרמב"ם, וכיצא באלו, והמה רק בבחינת לימודם כחמור הנושא ספרים, רבים חללים הפילה הוראה זו, וכמה מכשולים באים מהוראות כאלה, כי אי אפשר להורות כראוי ולדמות מלתא למלתא, אם לא שהורגל בלימוד עיון שנים רבות וייגע עצמו בלימוד לידע ולהבין דעת קדושים הראשונים שהש"ע מיוסד עליהם, עכ"ל.

וע"ז יאות להליץ דברי רש"י עה"פ "טבעו בארץ שעריה וגו' אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה" (איכה ב, ט). ופירש"י אין תורה: "אין בהם מורה הוראה". שכשטבעו בארץ "שעריה", המה שערים המצויינים בהלכה שמקורם בדברי הגמרא והראשונים, "אין תורה" - אין מורה הוראה, שזה בלא זה אי אפשר.

וכן ראיתי עוד לגדול מורי ההוראה בדור האחרון, הגאון ר' שמואל הלוי ואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (חלק יא סי' רכד) שכתב וז"ל: ואשר כתב בענין כוללי לימוד הוראה, הוא נכון ובודאי מצוה לעורר בזה לאלו המסוגלים ורוצים בכך, **ותנאי ראשון שלא ילמדו מתוך ספרי הקיצורים ומלקטים רק ממקור הסוגיא השייך לכך**, ואם אפשר ברא"ש ור"ן ואח"כ ב"י ושו"ע, והיא דרך ארוכה אבל היא קצרה ומועילה לבסוף, והמתחילים עם הקיצורים להם דרך קצרה בתחלה וארוכה לבסוף, עכ"ל. ובהיותו בזה ראיתי ספר חשוב במסכת נדה מאחד מגדולי הת"ח שבדור שכתבו בימי צעירותו, ושם התמרמר והארץ לעורר על מה ש"התחדש" בדורו להורות בהלכות טהרה מבלי ללמוד כל מסכת נדה כדת, ע"ש. ובקוראי דבריו חייכתי לעצמי חיוך עגום, עד כמה התדרדר המצב, עד שבדורנו מאן דכר שמיה לעיין במסכת, וצריכים

לעורר על הלימוד מהמקורות בבית יוסף וש"ע ונו"כ, ואם לא יתעוררו בזה, בספרים של הדור שיבוא אחרינו יעוררו המחברים שא"א להורות מבלי לימוד בסיסי בספרי קיצורים...

ובעוה"ר דבר זה גם לחל לענינים חמורים העומדים ברומו של עולם, כמו בענינים הקשורים בהלכות טהרה כנ"ל, שמחמת הזמניות הרגילה בדורנו במענה בטלפונים וכיו"ב, כל שואל חפץ לקבל תשובה מיידית ממש גם בדברים קשים ומסובכים, והמו"ץ גם אם הוא בקי הרבה ולמד היטב, הרבה פעמים צריך לעיין במקרים סבוכים שבהם נקשרים כמה ענינים וכמה מקורות שונים, ומאידיך הוא יודע כי אם לא יענה במידיות אחת דתו שיפנו אל הבא בתור והשואלים ירחקו ממנו, ובעקבות דברים אלו שמעתי הוראות למעשה ודימויי מילתא למילתא אשר אין הדעת סובלתם, ואין ספק כי נבעו מחמת כל הנ"ל. והמורה אשר יראת ה' מול פניו, ילמד לשונו לומר "איני יודע", "וצריך לעיין", ואזי יעיין היטב, ואם צריך יוועץ בת"ח הגדול ממנו, ואם השאלה אינה סובלת דיחוי ואין בפיו דבר ברוך יעמוד אל מול האמת ויעביר השאלה הלאה לת"ח אחר.

צא וראה ב"תעודות הוראה" שהעניקו גדולי הדורות בדורות הקודמים, שצינו בתעודה כי "התעודה היא בתנאי שלא ישיב המורה טרם יעיין בספר, אא"כ בדבר הפשוט ומפורסם". ולאן הגענו בדורנו זה, שהתשובות נשלפות מיד בהודעות.

ומלבד האמור, הנה אין לכחד כי הלימוד בדרך זו - הלכות פסוקות מדברי אחרוני דורנו, אינו בכלל יגיעת ועמל התורה כהלומד בעיון בגמ' ובראשונים עד לפסק ההלכה בדברי האחרונים ופוסקי דורנו,

ואין ראוי לאברך שכל עיסוקו במשך היום יהיה ללימוד בשטחיות ובקיאיות. וידוע הדבר ש"הלכות פסוקות" יש מתירים לאומרים קודם ברכות התורה ואף במקומות מסוימים בבית המרחץ. וכל לומד שהתייגע בזמן מסויים בלימוד העיון, יודע ומרגיש על נפשו שלימוד זה מזככו ומחייה את נפשו, אבל הלומד פסקי הלכות וספרי קיצורים כל היום כולו, ירגיש חלול ונבוב, ובמה יתקיים אצלו "עמלה של תורה".

ואל יטעה האדם חלילה שלזה כיון מרן מופת הדור זיע"א דברו "לזכות את הרבים", או בלימוד "הלכה ולא פלפולים", כי מרחק שנות אור בין הדברים, והמעין ולומד בספריו היטב, הנה הוא יודע כי בכל שורה שכתב הרב זיע"א עיין בעומק העיון, ופעמים שבכמה שורות של "ועיין" הוא "מקפל" קושיא תירוץ ראייה ודחייה, ולכל זה א"א בלא עיון רב, רק שאם הרב זיע"א היה מפרט כל ציון שלו מה כוונתו, היה שו"ת יביע אומר נפרס לשלושים חלקים, ומעין זה אמר הרב זיע"א בעצמו על הרב "ערך השלחן" טייב, שאם היה כותב בסגנונו של הרב "ערוך השלחן", היה ספרו כולל כרכים רבים פי כמה. אבל העיון אחד הוא, בעיון היטב הדק, ולא בליקוט פסקים. וכן מבואר דעתו הברורה בזה בספר "הליכות מוסר", קחנה משם.

ואין לכחד כי יש הצריכים דרך לימוד כזה, וגם לכל ת"ח ואברך ראוי להקדיש שעה או יותר גם ללימוד זה כל אחד כפי ענינו להיות בקי בהלכה למעשה, אבל פשוט שא"א להפוך הטפל לעיקר, וברור.

ויה"ר שיזכנו ה' ללכת בדרך נכונה ללימוד היטב ואזי ללמד, ועל ידי זה נזכה לשמור על כל חוקי התורה ולעשות אותם כתיקנם, אכ"י. ●

הממונה על האוצרות

לאחר עשרים שנה שהוא מופקד על אוצרות גני המלך, ניאות הרב הראל זנזורי שליט"א לנפק סודות כמוסים מחדר העריכה ומהנהגות הכתיבה של מרן שליט"א | כיצד משתלטים על מערכת כה מורכבת, מתי מרן הקליד במחשב, איך נשתמרו אלפי מכתביו, וכיצד קרה שכל בני הישיבה נרתמו להוצאת הכתבים

וחכמי דורות שלפנינו זלה"ה, הייתי שופך שיח לפני הבורא יתברך שבאותה מדת-אחריות וזהירות שאני נוהג בכתבי זולתי, ינהגו המתעסקים בכתבי-יד שלי. והאמנתי שהקב"ה לא יעזוב אותי, וכמו שעשיתי חסד עם רבנים גדולים שכתבי-ידם היו הולכים לאיבוד ממש, כך יעשה ה' גם אתי חסד".

"ומה עשיתי אני לביתי?" השיח מרן ראש הישיבה שליט"א את צערו בהקדמת ספרו "סנסן ליאיר" "כי מששתי את כל כלי מה מצאתי? צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם. והרוב הגדול של כתבי-היד שלי כורע רובץ תחת משאו, משאוי שאינני יכול לעמוד בו עד שירחמו מן השמים".

בראש המערכת האמונה על הוצאת כתבי מרן שליט"א, עומד זה כעשרים שנה הרב הראל זנזורי הי"ו. בחכמה רבה הוא מנצח על המלאכה המורכבת והמורחבת, הכוללת צוות גדול של רבנים העוסקים במלאכה. מעורר התפעלות איך הוא 'מחזיק ראש' ושולט בו זמנית על שלל העבודות.

ובכן, מסתבר שמן השמים נענו. ראו כמה השקיע מרן שליט"א בעריכת כתבי חכמים אחרים, והזמינו לו אנשים נאמנים ודייקנים שיטפלו בעריכת כתבי ידו. ובכך התקבלה תפלתו הזכה והמרגשת עליה סיפר בהקדמת ספרו הנ"ל: "וכשהייתי מסדר ועורך ספרים מכתב-יד חכמי דורנו הי"ו

ערימות של ניילוניות מלאות בדפים, רגע לפני שהם נשלחים למגיהים הרבים.

כשביקשנו בתחילת השיחה להבין כיצד הכל התחיל, הוא מספר משהו שכנראה יפתיע אתכם: "בשנת תשס"א, מרן הרב עובדיה זצ"ל הגיע לאזכרת הרבנית, ודיבר הרבה על לב מרן שליט"א שיוציא את כתביו. בעקבות זאת, מורנו הרב צמח שליט"א החליט לקנות למרן מחשב, שבו יכתוב ישירות את חידושיו ומכתביו, דבר שיקדם את הוצאת ספריו. ואכן, ביום ראשון ט"ז בטבת התשס"א (חודש לאחר פטירת הרבנית), נקנה מחשב והוכנס ללשכתו. כדי

כנאה וכיאה לספרים אשר כל מלה בהם מדודה וחצובה מסלע הסנפרינון, ושיהפכו לנכסי צאן ברזל לדורי דורות, הוא עושה את עבודתו בחרדת קודש ובדייקנות, כשכל שינוי ולו הקטן ביותר, מובא למראה עיניו של מרן שליט"א.

פגשנו אותו בתוך משרד קטן בקומת הכניסה של הישיבה, שם הוא ספון ושקוע כל כולו ב"מפעל חייו". את הקירות מעטרות ספריות עץ המכילות בתוכן עשרות קלסרים גדושים מלוא כרסם בצילום כתבי ידו של מרן שליט"א, ועל השולחן מונחות

את מחברותיו בצורה מסודרת.

קבלת את כל המחברות ככת אחת?

"מה פתאום! בהיות וכתבי ידו של מרן חשובים לו כבבת עינו, ההסדר היה באופן שכל יום היה הרב מביא לי חמש מחברות בכדי לצלמן, ולמחרת כשהייתי מחזירן לו, הייתי מקבל חמש מחברות נוספות. כך בכל יום היינו יושבים במשך כמה שעות לצלם כל דף במחברות בהגדלה (מפני שהרבה מהמחברות נכתבו בכתב דק וקטן). אני מצלם וידידי ר' ציון כהן הי"ו ממספר את הדפים, מכניסם לניילוניות ומדביק על כל ניילון מספר. בסך הכל צילמנו כ-121 מחברות שרוכזו ב-13 קלסרים".

אתה לוכד אילו הוראה ויחזקת קשר למחברות?

"אחת זכורה לי במיוחד. כאשר הביא לי לצלם את מחברת החידושים הראשונה שלו מגיל 7.5 (!), הזהירני לשמור עליה מאד, מפני ש'היא ראשית בכורי'".

מבצע עמוד נאמן

לאחר שצולמו כל המחברות, הגיע שלב ההקלדה. מכיון שכל מחברותיו של הרב כתובים בכתב ספרדי, ולא היו בנמצא קלדנים המכירים כתב זה (כיום כבר הוכשרו לכך מספר קלדניות), היה צורך להעתיק תחילה הכל לכתב הרגיל, ואז לשלוח להקלדה. "מכיון שמדובר בעבודה בהיקף עצום, החלטנו לרתום לכך חלק גדול מבחורי הישיבה שיתרגמו בכל יום עמוד אחד מכתב ספרדי לכתב הרגיל. המבצע הוכתר אפילו בשם - "מבצע עמוד נאמן".

לנסות את ההקלדה במחשב, הקליד הרב מזכרונו, איך לא, שיר קצר והיתולי של האבן עזרא על חתול ועכבר: "קום עצל, עד מתי תשכב, שור הנמלה אגרה לך בור / לא ראייתי חתול ישן, שפא אל תוף פיהו עכבר. וכן בית משיר של רבי שלמה אבן גבירול (כנראה בהקשר פטירת הרבנית): "ששונני רב בך, שוכן מעוני / זכרתיך - ונס מני גוני". וכאן עמד קנה במקומו, ולא יסף עוד להקליד במחשב שלא הורגל בו.

"ואז מרן נתן את המחשב לעוזרו הנאמן ר' עובדיה חדוק הי"ו, שיקליד בו את כתביו. ואכן, במשך כמה שבועות הוא עבד בזה, אך עקב שהיה עסוק גם בדברים נוספים כעוזרו של מרן, הציע רבי עובדיה מאזוז שליט"א לאביו מורנו הגאון רבי צמח מאזוז שליט"א להעביר לי את המחשב כדי שאקליד בו את חידושי הרב על הש"ס, בדגש על חידושי מסכת ברכות, מתוך כוונה להוציאם לאור. תמיד הייתי מחובר לתורתו של מרן, הרגשתי זכות בעבודה שהוטלה עלי, ומיד התחלתי במלוא המרץ. כאן המקום להודות למורנו הרב צמח שהכניסני לעבודת הקודש". [מעניין שדוקא העבודה הראשונה על מסכת ברכות, עדיין לא יצאה לאור, ואין מוקדם ומאוחר בתורה... ע"ח].

כרמי שלי לז' נטרתו

לא במהרה נקנה האמון. יודע צדיק היכן יפקיד כליו, ולא כל אחד זוכה שיפקיד מרן בידיו את הקדוש והיקר לו. בתחילה קיבל הרב הראל להקליד רק מעט כתבים, עד שבשנת התשס"ג פתח מרן בפניו את אוצרותיו, ונתן 'אור ירוק' להתחיל להקליד

והמשיך להעתיק את תוכן המכתב. לפעמים לא הספיק להעתיק וביקש מהנמען להחזיר לו את המכתב. ויש הרבה מכתבים שהוא לא שמר העתק (ולפעמים הוא מציין לעצמו "לא נשמר העתק"), ואני מחפש אצל הנמענים, ומוצא מכתבים שמבחינתנו מאוד משמעותיים ובעיני הרב לא היה צורך לשומרם. בהמשך, הגיעה האפשרות לכתוב בקופי, והיה כותב את המכתב על הקופי, משאיר אצלו את הקופי ושולח את המקורי. ולכן היה מעדיף להקליד מכתבים במכונת כתיבה, שכן בכתיבה ידנית צריך ללחוץ חזק על העט כדי שיעבור לקופי. כיום, בעידן מכונות הצילום, הכל נעשה פשוט וקל. לגבי המכתבים שנשלחו בפקסים, היתה בעיה, אחר שבמשך השנים הכתב נמחק, ולכן נעזרנו בתוכנת שחזור מיוחדת."

ikes' reat, es oi uorin fei'ta התכתב

הכי הרבה הפך הניס?

"בלי ספק, עם הגאון רבי ישראל כהן שליט"א (עורך "אור תורה"). מדובר בתכתובת מרתקת של מאות מכתבים (בענייני עריכת "אור תורה" ועוד), שאפילו שיחת חולין שבה צריכה תלמוד. גם עם רבו רבי דוד ברדא התכתב יחסית הרבה."

קיבוץ גלויות

בספריות הישיבה מצויים מאות ספרים שמרן שליט"א קיבל מהמחברים, עיין בהם כמסת הפנאי תוך שהוא מעטרם בכמה הגהות והערות, ושולח אותם לספריית הישיבה, כשהוא כותב בראש הספר "לישיבה תכב"ץ". לאחר שסוימה הקלדת המחברות והמכתבים, הגיע גם זמנם של

עשרות מבחורי הישיבה נענו במלוא המרץ להיות שותפים להוצאת הכתבים והגהתם. כולם השתוקקו שהכתבים יצאו לאור עולם. "בכל ערב, היה הרב יוחאי סגרון נ"י (אז מבחורי הישיבה), מחלק לכל בחור צילום דף מכתב יד הרב שליט"א, והיה מסמן לעצמו ברשימה מסודרת, איזה דף לקח כל אחד ומאיזו מחברת. בסיום ההעתקה היינו מסדרים הכל ברצף, ושולחים להקלדה. כשסיימנו את כל העתקת כתבי היד, ערכתי לבחורים מסיבת הוקרה על עזרתם הברוכה בהעתקת הכתבים."

הביאני המלך חדריו

בשנת תשע"א, ציין לעצמו הרב הראל התקדמות משמעותית, כאשר קיבל לידי להקליד את עשרות אלפי המכתבים של מרן. "ב"ה היתה שעת רצון, הביאני המלך חדריו וקבלתי את כל מכתביו שהיו גנוזים במשרדו. מאז, ישבתי עם הרב גדעון הי"ו (בנו של מרן) במשך שעות כל יום במשרדו של הרב, וסרקנו עמוד עמוד בסורק. לאחר שסוימה עבודה זו שנמשכה כשנה וחצי, התחלנו להקליד את המכתבים. ובינתיים, התחלתי בבדיקה שלא דלגתי משהו בסריקה ושהכל נסרק בשלימות. עבודה זו לקחה שנה וחצי נוספים."

סחם מעניין, איך נמארו כל המכתבים, הרי

מרן nfe אותם ליעדים?

"בתחילה, את רוב המכתבים הרב פשוט העתיק לעצמו בכתב יד, וכתב בראש העמוד 'העתק', ואם זה מכתב חשוב כתב 'העתק מדויק'. לכן יש הרבה מכתבים שמרן דילג על התארים בפתיחה וכתב לכבוד וכו',

צולמו גליונות של כאלפיים ספרים."

**אתה לוקח בחשבון מאין יוסף הכהות
נוספות אחרי הסריקה?**

"זה אכן קורה. ולכן לפני שאני מוציא ספר, אני עובר שנית על הספרים הרלוונטיים לנושא. לדוגמא, לפני הוצאת שו"ת "בית נאמן", ביקשתי שוב את ירחון אור תורה, כדי לבדוק אם נוספו גליונות. אגב, בימים עברו כשהרב עצמו היה מעתיק חידוש מהגליון למחברת, היה מסמן שתי נקודות אחרי ההגהה, לסימן שהועתק אצלו".

**כאיפה ספר se הרב האליונות היו הכי
הרבה מאימים?**

"חומש עם תורה תמימה וחק לישראל. לאחר שראינו שהגליונות התמלאו עד אפס מקום, הדפסנו לרב חמשה חומשי תורה בהדפסה מיוחדת עם גליונות רחבים להשאיר הנייר חלק..."

יש כתבים שטרם הועתקו אליהם?

"הנה, רק היום הודיע לי הרב כבדרך אגב, שעל שולחנו יש מחברת חידושי שבת

גליונות הספרים. "הרעיון לצלם את גליונות הספרים עלה בלב הרב שלמה מאזוז (בן מורנו רבי רחמים). ואכן, הוא ור' משה חדאד נטלו על שכמם מלאכה זו, ומילאנו כמה קלסרים גדולים מצילומי ההגהות (ושנים קודם לכן עשו כיו"ב ר' מישאל חיימוב ור' שלמה מועלם שליט"א, והעתיקו לרב גליונות של כמה ספרים בודדים)".

**אחרי אליונות אלו נמצאו חידושים
מאותותיים אינם בכתבי הרב?**

"בודאי. למשל, חידוש ב"ה נסי" על הגדת הרמב"ם והגאונים, או הערה חשובה שבועה בכתובה.

"בהמשך", מספר בן שיחנו, "ביקשתי אישור לצלם את כל הערות הרב בגליונות הספרים שנמצאים בספרייתו במשרד, שם גליונות הספרים זרועות הגהות. כל ספר לאחר שצילמנו את גליונותיו, חתמנו בכריכת הספר עם חותמת 'נסרק'".

"כעת אנו בעיצומן של סריקת גליונות הספרים. במשך שנים אני מצלם כל יום כמה ספרים מספרייתו של מרן, ועד עתה

מכונת הכתיבה של מרן

טוב. וזאת מאחר שמרן בהיותו כמעייין המתגבר וכנחל שאינו פוסק, כמעט ולא היה מייחד מחברת לכל נושא, אלא מייחד מחברת וכותב בה כאשר יעלה הקולמוס חידוש על התלמוד ואחריו חידוש על התורה ואחריו חידה כפי המזדמן. משום כך עבודת העריכה ומיפוי החומר מורכבים במיוחד. ובל נשכח שמדובר במאות מחברות... דבר נוסף מאפיין את כתביו של הרב, שמרוב שכתב הרבה, דבריו עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ולפעמים צריך להביא לפניו להגהה תשובה בהלכה מעשרה מקומות שכתב באותו נושא ולחבר את האוהל להיות אחד.

כיצד באות מחשבים על כלה היקף, מה

הסוד?

"כיום ב"ה עומדים לי לעזר ידידי היקרים תרי צנתרי דדהבא הרב **משה חדאד** והרב **הלל פלוטקין** שליט"א שמכירים את כתביו של מרן לאותיותיהם, והם מסייעים לי סיוע שיש בו ממש בעריכת החומרים ובבדיקתם לפני הגשתם לרב. כמו כן, ישנם כמה תלמידי חכמים העוסקים בעריכת החומר, כשלכל

משנת תשכ"ו שלא קיבלתי אותה. פעם ראיתי שהרב ציין "וראה מה שכתבתי בזה ב'אלף בינה'", חיפשתי ולא מצאתי אצלי מחברת עם שם כזה. שאלתי את הרב ואמר לי שנמצאת אצלו, והביאה לי והוקלדה. היו עוד מחברות שהתגלו בדרכים כאלה. פעם ראיתי שהרב כתב הערה בגליון ספר "בית חתנים", ובסיום ההערה, ציין למה שכתב עוד בכריכה שבראש הספר. חיפשנו על הכריכה ולא מצאנו דבר. מסתבר שבינתיים הספר נכרך, וכתב היד כוסה (ואל ידאג השומע, כי לאחר בדיקה מדוקדקת, תוכן הדברים נמצא כתוב בהרחבה במקום אחר)".

תחושת שליחות

אי אפשר שלא להידבק בתחושת השליחות של הרב הראל. כל עולמו וכל יומו סובב סביב הדפסת כתביו הרבים של מרן ראש הישיבה. אפילו את השבתות הוא מקדיש ללימוד חומרים שהוא מתכוון להגיש לרב במהלך השבוע.

העבודה מאתגרת ודורשת ריכוז וזכרון

לאור ספר בית נאמן ח"א, ונכללו בפנים גם תשובות אלו."

איזה ספר מן מחכה יותר מכל ספריו?

"אני יכול לומר כי הוצאת השו"ת "בית נאמן" גרמה לו קורת רוח והתרגשות יותר מהספרים הקודמים, עד שביום שיצא הספר, הורה באופן נדיר לא לומר תחנון במנחה."

מה הספר se מן הכי נפוץ?

"דרכי העיון."

כאם ספרים לזעת - מה הספר הכא?

"ספר "קובץ מאמרים", במהדורא מורחבת ובתוספת כפולה של הרבה מאמרים חדשים שלא ראו אור. ואם נצליח, בעזרת ה' גם ספר נוסף על הש"ס."

היה איזה טלוי מנחלת בו מחולך

עבודתך?

"במהלך עבודתי על הספר "מגדולי ישראל", נתקלתי במאמר אחד שהרב כותב וז"ל: בסוגיא אחת עמוקה במסכת ראש השנה (דף כ' ע"ב) בדין נולד קודם חצות או אחר חצות, התלויה בידיעה בחכמת התכונה, נחלקו רש"י והר"ה. שאל רבינו יעקב ממרויש שאלת חלום "מן השמים" להודיעו מי צודק, וקיבל תשובה: "מה זה מהרת למצוא בני, זרח (רמז לרבנו זרחיה הלוי, הר"ה) בחשך אור לישירים" (מובא זה בשם הגדולים בערך הר"ה). לכאורה הכוונה שהצדק עם הר"ה. **אולם כשסופר זה לילד אחד**, שחינכוהו על הערצה גדולה לרש"י, השיב תיכף: "מאן מוכח שהצדק עם הר"ה? אדרבא הפירוש הוא: "זרח - בחשך,

סוג חומר אחראי רב המתמחה באותו נושא - הרב נסים מזגני שליט"א אחראי על חידושי ש"ס, הרבנים רזיאל ודקל הכהנים שליט"א אחראים על השו"תים, הרב יהונתן קויטי שליט"א על חומרים הקשורים לדקדוק. ואחרי כולם אני עובר על כל חומר וכל דבר לפני ההגשה לרב.

בנוסף, אחד העזרים הגדולים שיש לנו במפתוח החומר הבלתי נגמה, הוא "מפתח סריקות" שערך ידידי הרב יצחק משה הל"ו. מדובר במפתח מקיף מאוד לכל הכתבים ואפילו לכל הגליונות. בזכות מפתח זה ניתן להגיע לכל נושא בו נגע הרב. למשל, כשעבדנו על "מגדולי ישראל", מצאנו מקומות לא צפויים כמו גליונות ואפילו חידושי ש"ס שהרב דיבר על חכמים מסוימים, וצירפנו למאמר על אותם חכמים..."

היה ספר מתוך כדי עבודה שניה את

מחכות?

"שבע שנים לפני שיצא שו"ת "בית נאמן", הרב דקל כהן והרב מרדכי מאזוז, חשבו להוציא לאור ספר עם כל התשובות והחידושים של מרן בעניני זרעים, לקראת שנת השמיטה (תשס"ז). נרתמתי לענין במלוא המרץ, ואכן הרב הגיה את התשובות ונשאר להגיה חידושי רמב"ם. תוך כדי עבודה, הפכתי במחשבתי שאין זה נכון, כי ספר בענייני שמיטה, ישכב במדף ויקראו בו אחת לשבע שנים. הבעתי דעתי בפני הרב, והסכים. ואמר אז: בו נוציא ספר שו"ת, ויכנסו השות"ם האלו (בענייני שמיטה) שעברנו עליהם, בפנים. וברוך ה' לאחר שבע שנים (בשמיטה תשע"ה), יצא

יחד עם זאת, הוא משקיע מאמצים רבים במציאת כתבי יד של מרן שנשלחו לאנשים ומרן לא שמר אצלו העתק. עד שפעם התבטא מרן כי אם יהיה כתב יד שלו במערות ים המלח, הרב הראל ישיג אותו. "רבי כדיר צבאן היה מוסר שיעור בעיון פעם בשבוע בנתיבות, ומרן היה משתתף שם וכותב הערות וחידושים בגליונות הספרים. השתדלתי רבות שיעתיקו את ההערות, והועתקו. השגנו גם ספרים ששאל מאנשים, כתב בהם הגהות והחזיר להם. זה הזמן לבקש מכל מי שמחזיק כתבי יד ממרן לפנות אלינו" [בטל: 050-2738858 או במייל: r18858@gmail.com].

אחרי שיוצא לאור ספר מכתבי מרן, המלאכה אינה מסתיימת. דרכו של מרן שליט"א שלאחר שיוצאים ספריו לאור עולם, הוא עובר עליהם שוב וכותב בצדי הגליונות הגהות ובעיקר הוספות שנתחדשו לו. במקרה שהספר מתמלא בהגהות, נוטל הוא ספר חדש ואף בו מעיר את הערותיו. "במקרה של 'דרכי העיון'", מספר הרב הראל, "בגלל מרחק השנים התמלאו הגהות והוספות בשלשה קונטרסים (!), מה שהפך את הקונטרס לספה, כאשר שליש מן הספר חדש לגמרי".

העבודה על כל ספר קשה ומייגעת, אבל מי שיראה את פניו הזורחות מסיפוק כאשר בידיו ספר חדש עם ריח טרי של דפוס, והוא מגישו למרן, יבין את משמעות הפסוק "הזורעים בדמעה ברנה יקצורו".

אור לישרים". פירוש רש"י - אותיות ישר - כולו אורה..."

"עניין אותי מיהו אותו ילד, היתה לי השערה שהכוונה למרן עצמו, אך לא מצאתי ביסוס לכך.

"והנה הזדמן לידי כתב יד אחד בו מרן מספר שהיה בידו בהשאלה הגהות על ספר שו"ת מן השמים לר' יעקב ממרויש ז"ל עם פי' קסת הסופר להרב אהרן מרקוס ז"ל, ושם מצא שהמפרש בקסת הסופר כתב על דברי שו"ת מן השמים הנ"ל כי התשובה משתמעא לתרי אנפי כי משמע שהצדק עם הרז"ה ויכול להיות בהיפך זרח בחשך והאור הוא לישרים כי רש"י אותיות ישר עש"ב. וסיים מרן בזה"ל: "תיתי לי שכן אמרתי בילדותי לאבא מארי זצ"ל מרוב חיבה לרש"י ז"ל". באתי למרן ואמרתי לו שאני יודע מיהו אותו ילד... הוא הנהן בראשו וחייך".

אל יחסר

ר' הראל חס על כל אות שיוצאת מעטו של מרן שליט"א. לפעמים בצורה מוגזמת. כדי למקסם את ההגהה, לפעמים הוא מוסר את החומר במקביל לשני מגיהים שאחד אינו יודע על השני. כך כל כתבי היד שנסרקו כולם - פעמיים, לוודא שלא נשמט כלום. אם אתם סקרנים לדעת, אם באמת נמצא שנשמט משהו, נגלה שמתוך מאות אלפי עמודים נמצאו חמשה עמודים שדולגו בטעות. היתה שוה כל הטרחה. "פעם בעידן חדוה" מספר הרב הראל "אמרתי לרב אני מפחד שאחזור בגלגול אם ישמט לי חידוש מסוים..."

צוהר לספרים ייחודים בארון הספרים היהודי

עיקרי הד"ט

מאת הרב מצליח עמוס מאזוז שליט"א

אם כי חלק יורה דעה זכה לפרסום רב יותר מחלק א"ח, ואף חכמי אשכנז מזכירים אותו תכופות, זאת מאחר ונדפס בסוף כרכי הש"ע יו"ד, משא"כ חלק א"ח שנותר בספר בפני עצמו, ועל כן כמעט ורק גאוני ספרד הזכירוהו.

כאמור רבנו מביא בספרו מדברי הפוסקים, ישנים גם חדשים, מספרי כת"י חכמי איטליא, ומהגהות חבריו ותלמידיו על גליון ספרו, וכן מתשובותיו בספרו שותא דינוקא שלא נדפס. במיוחד היו חביבים עליו דברי גדול דורו מרן החיד"א, אשר מזכירו פעמים רבות מכל עשרות ספריו הקדושים.

בקיאותו הרבה לא הצטמצמה רק בפוסקים, אלא אף בשאר חכמות, כחכמת ההנדסה, וחכמת הדקדוק, כדרך חכמי

מחבר הספר הוא הגאון רבי **דניאל טירני** זצ"ל שנולד באנקונא, ושירת בקדש בפיסארו, ורוב ימיו אב"ד פירינצי שבאיטליא. היה "אחד המיוחד בדורו, ששימש ופלפל עם כמה גאוני וגדולי עולם"¹, וגברא דמאריה סייעה². נודע בעיקר בזכות ספרו הנפלא "**עיקרי הד"ט**"³, בו גלייה לדרעיה ונפל נהורא בבי מדרשא בבקיאותו העצומה בספרי הפוסקים, בהביאו תמצית תשובותיהם על סדר הש"ע וכפעם בפעם שקיל וטרי בדבריהם, פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה. במאמר קצר זה נתמקד מעט בספר עיקרי הד"ט הלז, ונצרף לו צילומים נדירים מכת"ק הגאון המחבר.

ספרו זה שהיה בכת"ק על ארבעת חלקי הש"ע, נדפס בפועל רק על חלק א"ח (בפירינצי תקס"ג) ויו"ד (שם תקס"ו).

1. לשון הגאון ר' דוד ב"ר רפאל מילדולה השני (אב"ד ק"ק ספרדים בלונדון), הו"ד בקובץ מקבציאל היוצא ע"י חברת אהבת שלום (גליון כ"ה, תשנ"ז, עמ' שכ"ז). כמה שכתב בשולי גליונות שם הגדולים (למורן החיד"א) שלו, שם הוסיף ספרים מחכמי דורו ובני משפחתו, ומהם ספר עיקרי הד"ט. ע"ש.
2. ע' בחלק א"ח סי' ל"ג אות ג' שאסר לקנות אתרוגים מנכרים מאחר ואינם נאמנים לומר שהביאום ממקום מוחזק שאינו מורכב, ומן השמים הוכיחו צדקת דבריו. עש"ב.
3. הד"ט הוא ר"ת שמו הגדול: הצעיר דניאל טירני, והיא מליצה מהלשון: עיקרי הדת. ומדפיסי וילנא ואחרים, שלא ירדו לסוף כוונתו, עשו לספר שינוי השם, וקראו לו עיקרי דינים... [ועיין בשו"ת בית שערים (חיו"ד סימן נ"ט) שכתב במוסגר ע"ד הרב השואל שצ"יין לס' עיקרי הד"ט, "איני יודע ר"ת ד"ט, וגם לא שמעתי שם הספר". ע"ש].

איטליא בדורות ההם ששלחו יד בכל החכמות כולם כנודע.

לשוננו צחה וברורה, ומעוטרת במליצות נאות, כמו מה שמצוי על פני כל הספר שאחר הִביאו את דברי הפוסקים, פותח דברי עצמו במלים **"כתב הד"ט"**, והיא מליצה מ"פתשגן **כתב הדת**" (אסתר ד' ח'). בכמה מקומות הוא כבר מקצר ועולה וכותב **הד"ט** בלבד... יצוין כי בחלק א"ח (סי' ז' אות ח' בד"ה ונודע) מבאר רבנו את מלאכת המליצה, ומדוע מניחים גריש במלים מסוימות, ומבאר בזה את ענין הנקודות הנכתבות על תיבות מסוימות בס"ת. ע"ש בטוטו"ד.

דבר מעניין מאוד, השופך אור סביב תשובת מרן החיד"א המפורסמת, בשו"ת יוסף אומץ (סימן יו"ד), אודות ניקוד כ"ף הכינוי [רצונך עבדך תורתך] האם יש לנקדו בשוא [רצונך] כמנהג, או בקמץ [רצונך] כראוי ע"פ הדקדוק, נמצא אף הוא בעיקרי הד"ט.

תשובה זו של מרן החיד"א נשלחה לאחת ערי איטליא, אשר בה חלק מהחזנים והת"ח רצו לשנות ע"פ דברי הרב ישרש יעקב שהאריך להוכיח שיש לתקן הכל ע"פ הדקדוק, וחלק ביקשו להישאר במנהג הישן 'שמא' יש לו טעם ע"פ הסוד, והעם מרננים השוו מדותיכם. ומרן החיד"א השיב על כך בתוקף גדול: "ומה שרוצים לשנות התיבות התדירות והמורגלות בפי כל המון ישראל, ולשנות נקודתן שינוי מורגש, וכל העם מקצה

יחדיו ירננו, מרננו אבתרייהו, ונעשה הדבר חוכא ואיטלולא... יש לבטל דעתם, ולכופם לכבוד ה' ותורתו, וכבוד גדולי ישראל ראשונים ואחרונים... אשר קטנם של תלמידי תלמידיהם עבה ממתניהם של אלו המשנים". וסיים: "ועתה אמת אגיד, כי בהגיע זה כתב ידי יד כהה, על ריב בני ישראל ועל נצותם, למעלת השואל, הרצה דברי לפני גדולים ראשי ישראל, ואינהו משפירי, להודיע חיבתם, קיימו וקבלו והסכימו שיחזרו הכל למנהג כל ישראל זאת לדורותם". עכ"ד.

אך מי היא העיר הזו? ומי הם החולקים? והאמנם קיבלו הת"ח את דברי מרן החיד"א למעשה?

אחי ידידי הרה"ג רבי **מרדכי מאזוז** שליט"א ראש ישיבת "כסא רחמים-עמנואל", גלה סודו של מרן החיד"א, בעיקרי הד"ט הנ"ל (סי' ד' אות ט"ז), שדייק מתשובת הנוב"י (מהדו"ק סי' ב') שכתב שיש לומר מְמָךְ בסוף משפט, אך גם האומר מְמָךְ "במקום הצורך להשוות החרוזים" לא משתבש. ע"כ. ומבואר שדוקא בשירים בשביל להשוות החרוז אין בכך קפידא, אבל שלא במקום הצורך, או בפסוקי דזמרא ובתפלות שלא באו במשקל וחרוז, **"אין ספק אצלנו שגם הרב המחבר [הנוב"י] הוא משלנו**, שלא לנקד תיבת ממך ודכוותה בקמץ תחת המ"ם, ושיש לדקדק בכל דבר ודבר שלא יצאו מכללי הדקדוק, וכמ"ש מרן סי' ס"א סעיף כ"ב דאף בפסד"ז ותפלה יש לדקדק בכך, והוא ברור, ושור"ר להרב יעב"ץ ולהרב

"וכעת זכינו לאורו של הרב יוסף אומץ נר"ו דכתב דאין לשנות התיבות וכו' שנהגו לקרותן בקמץ תחת האות וכו', ושאין מספר ישרש יעקב ראיה, ושכבר הרב בנימין איספנוזא בס' יסוד הקיום וכו'". ע"ש בס' יו"ד.

ואעפ"כ גם לאחר שראה הגאון הד"ט, דברי מרן החיד"א הללו דאישתפוך חמימיה, לא נסוג אחור. והעיר, שאינו יודע אם הר"ב איספנוזא הנ"ל כתב רק **שאפשר** לאומרו בניקוד קמץ ושוא, או שיש לאומרו כך **בדוקא**. כי אם לא כתב אלא שאפשר לסבול כן ע"פ הדקדוק, **"לא מפני כך נניח מלדבר בלשון שאין להסתפק, דהיינו בשוא [וקמץ]. ואפילו לשנות המנהג, אם אין חשש לאגודות אגודות או מסה ומריבה, ובאים כולם בלב שלם לימלה, ובאגודה אחת רצונם להתפלל כראוי, אף לפי כללי הדקדוק.**

וכבר מעשה בא לידי, **פה פירינצי ששאלו ממנו לשנות ממנהגם**, יען כי ע"פ הדקדוק אינו מדוקדק, ובפרט בשמות בכינוי לנוכח וכו'. ומ"מ מנעתי את עצמי מלמשכן לשום צד, כי ראיתי בהם שלא הסכימו כלם לדבר אחד, **וילכו אל יוסף** הוא הרב המשביר [מרן החיד"א] הנז', **ועל עם ה' אלה, באה תשובתו בחיבורו הנז'.** והתמידו במנהגם בניקוד קמץ [ושוא], וקראתי עליהם ולגלוגם עלי אהבה כי

ובהשמטות (ובדפוסים אחרים נכנס בפנים מבלי לציין שהובא משם) הוסיף לציין לדברי מרן החיד"א גופיה, בטוב עין סי' ז' שכתב: ולענין מה שנהגו לשנות התיבות, **זה בא מכח הדקדוק**, וזה בא מכח הבנת הענין וחבור הדברים וכיוצא, ויש רוצה לטעון מכח חכמת האמת, **דע דאין קפידא בזה דכל אחד יאמר דהנוסחא עיקרית כדבריו**, ונפל טעות בדפוס **והרוצה לשנות יכול** וכו'. ומשם בארה, שהמשנים תיבה או תיבות בתפלה, וטוענים מצד הדקדוק, או יפוי הלשון הרשות בידו, שאינו דבר איסור והיתר. עד כאן דברי גדול בדורו הרב עיקרי הד"ט.

ומכאן מתברר פרט מעניין, שדברי מרן החיד"א לא התקבלו על לב כל הת"ח בעיר פירינצי אליה שלח את תשובתו, ורק מפני השלום נמנעו מלעשות כן ברבים, אך כאן בספרו גילה הגאון עיקרי הד"ט דעתו בהדיא שיש להלך ע"פ הדקדוק⁴. ובזה תשובה מוצאת גם לחושבים שמנהג האשכנזים לתקן התפילה ע"פ הדקדוק, ומנהג הספרדים שלא לשנות, ולאור האמור ליתא, כי הרי לפניך דברי עיקרי הד"ט, מגדולי חכמי הספרדים ומעריצי מרן החיד"א, שבענין זה היה תנא ופליג וסבר שיש לדקדק בתפלה ע"פ הדקדוק אע"פ שלא היה לא אשכנזי ולא ג'רבאי...

4. ושו"ר לו שם בס' ל' אות כ"ו, שהביא את הנוב"י הנ"ל גבי זכור נאמת, והדר תבריה לגזיזה, וצ"ע מה נתחדש לו שם יותר מכאן. [ויתכן ששנה משנתו בחזרת ומ"ש בס' ל' זו משנה ראשונה, וחזר ושנה משנתו בס' ד' ואין מוקדם ומאוחר בתורה. כנ"ל. רא"ם ס"ט].

הקדשה נדירה בפרסום ראשון

באחמתא דמלכא מרן הגאון הקדוש "איש מצליח" זצ"ל הי"ד, נשתמרה הקדשה נדירה מאד מכתב יד קדשו הנאה של הרב המחבר עצמו¹, הקדשה זו המשולבת במליצות וחרוזים, נשלחה "למעלת המשכיל ונבון כמ"ר שמואל פדובה", על גבי ספרו עיקרי הד"ט חי"ד.

ספר זה עם עוד מספר ספרים הגיעו לידי מרן הגה"ק זצ"ל, מעזבון המנוח סולומון לסרי [שהטביע חותמו על הספר (סולומון לסרי תוניס), ראה צילום]. בפטירתו ביקשו בני המשפחה מהתלמידי חכמים שבעיה, שיבואו לקחת את ספריו מביתו, ומרן זצ"ל שלח את בניו שיחיו, להעשיר בהם את ספרייתו הגדולה בלאו הכי. על חלקם, חתם עם התאריך כ' בטבת התש"ך.

מצורף בזה צילום ההקדשה ותרגומה, עם חידוש [שלא ידוע אם הוא ג"כ לרבנו המחבר או למי מקדושים] בענין "חנוך בן ירד", שנכתב משום מה ע"ג דף הכריכה מבפנים. ומחובר לקודש, כלל גדול אודות הטעויות המצויות בציוני המקורות בספר עיקרי הד"ט, אשר נכתבה ע"י אדוני אבי-ר' משה הגאון הגדול רבי רחמים מאזוז שליט"א. ותשח"ח לו שנהג בנו טובת עין, והרשנו לצלם ההקדשה ולהדפיס את דברי תורתו כאן.

1. יצוין כי בקובץ בית אהרן וישראל תשנ"ד (שנה ט') גליון נ"ד עמ' תת"ח נדפס צילום כתי"ק בחתימתו, בדיון קריאת פרשת הקרבנות ביו"ט וי"כ, והוא כת"י רהוט ומחובר (הדומה מעט לכתב ספרדי ומעט לכתב אשכנזי, ככל מנהגי האיטלקים). ועמ"ש מרן ראש הישיבה בשו"ת בית נאמן אודות ס"ת של הר"ן (ענינים שונים סימן ג') אות ג' שישנם שני סוגי כתב: האחד, הוא ככתב רש"י ונקרא מדבד"ב [וכזה הוא הכתב המצולם כאן]. והשני, כתב שהאותיות בו תלויות ומחוברות זל"ז ונקרא מעאל"ק [וכזה הוא הכתב המצולם בקובץ הנ"ל], ויתכן ששניהם יצאו מתחת ידי אדם אחד. ע"ש.

עיקרי הד"ט חלק יורה דעה

מנחה שלוחה באימ'ה יוצאה, כל

שישנו בהבאה, למע' המו"נ כמ"ר שמואל

פדובה נר"ו ישצ"ו ויחי ויתן לו ממגד שמים

ומגד ארץ ומלואה, ע"י מע' החכם השלם מגדולי

ההוראה, חכימאה וחוזאה, כמהר"ר שמואל נר"ו

בכוהר"ר משה הכהן זצוק"ל.

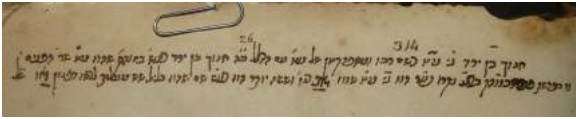
ממני ומאתי מנחת עני,

הצעיל' דניאל טירני

ס"ט.

מעל ההקדשה בראש העמוד

חנוך בן ירד. גי' מ"ט [מטטרו"],
הוא] כשם רבו (314) [שד"י]. ומספר
קטן של מ"ט עם הכולל ב"ה (26),
חנוך בן ירד. [א"ה. מטטרו"] במספר

קטן עולה 35, וחנוך בן ירד במספר קטן עולה ג"כ 35. ומ"ש: "עם הכולל ב"ה (26)" לא הבנתי]. כמ"ש
בזוה"ק [ח"א דף כ"ז ע"א] שהוא מ"ט שר הפנים. גם בפרשת פנחס בזוה"ק בר"מ [איתא שהמלאך
מט"ט] נקרא נע"ר [320, ונער] הוא גי' מ"ט שהוא 314 כנז, וששה יותר הוא כמ"ש שם [דף רכ"ו ע"ב]
שהוא "כליל שש מעלות לכסא דאינון ואו". ש"ל.

כלל גדול

מאת מוה"ר הגאון רבי רחמים מאזוז שליט"א

שם סי' י"ח אות כ' כתב דין מחודש בדין
כבוש בשם ה' **יכין ובויעז** ח"א סי' קמ"ב. והעיר
מרן הגרי"ח זצ"ל בשו"ת רב פעלים (ח"א יו"ד
סי' י"ב) שלא נמצא שם, אלא קאי על האות
הקודמת בשם **פרי צדיק**. וכן הרגישו בזה השד"ח
והדרכ"ת, והובאו ביביע אומר (ח"א סי' ו' אות ב').

ביו"ד סי' ל"ג אות ד' כתוב: בית יהודה ס"ס
צ"ב, **ושם אות ה'** כתוב: שם סי' ט"ו.

והכל ט"ס, והגיה מרן הראש"ל (גר"ו) יביע
אומר ח"ח (יו"ד סי' ל"א אות ה' עמ' ש"ן) שצ"ל
באות ד' יוסף אומץ. [ובעיקר הד"ט הנדפס בסוף
הש"ע מהדורות מכון ירושלים הגיהו בית יהודה
סי' כ"ט, אולם שם לא הזכיר לדברי מהר"ש
פרימו רק ביוסף אומץ הזכיר מזה]. **ובאות**
ה' צ"ל יריעות האהל.

שם סי' ל"ו אות י"ב, כתב בד"ה וע"ע להרב
ד"מ (דבר משה) הנז' בסי' קע"ב והנמשכים
ובסי' קפ"ה וקפ"ו וכו'. ואין שם כלל סימנים
קע"ב וקפ"ה. וצ"ל **שאלת יעב"ץ ח"ב**.

למודע"י שספר עיקרי הד"ט הוא חשוב מאד,
ומחברו היה פוסק גדול, ותמיד מציין לספרו
שותא דינוקא שלא נדפס.

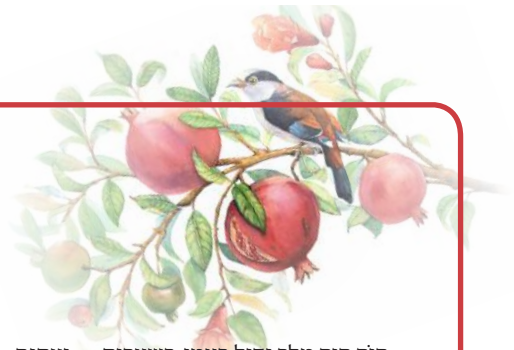
אך לפעמים נופלים בו ט"ס בציוני שמות
ספרי הפוסקים, וארשום כאן חמשה, ומזה יקיש
הקורא לבדוק תמיד עד מקום שידו מגעת. וכבר
הזהירו רבותינו האחרונים על כך, וע' בס' איש
מצליח לאמה"ג זצ"ל ח"א יו"ד סי' ב"ן, ובשו"ת
כסא שלמה למר דודי (חא"ח סי' ט"ז אות ג') על
הכה"ח בסי' קכ"ח אות צ'.

בא"ח סי' ה' אות יו"ד לא נרשם מקור הדברים,
וצ"ל **בתי כהונה ח"א סי' טו"ב**. (הובא בברכ"י סי'
צ' ובכף החיים שם אות ל'. ע"ש). ושור' שתיקן זה
ההמ"ח בהשמטות, ובמהדורות חדשות הכניסו
התיקון בפנים.

שם סי' י"ג אות א' כתב: **נחפה בכסף** כלל ג' סי'
ב'. ויפלא שהרי נחב"כ עשוי סימנים ולא כללים,
והאמת היא דצ"ל **פרח שושן**. וע"ע בשו"ת תפלה
למשה זצ"ל (ח"ב סי' נ"ט) בענין זה.

פסחון ורמון

משל בחרוזים

יופי פנימי

צריכה, כי בכך ימנעו אנשים את כף רגלם בה מדריכה, כי דרך רעה בה כרוכה. ונעלת דלת בפני מבקרים, ויצא שמי לרעה מעל כל השרים, בכל המחוזות ובכל הערים. ויקצוף המלך מאוד, ויצו להשיל מעליו את כל הכבוד וההוד - ולהדיחו מתפקידו לאלתר, והשר פעור פה נותר. חתם המלך את גזר-הדין המה, הפטיר ואמר: שורות ספר חשבונותיך, יעידו ויגידו עוונותיך.

זה יוצא וזה בא, ויקבל המלך באהבה וברוב חיבה - את שר העיר נטולת העושה, אך מלאה באנשי יושר. ויתן המלך מתוך שמחה ושירה, לשר הנאמן אות הוקרה. קח נא את ברכתי על מה שפעלת, וראה גידולים שגידלת...

הקב"ה אינו חפץ ושואל ביופי הנראה, כי אם ליראה. וחפץ ה' שיעסקו ישראל בתורה ובמצוות, ולא כשאר האומות הנטמעים בתאוות. ואצלם יופי הגשמי והטבעי, משכים ושולט באורח קבע. ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת, גם כאשר אין בה עץ כי עת השלכת. ואל יתהלל חכם בחכמתו, כי אין היא מחמתו. כי אם בזאת - השכל וידוע אותי, ובלבבם אתן את יראתי. ורצונך וצאנך יעמדו וירעו העמים, כשישראל עושים רצונו של צור עולמים. ●

וצחנה מעלים, אין בה כבישים סלולים, ואף לא שבילים.

ענהו השר כי כסף אין, ולפאר העיר מאין? כל אנשי המקום תמימי דרך אין גנב ואין שודד, אין פושע ואין מורד, ואין אחד לאומנות חברו יורד, וכל תושב מדבר ה' ירא וחרד. נושאים ונותנים באמונה, כחוקי המדינה. לכך ריקה הקופה, ומתמצת עד טיפה - למימון המשרתים והפקידים, ומעט העובדים. וכולי האי ואולי, יספיק לפקידים ולשרים אשר עלי. ולפום קושטא, הם תפארתה. וכבוד הוא לי שבעירי שוכנים - אנשים ישרים ונאמנים, ואיך אגמול הרעה הגדולה הזאת ואדרוש שלמונים. והציבור יהיה נרמס, תחת עול המס.

ויצא המלך ביום ההוא שמח וטוב לב, כי שמע טעמים כאשר אהב. וילך לו אל ארצו, כי סיים כל חפצו. וישב אל כסא מלכותו, ויזכור את כל אשר נעשה בלכתו. ויקרא לפניו את שר העיר הראשונה, שבכל פינה עומדת גינה. אילנות ופרחים, אולם הכל מכספי עונשי האזרחים.

'קראו והביאוהו המלך חדרי' ציוה, ושם הבהיר לו כי לא לזה קיוה ואיוה. ואמר: כי כל תאוותי, שילכו בחוקי ממשלתי. ויהיו כל התושבים, בעלי מעשים טובים. ואם יש פאר והדר, והיושר נעדר - אין הצר שווה בנזק המלוכה, והיא מלאכה שאינה

היה היה מלך גדול בעמו, בשערים נודע שמו. יום אחד יצא למסע עם כל פמלייתו, בין ערי מלכותו. לחזות את מעשי השופטים והשוטרים, ולחקור כיצד הם מורים. את מסעו פתח בעיר גדולה, משקה כולה - מגדלים מעניקי חמה, אילנות ודשאים מכסים את האדמה. מדרגות נאות ושבילים, אשר פרחים לאורכם יורדים ועולים. כל נתיבותיה יהלום, מחזה שגראה רק בחלום. ענף תעשיה ומסחר מפותח ומרכזי קניות, ומקום הניחו למשקיעים ובעלי מניות.

ויתמה המלך עד מאוד, וישאל את שר-העיר על כל ההוד. ומי פעל כל זאת, אשר אני זוכה לחזות? ויען שר העיר: אני הוא זה, בעל המחזה. לא מתקציב מיוחד או ירושה, אלא מממון קופת העיר הגדושה. הוסיף ותמה המלך, עמד ושאל: איך גדל, זה הדל? השיבו השר: כל ההכנסות, הם מתשלומי קנסות. ומעונשים אשר הושטו על התושבים - שלכללים ולחוקים לא קשובים, נאספו והתרבו ההובים.

עצב ומאוכזב, המלך את העיר עזב. המשיך במסעו והגיע למדינה אחרת, לא עשירה ולא זוהרת. אדמה חרבה ושוממה, כארץ על בלי מה, אשר אין לה חומה. רחובותיה אינם עשויים להתכבד בכל שבוע, והגוף בעשבים שוטים צבוע. וישאל את שר העיר מדוע כוסו פניה חרולים,

דובר צדק מגיד מישורים

לקראת הילולת הגאון הגדול
רבי אלטר מאזוז זצ"ל, מגאוני
האי ג'רבא בדור האחרון ורבו
של מושב איתן, חושפים
קרוביו ותלמידיו נקודות אור
מתולדות חייו | תומר בוכריץ

וישה, ובעלי צדקה וחסד.

לרן הנולד, החליטו הוריו לקרוא בשם נדיר
ומיוחד: אלטה, לאמר: 'אל-טור' - ה' ישמרהו!
בעקבות כמה ילודים שלא נתקיימו, כעת
עם לידתו, כשש שנים לאחר נישואיהם,
ובשבת שכזו 'שבת נחמו', קיוו הוריו וייחלו
לראות בו נחמה, שישמרהו ה' ויגדל ויחיה,
וימשיך בשושלת מפוארת וצנועה של

גזע אראלים ותרשישים

נשמתו הזכה של רבנו, ירדה לעולמנו ביום
שבת קודש פרשת ואתחנן י"א אב התרצ"ב,
לאביו החסיד, צדיק ונשגב, הרב בנציון
זצ"ל, זרע קודש משפחת מאזוז המעטירה,
מהמשפחות המיוחסות של עיר התורה
והיראה ג'רבא. ולאמו מרת תרכונה נ"ע לבית
עשוש, אף היא משפחה ידועה בתמימות

משפחת בית אבותיו, משפחת מאזוז.

הזהרו בבני עניים

בית רבנו היה מלא וגדוש בתורה ויראה, אך מאידך חסר ודל עד מאוד מבחינה גשמית. על חסרון המעות והעניות הגדושה שהיתה מנת חלקם באותם ימים, סיפר בן דודו של רבנו, הרה"ג ר' יחזקאל מאזוז שליט"א, שגדל עמו באותו בית: היה זה בהיותו ילד רך וקטון, שלחוהו בני הבית עם כד בידו לקנות שמן זית. "רצתי בזריזות, המוכר מזג שמן אל הכד וקיבל את שכרו, ותכף שבתי הביתה", מספר ר' יחזקאל. "לפתע נתקלתי בעץ או אבן, קרסולי מעדו ונפלתי ארצה ונשפך השמן. הגעתי לבית מוכה, מלוכלך וחבול, הלוך ילך ובכה, אך - מרוב הדלות והעניות - בני הבית לא שאלו 'מה קרה?' או 'למה אני בוכה?', רק ביררו 'מה עם השמן?'..."

על הנער אלטר מסופר, שהיה כל כך כחוש ודל עד שקרה והיה מתעלף לעתים קרובות. כשבא הרופא לראותו, אמר והזהיר לבני הבית בפנים חמורות: "זה מחוסר תזונה!". אך מרוב דוחקם אין לאל ידם להושיע.

עם כל זה, עמל ויגע אלטר הקטן ושקד על תלמודו, ובנערותו אף חסך מפת לחמו כדי לקנות פנקסים לכתוב בהם את חידושיו, שהיו לו חמדת שעשועים. ולא לחנם אמרו רבותינו "הזהרו בבני עניים, שמהם תצא תורה".

אבי רבנו, הרב בנציון, טרח ויגע הרבה להביא פת לחם לבני ביתו. הוא היה מומחה בהכנת מיני מתיקה מעשה ידיו להתפאר, שמהם היתה פרנסתו בדוחק. מיני מתיקה נחשבו אז למותרות, וכמעט דורש אין להם.

בימי שישי היה רגיל לקחת את סחורתו אל מקום מסוים בשוק, שם עוברים ילדי בית הספר נזכרים בדרכם לביתם, והיו לו הרבה קונים ולקוחות. דבר זה עזר לו להספיק ולהרויח כדי חייו להוצאות השבת.

פעם אחת יצא חוק מפי הממשל, לאסור למכור בשוק בימי שישי (ונקרא 'גריף'). רבי בנציון הצטער מאוד, ולא ידע מהיכן ישיג כסף להוצאות השבת הקרובה, וזה מלבד הפסדי הקרן, שהשקיע בחומרים להכנת הממתקים. לבסוף ראה ה' בעניו ועלה בדעתו לילך למכור סמוך לשפת הים. ואכן מאת ה' היתה זאת והרוויח יותר מתמיד, כדי הוצאות השבת ויותר.

עם כל דוחקו, מתנהג היה בחסידות ובנאמנות גדולה במסחרו. כל כך היה נזהר אף מגזל מועט, שכאשר היה מוכר ושוקל משהו עטוף בנייה, היה שם גם במשקל כנגדו חתיכת נייר.

בבית מדרשו של שם

מערש ילדותו יצק רבינו מים על יד רבו המובהק, הלא הוא הגאון הגדול מוה"ר רבי מקיקץ שלי זצ"ל. ישיבת 'בן פורת יוסף' שעמד בראשה, שכנה בסמיכות לבית משפחת מאזוז, בבית הכנסת 'רבי חזקיה פרץ'. שם שקד ועמל ללא לאות על תלמודו, עד שנעשה לאברך חשוב ומלמד תלמידים, נער לא ימיש מתוך האהל.

גם בשעה שכל חבריו לספסל הלימודים יצאו לעזור בפרנסת בני ביתם, נשאר הוא יחיד מבני כתתו הוגה בתורה כל היום בבית מדרשו של ש"ם.

מאוחר יותר כשעברו תלמידי הגאון רבי

לשיעור, וכך "יוכרח" הרב לוותר להם עליו. כשהגיעו לשיעור, הסתכל עליהם הרב, ימינה שמאלה, ואמר: "היום ה'שמע' (המשמיע - מגיד השיעור) יהיה אלטר..." ולהפתעתם החל קורא ומסביר ומבאר בטוב טעם ודעת, המה ראו כן תמהו. לפליאתם של חבריו השיב אלטר בענוה ובחיוך: "למדתי אותו אצל דודי..." הוא הגאון רבי שלמה מאזוז זצ"ל.

באותם ימי נעורים שקד רבנו על תלמודו באהבה רבה, חידושים רבים חידש וכתב על כל מסכתות הש"ס, שלימים נדפסו בשני כרכים בשם 'דרכי אמת'.

סיני ועוקר הרים

"סיני ועוקר הרים", כך כינהו הראשון לציון הגאון הרב **מרדכי אליהו** זצ"ל. בקיאותו של רבנו היתה בכל חלקי התורה, הכל היה אצור בזכרונו הנפלא. והדבר בא לידי ביטוי בדרשותיו ובנאומיו, שהיה כמעין המתגבר מענין לענין.

רעהו וממלא מקומו ברבנות מושב איתן, הרה"ג רבי אליהו מאדאר זצ"ל, מספר, שפעם אחת נתקשה בדברי הרב 'משמרות כהונה' במסכת שבועות, ולא הצליח להבינו. והנה למחרת, פגש את רבנו וסיפר לו שהתקשה אמש בדברי הרב משמרות כהונה בשבועות... וטרם סיים דבריו, אמר לו: "זה בדף פלוני דיבור פלוני? יש שם טעות, ומר דודי הגיה בו ותיקן כמה מלים, בוא לביתי ואתן לך הספר לעיין בו".

גם הרה"ג ר' **שלום הכהן** שליט"א (רב מועצה אזורית שפיר), שח פעם מזכרונות

כדיר צבאן

זצ"ל, אל ישיבת רבי מקיקץ, בעקבות חוסר התקציב שהיה בזמן מלחמת עולם השניה, צירף אותו רבו לחבורתם.

ביניהם היו הרבנים הגדולים רבי מיכאל כהן (מבאר שבע), ורבי אליהו מאדאר (רב מושב איתן), ורבי מימון חורי (מרבני ביהכ"נ 'צלאת אלחורי' באשקלון), ולהבדיל בין החיים הרב מרדכי עמאר שליט"א, רב קהלת 'שבת אחים' בקרית אתא.

בדרך לימודם במסכת פסחים בעיון, היו לומדים גם

בספר 'אור חדש', הידוע בפלפולו ועמקות. והנה באחד הימים הגיעו ל'דיבור' ארוך ומייגע, והחליטו כולם יד אחת שלא להכינו

הרב אליהו מאדאר

הרב יחזקאל מאזוז עם ספר אמרי נועם

רבי שושן כהן

הראש"ל הגר"מ אליהו עם הרב אליהו מאדאר
במאפיית מצות במושב איתן

מסופר, שבליל כיפור אחד היתה תקלה בחשמל בבית הכנסת, ואחרי עיון קצר בשלחן ערוך לאור הלבנה, הורה להם ללכת לגוי השומר בתחנה והוא יאמר לגוי אחר לתקן, וזאת בהסתמך על דעת בעל העיטור המובא בהגהה (סימן רע"ו), בצירוף דעת הסוברים שאמירה לעכו"ם שיאמר לעכו"ם חבירו נחשבת כשבות דשבות. עוד הוסיף מרן שליט"א וכתב בשבחו: "כשהציעו לו לעבור ולכהן בעיר גדולה ומכובדת, ענה בתמימות חן: 'מה חסר לי כאן במושב?'. שנא את הבצע תכלית שנהא, ובמשכורתו הצנועה הסתפק ושמח בחלקו". ובקינה שכתב במות רבנו, שירטט וכתב: "ראש לכל

ימי נעוריו, כשהיה מגיע מהשיבה לביתו במושב איתן בשבתות ובימי 'בין הזמנים', והיה לומד עם רבנו. "תמיד הייתי משתומם ונפעם מתפישתו המהירה. בכל פעם שהייתי מבקש ללמוד באיזו מסכת, היה רבנו פותח וקורא ומסביר בבהירות, כאילו הוא קורא ספר סיפורים".

אגב, רבי שלום הוא בנו של הגאון רבי שושן הכהן זצ"ל, שהיה רב מושב איתן הראשון. בסוף ימיו ציוה את בנו לאמר: "אחרי מותי רבי אלטר ממלא מקומי, אף על פי שאתה בני ותלמיד חכם, הוא הראוי ומוכן לכך". ואכן קיימו את צוואתו ברצון. מעשה נוסף המעיד על בקיאותו של רבנו, סיפר תלמידו הרה"ג ר' אשר חדאד שליט"א. מתוקף תפקידו, היה רבנו מחברי הגוף הבוחר את הרבנים הראשיים, והנה לפני הבחירות באו אל רבנו שני רבנים כדי לשכנעו לבחור ברב פלוני ולא ברב אלמוני, מכיון שאותו רב אינו מתאים למשרה. כראיה לדבריהם, הזכירו שבהסכמתו לאיזה ספר (של אחד מהם) העיר על דברי המחבר, והמחבר ענה לו על כל דבריו, ודחה כל הערותיו. אך לתדהמתם, תוך כדי דיבור, רבינו חזר ואמר את כל טענות המחבר מזכרוננו, והוכיח להם בצדק ובמישור שאינם נכונות, והצדק עם הרב אלמוני כותב ההסכמה.

ראש לכל החכמים

מרן הגאון ראש הישיבה שליט"א סיפר גם הוא על גדולתו של רבנו: "בשאלות מסובכות ידע לפתור על נקלה. כך

בשום ענין הלכתי, ואפילו אם היה ספק הלכתי בעוף ששחט למישהו, היה אומר לבעל העוף, "לך תראה לרב שיפסוק הדין".

אמנם, מציין בפנינו מר אבשלום נעים הי"ו מבני המושב, פעמים רבות רבי שושן ברוב ענוותנותו, היה מחזיר את השואל אל רבנו שיכריע בדבר.

דורש טוב לעמו

רבנו חתם דור של דרשנים, אשר בסגנונם המיוחד היו 'מייצרים' דרשה, בשילוב פסוקים ומשלים בגאונות ובקיאות עצמאית, שכמעט אין בדורנו כדוגמתה. שמעו יצא בכל מקום כדרשן מרתק ומגיד מישרים, דיבורו היה שוטף כנהר וזורם מענין לענין באותו ענין. כשעיניו עצומות ופניו כלהבים, היה פותח את פיו הטהור ומטיף מלותיו, ובזכרוננו העצום היה שופך הכל כמשפך, כשהוא שוזר פסוקים ומאמרים, משלים ופרפראות, מכל חכמי הדורות, קושר נימא בנימא, עד לסיום שבו חורז הכל למאמר הניצב בפתח דבריו, אשרי עין ראתה כל אלה.

כבר מילדות ניכרה ברבנו אומנות הדרשנות, כשלרוב בקיאותו ייצר והכין דרשות נפלאות ומשולבות בנושאים מגוונים, למשוך לב העם לתורה ויראה.

בהיותו נער צעיר, קראו סבו רבי מנחם והודיעו בלחישה כממתיק סוד: "ראיתך בחלומי עומד עטוף בטלית, דורש ומטיף

מרן ראש הישיבה באזכרת השלושים

החכמים, בקי בש"ס ופוסקים, עודנו בזיו עלומים, עלה לשמי מרומים".

ואכן בשנותיו האחרונות של רבנו, כשהחל להתפרסם, היו מתקשרים אליו לשאלות בהלכה גם מבני המושבים הסמוכים, והיה עונה לכל אחד באורך רוח, לאחר הבירור והעיון. ואם היה זה בשעות הלילה, העלה את הספק גם לפני חבריו תלמידי החכמים שלמדו עמו בשיעור הקבוע בלילה.

יש לציין דבר מעניין ומיוחד, החסר כל כך בדורנו "דור החכמים והנבונים", והוא שכל זמן שהיה הגאון רבי שושן חי ומכהן כרב המושב, לא הכריע רבנו מעצמו

מרן הגרע"י מספיד את רבנו

מדבש על סדר הפרשה, כשכולם נהנים והדברים שמחים כנתינתם מסיני.

באחת השבתות איקלע להתם מחותנו של רבנו, הוא הגאון החסיד רבי יגון חורי זצ"ל. אף הוא בא אל בית הכנסת לשמוע אל הרינה, קול רינה של תורה, ישב נדהם ומלא התפעלות. לאחר מכן כשסיפר על חויה זו לתלמידיו, אמר להם בזה הלשון: "כל חידוש היה פנינה, וביחד הכל כמחרוזת פנינים".

הרה"ג ר' שלום הכהן שליט"א סיפר פעם, שהזמין את רבנו למסור שיעור בכולל מסוים במושב אבן שמואל. רבנו דחהו ששיטת הלימוד שלנו שונה ואין זה

אמרים במעמד קהל רב, בבית הכנסת הגדול בג'רבא".

"תן דעתך על כך", חתם הסבא את דבריו.

חלום זה התגשם במלואו בהיות רבנו בן עשרים וארבע, וכפי שסיפר בעצמו בשבחי דודו הגאון רבי שלמה מאזוז זצ"ל: "זכרתי ימים מקדם בשנת התשי"ד בעירנו אי ג'רבא, כשנתבקשתי על ידו, שהיה רב מקומי, לדרוש בבית הכנסת הגדול בשבת שלפני ראש חודש תמוז, אז נתן לי הדרכה איך לדרוש, מאיזה ספרים לקחת החומר של הדרוש, מה הוא תוכן הדרוש ואיך סדר הדרוש ואיך לדבר, שעל ידי אותה הדרשה שדרשתי בתוך קהל ועדה, בזכותו היה לי האומץ להמשיך ולדרוש ברבים, עד היום הזה בס"ד".

באותה שבת, עם סיום הדרשה, חמק מן המקום אביו הצנוע רבי בנציון, והלך בחשאי להתפלל מנחה בבית הכנסת אחר, שלא יכבדוהו.

כשעלה רבנו ארצה והתגורר במושב איתן, המשיך והיה דורש בחן ובחסד תמיד, והיו הכל שותים דבריו בצמא. בנו ר' יגון הי"ו זוכר מקטנותו, איך שהיה מתלווה אל אביו למסירת דרשות אף במושבים הסמוכים ובעיר קרית גת הסמוכה.

בני מושב איתן זוכרים היטב את השבתות בחיי רבנו. כשעתיים לפני תפלת מנחה, היה יושב בבית הכנסת אל מול הקהל, ודורש ושופע חידושים מתוקים

מתאים... אבל הוא לא הרפה והפציר בו שוב בכמה הזדמנויות, עד שלבסוף נאות להגיע, ומסר להם שיעור עיוני בדברי הרב 'שער המלך', וכל אברכי הכולל נהנו והתפעלו למאוד.

יותר מאוחר בשנת התשמ"ב, כשהספיד את דודו הגאון רבי שלמה מאזוז זצ"ל בעיר נתיבות, במעמד אלפים שבאו להלווייתו, היו כולם תמהים ומתפעלים מדרשתו. ומאז החלו להזמינו לדרוש גם מחוץ לתחומי עיר מושבו.

בדרשותיו לבני מושבו, לא נשא פנים לאיש, והיה מוכיח בפה רך ובפרך, על כל פרצה בחומות הדת. אם זה על קדושת השבת, או צניעות בנות ישראל, או השגת גבול, ועוד. אף שתמיד היתה דעתו מעורבת עם הציבור בנועם שיח ובענוה, כשהיה דורש היה מוכיח ומטיח את מוסריו בפני כולם, ללא כל חת ומשוא פנים, עד שהיו אומרים צעירי הצאן: "יש לנו שני רבי אלטר, אחד המוכיח בשער בקול גדול, ואחד שמדבר עמנו באהבה ובקירוב".

ושמרתם את השבת

אחד הדברים שרבנו דאג והצטער עליהם, הוא כאמור שמירת השבת. מושב איתן, רובו ככולו, אוכלס במשפחות שומרי תורה ומצוות, מהאי ג'רבא ומרוקו. בית הכנסת היה מלא בשלוש התפלות מדי יום, והשבת נשמרה באדיקות. אמנם היו שניים או שלושה שסטו מן הדרך, ומטבע הדברים עוררו מהומות.

אחד מהם מר ג. הדליק את הרדיו

בשבת בקול גבוה, עד שנשמע אל העוברים והשבים ברחוב. רבנו שמע על כך, ומיד בא אל ביתו למחות על קדושת השבת. אולם לדאבונו אביו של הלה התריס כנגדו: "פה זו מדינה דמוקרטית, ואיש הישר בעיניו יעשה".

מיד בצאת השבת הכין רבנו 'עצומה' בכתב ידו, ובה החתים את כל חברי המושב, כנגד אותו אדם שאינם מעוניינים בשכנותו.

כשראה הלה את תקיפותו של רבנו בענין ואיך שכולם חתמו כנגדו, החל לפחד ולחוש, ובא לבית הכנסת אל רבנו לבקש את מחילתו ומחילת השבת. רבנו הורה לו לחלוץ נעליו, וללכת ארבע אמות כמנודה, ונתן לו מלקות על גבו, וסר עוונו (כך נהגו בג'רבא למי שעבר על חרם).

לימים, מציין בפנינו מר אבשלום נעים הי"ו, אותו אדם ובני ביתו שבו בתשובה שלמה, וכיום הם חרדים ויראי ה'.

בנו של רבנו, ר' ינון הי"ו, מקשר את עמידתו האיתנה של אביו על שמירת השבת, לכך שרבנו עצמו נולד בשבת. וכמשל המליץ את מריבת ההרים על מי תינתן התורה, הר תבור והר חרמון, כל אחד אמר עלי ראוי שתינתן התורה, עד שאמר להם ה': "למה תרצדון הרים גבנונים". כן הדבר גם אצל רבנו, כל הימים רצו שבהם יוולד הצדיק, ובסוף בחר ה' ביום השביעי, שעליו עתיד רבנו לעמוד ולגונן ללא פשרות.

הרה"ג רבי אליהו מאדאר זצ"ל מספר, כיצד רבנו עמד וצעק ככרוכיא על חילול השבת: כמה פעמים הכריז ברבים שהוא

רוצה לעזוב את תפקידו הרבני ולהתפטר, והיה מצהיר ללא כחל: "איני רוצה לגור במקום שיש בו חילולי שבת, ואני יכול לעזוב מעכשיו, אלא שאני שוקל אולי יהיה יותר גרוע".

במקרה אחר, אחד מבני המושב היה חורש את שדהו בעצם יום השבת. דבר המצמרר לב כל איש ירא, במיוחד באותם שנים. רבנו ברוב כאבו יצא אליו יחד עם כל המתפללים, למחות על קדושת השבת. והנה תוך כדי הדברים והויכוחים הגיעה המשטרה, ולקחה את אחד מחברי המושב (שמו יהודה), למעצר בתחת המשטרה בקרית גת הסמוכה.

עם צאת השבת, לאחר תפלת ערבית והבדלה, הכריז רבנו: "כולם לבוא לתחנת המשטרה, לפעול לשחרורו של יהודה". בני המושב כשלוש מאות איש, כולם נקבצו ובאו ועשו רעש גדול, עד שאותו יהודי שוחרר לביתו לחיים טובים.

גם על ענין העירוב במושב עורר ודאג רבנו, לבל ישללו אנשים בהוצאה ובטלטול בשבת. במכתב שנמצא בין כתביו, כותב לו הרה"ג ר' בנימין אביעד זצ"ל, רב אזורי שפיה, שהוא דיבר עם הנוגעים בדבר, והבטיחו לו שיגמרו ויסדרו את העירוב, "וברור שאדבר עוד ועוד לזרז הדבר לתועלת הצבור".

צוף דבש אמרי נועם

בכל מקצועות התורה כתב רבנו וחידיש, אם זה לפוסקי ההלכה - ספר שו"ת 'אם לבינה', ואם ללומדים החפצים בחידושי הש"ס בדרך שיטת העיון התוניסאי, הרי

להם שני כרכי הספר 'דרכי אמת'. ולא לו האוהבים חידושים מתוקים על התורה והאגדה, כתב רבינו את ספרו עב הכרס 'אם למקרא', וכן ספר 'אבות על בנים' על מסכת אבות, וספר 'אם הבנים שמחה' על הגדה של פסח.

לאחרונה, יצא לאור עולם ספרו החדש 'אמרי נועם' חלק ראשון, על חומש בראשית ושמות, הכולל דרשות, חידושים ומשלים על סדר פרשיות השבוע, מגנזי אוצרותיו של רבנו, בצורה חדשנית ועדכנית, עם ניקוד וחלוקת קטעים ברווח. וכבר נאמר: "צוף דבש אמרי נועם, מתוק לנפש ומרפא לעצם".

לקראת שנת היובל לפטירת מרן רבינו הגדול איש מצליח זצוק"ל, ראינו לציין קשר מסוים בינו ובין רבנו, ששניהם נסתלקו מן העולם בפטירה טראגית ומזעזעת.

כששוחננו על כך עם בנו ר' יגון מאזוז הי"ו, הוא משיב כנגדנו בדברי אמונה צרופה: "אלו דברים שאנחנו לא מבינים, הכל כתוב, לא יעזור שום דבר! הרי מרן ראש הישיבה שליט"א רמז פעם על מר אביו בפסוק 'וכפר אדמתו עמו' - 'אדמתו' בגימטריא 'רבי מצליח מאזוז'. ואני מוסיף 'כפר' גימטריא 'אלטר מזוז', אז בעצם שניהם רמוזים כאן, ומי יודע חשבונות שמים".

”פרי גינוסר” – ביאור על איוב מורנו המשגיח הגאון רבי מיכאל סגרון שליט”א

אחד הספרים הקשים ביותר בתנ”ך, הוא ספר איוב. וידוע הסימן:
”איוב” נוטריקון **אין יוצא ואין בא** (יהושע ו' א').

חיבור חדש ההופך את ספר איוב לנגיש ומבואר לכל, הוא ביאור
נפלא שחיבר מורנו המשגיח הגאון רבי מיכאל סגרון שליט”א. לצד
עיסוקו כמשגיח בישיבה גדולה ”כסא רחמים”, מפעם לפעם מעשיר
הרב שליט”א את עולם התורה בספרים נפלאים ומועילים. בספריו
משתדל הרב לעסוק דוקא בעניינים קשים וחתומים שרוב העולם
מושך ידיו מהם, כמו כללי קל וחומר, חילוקים בין דרכי הלימוד,
פירוש על המשניות הסבוכות כלים וכלאים, וכמובן אחרון חביב

הספר דנן על איוב.

במשך שנים רבות יגע וטרח הרב שליט”א בכתיבת ביאור נפלא על איוב ע”פ המלבי”ם.
בשיטה מיוחדת הוא ממפה את הספר, ועושה סדר בין טענות איוב למענה חבריו, כולל
חלוקה לפי השאלות והתשובות והקדמה לכל מענה. מה שמיוחד בביאור שהוא אינו
מנותק מן המקרא, אלא משולב בין המלים, כך שאפשר לקרוא הכל בחדא מחתא (במ-
תכונת הספר שחיבר לפני כמה שנים על תהלים).

בהסכמתו לספר, עומד מרן ראש הישיבה שליט”א על הקושי הכרוך בביאור על איוב:
”כידוע ספר איוב סגור בשבעה חותמות, בין מצד הלשון והמלים הזרות הנמצאות בו...
ובין מצד הענין שאינך יודע מה הקושיא ומה התירוץ, רק באופן כללי אדם יודע שכולו
סובב הולך על ענין הגמול והעונש, מדוע צדיק ורע לו רשע וטוב לו, אך מה טוען איוב
ומה עונה אליפז ומה מפלפל בלדד, כל המפרשים ישכנו לבדד, עד שבא הגאון מלבי”ם
ופתח לנו שערי אורה, ותופע עליו נהרה”.

בתחילת הספר מובאות הקדמות יפות ומאליפות, ובנספחים: קיצור כל הספר ותמציי-
תו, מאמרים מגדולי הדורות על איוב, מחשבה ופילוסופיה ומכתמים שבספר איוב ועוד.

"הורתו ולידתו של הספר" - כפי שמספר מורנו המחבר בהקדמה - "ביום ט' באב לפני כמה שנים. אחר שסיימנו בישיבתנו "כסא רחמים" תכב"ץ את קריאת איוב כנהוג, אמר מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה **הגאון הנאמ"ן** שליט"א שמומלץ לכל אחד לקרוא איוב עם פירוש המלבי"ם, שאין כמוהו לפרש שיטות איוב וחבריו וטענותיהם. מאז, בכל שנה ביום ח' ט' באב שאסור ללמוד בהם דברים משמחים, למדתי מעט איוב עם פירוש המלבי"ם, והחלטתי לערוך על פיו פירוש משולב לספר איוב".

הארגון והסדר של הספר, ממש מלאכת מחשבת, דבר דבור על אופניו, כסידור פאזל רב-חלקים. באמנות רבה עשה מורנו הרב שליט"א אזנים לספר איוב, ומעתה ואילך יש יוצא ויש בא בשערי איוב.

בין כתיבה לחתימה, נודע לנו שמורנו הרב שליט"א הוציא גם קונטרס מיוחד עם מאמרי מוסר ומחשבה יסודיים לימים הנוראים. כה לחי!

ניתן להשיג בפלא': 052-7182950

קונטרס הלכות מעשיות מורנו הגאון הרב מצליח חי מאזוז שליט"א

לא נדיר לראות בחורים בישיבתנו הקדושה שאחר סיום המבחן בהלכות שבת המתקיים מידי שבוע ביום ששי, מקפלים את דף המבחן ושומרים אותו בקלסר מיוחד או בתוך הכרך הגדול של המשנה ברורה. המבחנים שנערכים באופן מיוחד בשאלות אקטואליות ומרתקות, וחלקם אף נשאלו בבית ההוראה שעל ידי ישיבתנו הקדושה, גורמים ללימוד הלכות שבת מהשלחן ערוך והמשנה ברורה להיראות אחרת. דינים "לא מצויים" בסימן רמ"ד כמו השכרת כלי לגוי בדבר ששם ישראל נקרא עליו, מתוארים בקונטרס ההשכרת רכב בחברת אוטובוסים, וכן על זה הדרך.

עד היום התלמידים היו צריכים להתאמץ לשמור את המבחנים בקלסרים וכדומה. אבל לא עוד. בזכות הרה"ג רבי **נסים מזגני** שליט"א שמידי שבוע בשבוע מקליד את המבחנים ושומר אותם בקובץ מיוחד, יצא כעת קונטרס חשוב ובו כמאתיים חמשים עמודים גדולים המלאים בהלכות אקטואליות, שיהיו לעזר רב ללומדי הלכות שבת. מלאכת עריכת מיוחדת נערכה ע"י שנים מבוגרי הישיבה הרה"ג ר' **בני רבינו** והרה"ג ר' **עדיאל הכהן** שליט"א, אשר עברו על כל המבחנים שנערכו בשנים תשע"ג-תש"ף וערכו אותם לדפוס בקונטרס מסודר על פי סדר השלחן ערוך, באותיות מאירות עינים. וכך כל הלכות שבת (מסימן רמ"ב עד סימן שד"מ) מוגשות למעיין בהלכות אקטואליות ומצויות, עם פסק הלכה מנומק.

הקונטרס יהיה לעזר רב גם למורי הלכה ומוצי"ם שנתקלים בשאלות אקטואליות ומעשיות.

עלות הקונטרס-30 ש. ניתן להשיג בישיבה, ובטל': 0533-121357

שו"ת "רביד הזהב" ח"ג הגאון הרה"ג ר' דוד ברדא שליט"א

לא רבים הם ספרי השו"ת בדורנו, שיש בהם שילוב של עיון ובקיאות יחד עם חדשנות מקורית, ובנוסף השקפה לתורת הנסתר. הכרך השלישי של שאלות ותשובות **רביד הזהב** שזה עתה יצא לאור עולם, עונה על תכונות אלו בפה מלא.

הספר הגדול בכמות ובאיכות, הוא פרי עמל של אחת עשרה שנים של הגאון המחבר רבי **דוד ברדא** שליט"א, וההשקעה אכן ניכרת בכל עמוד.

קולמוסו הפורה של הגר"ד ברדא המטיל מטילי זהב, כבר מוכר לכל באי בי מדרשא. וכבר איתמחי גברא בספריו הקודמים, רביד הזהב, שער הגן, ושאר ספרים, אשר עלו על שלחנם של מלכים, וקלסוהו רבנן, גלייה לדריעה ונפל נהורא, כל הרואה אומר ברקאי, בן פורת יוסף. כל העוסק באחד מענייני ספריו, מבין על אתר את המיוחדות שבכתיבתו.

בירורי ההלכה המופיעים בספר, מלאים זיו ומפיקים נוגה, וכוללים קשת רחבה של נושאים מרתקים, גם כאלו שאינם מצויים בספרי השו"ת הרגילים. כך למשל ניתן למצוא בו נדונים כמו אם צריך להטביל מכשיר תמי 4, מחלל שבת שנוסע בלי פנסי המכונית, האם מותר לומר לו להדליק הפנסים משום פקוח נפש.

נדונים רבים שתפסו את עינינו, נוגעים בכירור נושאים מרתקים בענייני אגדה ותורת הנסתר, כמו נדון המתעטש מחמת אלרגיה האם הוא בכלל "סימן יפה לו"; נהר הסמב"טיון האם הוא שובת גם בימים טובים ובחולו של מועד; ישוב לקושיית הגאון הראשון לציון הרב **מרדכי אליהו** זצ"ל, בנאום הכתרתו בבית הכנסת רבן יוחנן בן זכאי, בענין אמירת שירת מרים "עלי באר" במנחה של שבת בבית המקדש; מי שכבדוהו במצות מציצה בברית מילה, אם פוטר מלומר תחנונים; אם מותר לתת לגוי חתיכה ממצת האפיקומן לסגולה; אם מותר לתלמיד להחניף לרבו כדי שילמדו תורה. ועוד נושאים מפתיעים.

הגר"ד שליט"א מלפנים כיהן בעבר כחבר בית הדין במרסיי צרפת, ותשובות נפלאות מאותם ימים מצויות בספר.

העושר הצפון בתשובותיו, המלאים מזן אל זן באלפי אלפים של פרטי מקורות להלכות ומנהגים, וגם מתורת הנסתר, מדברי הזוהר הקדוש, ועד לתורת רבנו האר"י זיע"א, מלאים בבקיאות עצומה ומדהימה. אתה הופך והופך בדפי הספר ומשתאה אל מול כוחו הגדול של המחבר, לרדת לעומק הענין ולדלות פנינים מדברי התלמוד הראשונים והאחרונים, אוצרות פז גילויים ודברים נפלאים שלא נגע בהם אדם מעולם.

כדרכו בקודש בכל ספריו, הרב המחבר פורס הכל כשמלה לפני הלומד, בדברי הראי' שונים והאחרונים, גם לרבות מספרי הקדמונים שאין ספריהם מצויים, מעלה דבריהם מתהום הנשיה, ומחיה דבריהם בהיכלי בית המדרש.

חכמי ורבני הדור אשר חלק מהם נוחם עדן וחלק מהם אשר חיים עדנה, יצאו נפ' עמים מתשובותיו של המחבר, כאשר יראה הרואה במכתבי הברכה שבתחילת הספר. כך למשל מעיד על כתיבתו של המחבר שליט"א מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, בזה הלשון: "וראיתי כי הגדיל לעשות בהיקפו ובעומקו, בבקאות רבה ובהבנה מעמיקה וישרה, יורד לעומקה של הלכה במצולות ים התלמוד והפוסקים ומעלה פנינים. **כזה ראה וקדש, נגילה ונשמחה בך**". הספר מעוטר גם במכתבי תהלה מהראש"ל הגר"א בקשי דורון, הגר"ש דבליצקי, הגר"י מאמאן זצ"ל, ויבלחט"א מרן הגר"מ מאזוז שליט"א והגרש"מ עמאר שליט"א ועוד.

מחיר הספר 40 שקלים, לאברכים ובחורי ישיבה 35 שקלים בלבד אפשר להשיג את הספרים אצל המחבר בפלי' 052-5519062

שו"ת "מחקרי ארץ" חלק רביעי מאת הרה"ג ר' רזיאל כהן שליט"א

שאלות ותשובות מקיפות ועיוניות בחלק אורח חיים ויורה דעה. חלקיו הקודמים של השו"ת החשוב, כבר קנו את מקומם בהיכלי התורה, וכזכור **החלק ההשני, זכה בפרס היוקרתי שעל ידי עיריית בני ברק**. ניתן להשיג בטל': 03-6767163.

שו"ת "הלכה למשה" חלק שלישי מאת הרה"ג ר' יניב נסיר שליט"א

(ראש בית ההוראה "מעין טהור" וראש כולל "מחנה אפרים" בעיה"ק ירושלים)

ספר זה שכתב ידידנו בוגר הישיבה רבי יניב שליט"א בעמל רב, מצטרף לשני אחיו הקודמים שכבר כבשו בסערה את עולם ההלכה, ומורי הוראה אינם מניחים ידם מהם.

גולת הכותרת של הספר החדש הוא קונטרס "ההתקנים בהלכה", ובו בירור חשוב בנושא מצוי מאוד אשר היה מעומם עד כה, ועתה התבאר באר היטב הן בפן הרפואי והן מצד הדין והפוסקים. הקונטרס יצא קודם לכן כקונטרס נפרד וחולק לבתי הוראה ברחבי הארץ, ועתה הוא יוצא לאור בתוך הספר. לקונטרס מצורפים הסכמות מכל גדולי ההוראה הגאונים ר' ברוך שרגא, ר' יצחק רצאבי, ר' יעקב שכנזי, ר' גדעון בן משה, ר' מתתיהו דייטש, ר' אליהו שלזינגר, ועוד רבים. ועל צבאם מרן ראש הישיבה שליט"א אשר באורח נדיר עיין בו במשך ימים רבים וכתב הסכמה מיוחדת הנפרשת על שני עמודים שלמים. מלבד זה הספר עוסק בעיקר בהלכות ברכות וגם בהלי' שבת וטהרה.

את הספר ניתן להשיג בפלאפון: 052-7150637

שו"ת "שלמי שמחה" מאת הרה"ג ר' אברהם ברדה שליט"א

זהו פרי ביכוריו של הרב המחבר שהוא אחד ממציוני בוגרי הישיבה, מחשובי האברכים בכולל "פקודת אלעזר" ומתלמידיו המובהקים של מורנו הגאון ר' אליהו בנימין מאדאר שליט"א.

הספר עב הכרס (כולל כ-500 עמודים בפורמט גדול), עוסק בהרבה בה נושאים אקטואליים ומגוונים, כדוגמת ברכת ה"טורטיה" שהרבה מהמון העם מסתפק מהי ברכתה, חיתוך במכשיר "סלייסר" בשבת, ועוד. התשובות כתובות בעומק העיון, מהגמ' והראשונים ועד אחרינו האחרונים כפי שהדריכונו רבותינו מעתיקי השמועה שליט"א, וערוך בשפה ברורה ונעימה. הספר מעוטר בהסכמותיהם של גדולי הדור ובראשם הסכמה חמה מאת מרן פאר הדור ראש הישיבה שליט"א שהתבטא בין דבריו: "ומתוך כתבו אדם ניכר, האי צורבא מרבנן דמי לפרצידיא דתותי קלא וכיון דנבט נבט". כמו כן בין בתרי הספר מופיעים הרבה "שמועות" מאת הגר"א מאדאר שליט"א שגם עבר על תשובות רבות מהספר.

את הספר ניתן להשיג אצל הרב המחבר בפלאפון: 050-4125180

קונטרס "פותח שערים בתבונה" מאת תלמיד הישיבה ר' שמעון וקיים הי"ו

מפתח מפורט למאמריו הרבים של מרן ראש הישיבה שליט"א בירחון "אור תורה". כולל המדורים: שואל ומשיב, מגדולי ישראל, סופרים וספרים ועוד. מסודרים ע"פ: חידושי תנ"ך, ש"ס, הרמב"ם, טור ובית יוסף ושלחן ערוך ותשובות בהלכה על סדר ד' חלקי השלחן ערוך ועוד. בשולי הגליון נדפסו גם ציונים לשותיים שנדפסו אח"כ שוב בתוספת נופך בספריו של מרן שליט"א. מרן שליט"א הגיה את הקונטרס מריש ועד גמירא, ואף כתב הסכמה בראש הקונטרס. ניתן להשיג בטלפון: 03-5505157.

קרון לדוד הרה"ג ר' תומר בוכריץ שליט"א

ידוע ומפורסם בימינו הירחון החשוב "אור תורה", שיוצא לאור מידי חודש בחדשו זה יותר מיובל שנים. ירחון זה הינו ממשיך דרכם של הירחונים שיצאו לאור באי ג'רבא, כדוגמת ירחון "מקבציאל" שיצא על ידי הגאון רבי שלמה מאזוז זצ"ל, או ירחון "אוצר התורה" שיצא על ידי הגאון רבי שושן הכהן זצ"ל, ועוד ירחונים ('הירח', 'השושנה', 'הלקט', 'כתר תורה') שהחזיקו מעמד כשנה-שנתיים, ולא שרדו מיוקר הוצאות דפוס.

אך הנחשון הראשון לכל ירחונים אלו, הוא ירחון "קרן דוד" שיצא לאור עולם באי ג'רבא בשנת התרע"ו, בעריכתו ובהשתדלותו של מוה"ר הגאון רבי **מרדכי סגרון** זצוק"ל. ואף אמנם גם הוא לא החזיק מעמד ופסק לאחר הוצאת י"ב ירחונים, מכל מקום הוא המלך שפרץ את הדרך הלזו, ולו נזקפת זכות הבאים אחריו, ונוטל שכר כולם.

זכינו כעת שידידנו רבי **תומר בוכריץ** נר"ו הצמיח קרן לדוד, והדפיס ירחון זה מחדש בכרך אחד, בהוצאה מפוארת ומהודרת, עם מפתחות מפורטים לכל המאמרים, החידושים ופסקי ההלכה, בתוספת הגהות והערות רבות שכתבו רבותינו בגליון הירחון, ובתוספת ציונים רבים לספרים שדנו בדבריו.

מעלה יתירה נודעת לירחון זה, שנדפסו בו כמה חיבורי כתבי יד של חכמי ג'רבא הקדמונים, שחלקם הגדול אבד בצוק העתים, ורק בזכות ירחוננו נותר להם זכר מה שארית לפליטה. כמו לדוגמא חידושים מספר 'מאור עינים' למרן רבי **שאוול הכהן** זצ"ל, חידושים מספר 'תורת משה' על הש"ס להגאון רבי **משה עידאן** זצ"ל, חידושים מכתב יד הרה"ג ר' **עמנואל השלי** זצ"ל, ועוד כהנה וכהנה חיבורים שלא זכינו לאורם. מלבד חידושים של חכמי אותה תקופה בה הופיע ירחוננו, שלא נדפסו בשום ספר. הספר היה למראה עיניו של מרן הגאון **ראש הישיבה** שליט"א, ששמח על היוזמה הנפלאה, והעניק למוציא לאור ברכה ארוכה ומכובדת אשר נדפסה בראש הספר. הביאו ברכה אל בתיכם!

קונטרס "להבין משל" מאת רבי מאיר גבאי שליט"א

אוסף משלים בחרוזים מדויקים, מתובלים במליצות ומושגים מהתלמוד עם מוסר השכל בצדו. מאת ידידנו רבי מאיר, שמדי גליון אנו נהנים מהגיגיו החרוזיים במדור "פעמון ורמון". ניתן להשיג את החוברת בטל' 054-3015397

קובץ ויען שמואל - חלק כ"ג

כבכל שנה, גם השנה יצא לרגל יום הילולא של איש חיל רב פעלים רבי שמואל עידאן זצ"ל קובץ "ויען שמואל" (חלק כ"ג), ובו כמאה עשרים סימנים של תשובות בהלכה, חידושי תורה ומאמרי מוסר. לפרטים במערכת הקובץ: 055-6746187

מכתב שקבלנו ממורנו המשיח הגאון רבי מיכאל סגרון שליט"א

(בנוגע ל"כתר מלוכה" ניסן תש"ף)

מוצאי איסור חג פסח התש"ף

לכבוד מערכת כתר מלוכה למאן מלכי רבנן
בראשות ידידנו היקר והנעים, עטו עט סופר
מהיר, הוצק בשפתותיו חן, ידי"ן הרה"ג רבי
עובדיה חן שליט"א

שלום וברכה וכה לחי בבריאות איתנה,
ותזכו לשנים רבות טובות ונעימות.

נהנים אנו בחגים לקרוא אמריו כי נעמו
ולהתענג על תורת מו"ר ועט"ר שליט"א,
ואהבה דוחקת להוסיף כמה פרטים.

בגליון האחרון ניסן התש"ף מס' 27 במאמרו
"כפטיש יפוצץ סלע" בעמוד 14 בענין
גימטריאות כתב ש"גימטריא היא ענין של
הארה משמים המבריקה בראשו של אדם".
ואני מעולם התבוננתי מה תכלית הגימטריאות
שאינו אלא רמזים בעלמא, כגון לומר לאדם
ששמו בגימטריא עשיר חכם משכיל נבון
וכיו"ב. הרי אין בזה שום תכלית מלבד שעשוע.
ושו"ר לרע"ב באבות (ג' מ"ז) שכתב: תקופות
וגימטריאות פרפראות לחכמה, שפירש כמו
הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה
לקנוח דרך תענוג. כך החכמת הללו מכבדות
את בעליהם בעיני הבריות. עכ"ל. למדתי
מדבריו שבאמת אין בהם ממש אלא שמוסיפות
יקר לבעליהם. אבל אם כן, היו הדברים יפים

לבעלי בתים חכמים, והלא ראינו גם ת"ח
מופלגים שעושים גמטריאות כאלו. ולא עוד
אלא שמייחסים להם חשיבות גדולה ומדמים
שבהבל פיהם יש כח להמית ולהחיות. והדבר
אומר דרשני.

וכעת מצאתי לרבי שמעון סופר נכדו של
החתם סופר על חידושי סבו תורת משה
(פרשת בא הערה א') שדיבר שם על הסגולה
לשלב שמו בשם הוי"ה ברוך הוא. וסיים:
"והנה דבר זה מסור לתלמידי חכמים גדולי
תורה אשר תמיד חשקם ורצונם רק בתורה
הקדושה, וזכו על ידה לידי רוח הקדש כידוע
שמסוגל לימוד התורה הקדושה לזה ביותר,
והמה ברוח בינתם הקדושה יודעים לצרף
תיבות וכו'. כן אלו התלמידי חכמים נוסף לזה
אשר דיבורם ומאמדם עושה רושם על דרך
ותגזור אומר ויקם להם דבר זה מסור וכח
להם לשלב ולצרף אותיות ולחשוב גימטריא
וראשי תיבות וסופי תיבות המורים לכל אשר
יחפצו יטנו. ואין להאריך. וכמו שאמרו חכמים
ז"ל (מו"ק ט"ז ע"ב) מי מושל ב"י צדיק מושל
ביראת אלקים. וכו' עכ"ל.

מכאן תלמד שמי שזכה לקבל גימטריא יפה
על שמו ישמח ויגיל, כי "ותגזור אומר ויקם לך".
זכורני כמה פעמים ממו"ר ועט"ר שליט"א
ססיפר שעלה בראשו גימטריא עם משמעות

לא טובה ונבהל, ואחר כך עלתה בלבו גימטריא טובה ונרגע וכיו"ב. כמו מה שסיפר בעלון בית נאמן (גליון 31 אות יג) "אני קראתי תהלים לרפואתו, והנה הגעתי לפסוק הזה "ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם" (תהלים ק"ז כ'), ואני תמיד מוצא רמזים בתוך הפסוק: "דברו" זה ר"ת "דניאל בן רחל ובן ציון". "וירפאם" זה "לפאריז" [איך זה? יש אותיות מתחלפות בסמיכות, וכאן המ"ם קרובה ללמ"ד אז תחליף את המ"ם שבסוף בלמ"ד, והוא"ו קרובה לזי"ן אז תחליף את הוא"ו שבהתחלה לזי"ן, אז "וירפאם" יוצא "זירפאל" וזה אותיות "לפאריז"] ואם כן "ישלח דברו לפאריז". ואחר כך כתוב "וימלט משחיתותם", "וימלט" גימטריא "דניאל" וזה השם הפרטי שלו. "משחיתותם", "משחי" זה "משיח" וזה השם המשפחה שלו. אבל נשאר לי "תותם" והייתי איש תם... ולא ידעתי לפרש את זה. אז אמרתי אולי פירושה "תמות" ח"ו וישנתי עם צעה. והנה בבוקר פתחתי את העיניים וקבלתי איזה "הודעה": תות"ם ראשי תיבות ותפלה תציל ממות. והיה לי הרגשה טובה שיהיו בשורות טובות". עכ"ל. וכן היה שיצא בריא ושלם בלי ניתוח תהילות לאל יתברך.

ועוד סיפור בענין זה הבאתי כאן מקונטרס מאמר אסתר שכתב מו"ר ועט"ר שליט"א על הרבנית ע"ה. וז"ל: דרך אגב, שמענו על גוי אחד ערבי ממרוקו שהוא מומחה לרפא את המחלה זאת. ספרו עליו הרבה מאד. שמו אברהים שחריבילי, ואומרים שהמשפחה שלו מדורית דורות בקיאים לרפא את המחלה. יש לו שיטה מיוחדת (מישהו מצא אותה בכתבי הרפואה של הרמב"ם!) ומה היא השיטה? מחמם שפודים של ברזל בגחלי אש ונותן כויות למקום הנגוע, הכויות האלה שורפות את

התאים הרעים שבגוף. אומרים שעזר להרבה אנשים. היינו אצל הרב אלימלך (אלמליח) ממושב "אדרת" על יד ירושלים. זה היה בסביבות חשון תש"ס. חקרנו הרבה על הרופא הזה. כולם אמרו לנו, עוד מחודש אב תשנ"ט, תסעו למרוקו.

איך אפשר להסיע אותה למרוקו? זה מקום כזה מעבר להררי חושך, מקום שאין שמה לא חשמל ולא מים ולא שום דבר. בתים מחמר בנויים מששת ימי בראשית. איך אפשר להגיע לשם? ברכיבה שלש שעות בג'יפ, כי אתה נוסע בהרים. יש כאלה רוכבים על חמורים. חולה אחד, לקחו אותו על החמור. מסכן, לא מרגיש טוב, שכב באוכף אחד של החמור. באוכף השני שמו אבנים לאזן המשקל. ככה עבר כמה שעות. איך אפשר לקחת אותה? מסכנה היא לא יכולה לקום. זה גומר אותה. אמרתי: בשום פנים, עם משחקים כאלו אין לנו עסק. כשהיינו אצל הרב אלימלך (אלמליח) במושב "אדרת", סיפר לנו על ילדה שהיה לה המחלה הזאת באוזן וטיפול בה הערבי. אמה, היום ארבעים שנה לאחר מכן אין לה כלום. ועוד סיפור, ועוד ספור. הצטרפו כל הספורים ביחד לתמונה ברורה שיש כאן איזו שיטה עתיקה שהרופאים שלנו בא"י ובאמריקה במאה ה-21 אינם יודעים, ממנה. מי יודע, אולי השיטה הזאת תוכל פעם לרפא חולי סרטן בסיטונות? אז בקשתי מים, ואני מברך "שהכל נהיה בדברו", עולה בלבי דבר פלא פלאים. "שהכל נהיה בדברו" - ראשי תיבות שנ"ב. גימטריא **מרוקו**. הגוי הזה נמצא במרוקו. סופי תיבות שהכל נהיה בדברו לה, ו - לה' הארץ ומלואה! אמרתי, עד שאנחנו נלך למרוקו, אולי הגוי הזה יבוא ממרוקו? אמר הרב אלימלך: מה פתאום? מי יכול להביא אותו, אפי' טלפון אין לו. איך

תוכל להתקשר אליו.

ר' מיכאל חתני שיחיה, עשה מה שלא יאמן. הלך ונסע למרוקו, איזה נסים ונפלאות. "ויעל גבעות, וירד בקעות, להקים שבועות ולשלם נדרים." (ר' יהודה הלוי). הלך וטס. היה שם אצל משפחת קריספין בקזבלנקה (בולו'אר די-בורדו 292). הבן שלהם לומד אצלנו בישיבה. אז הם הלכו ויצרו קשר עם הערבי הזה ואמה, אני לא יכול לבוא לישראל. אמרו לו: תבוא, וכך תהיה לך פרנסה. תרפא כמה חולים. פה אתה מקבל כמה גרושים ושם תקבל דולרים. לפני שנסע ר' מיכאל יצ"ו בירכתי אותו: "כי **מלאכיו** יצוה לך". מלאכיו אותיות **מיכאל ו'** (סימנא דחיי ע"פ הזהרה). עד כאן דבריו. ובאמת הגיע אותו ערבי לארץ וטיפל ברבנית זצ"ל והועיל קצת. [כאן המקום להוסיף שהרבה חולות הבריא איתה, שבאותם ימים הבאתי את מרת אמי זצ"ל אלי הבית בבני ברק שסבלה זמן רב מכאבים ברגל, והבאתי את הערבי והביא אתו מנגל ושיפודים הנ"ל והניח על הרגל וחשה הקלה גדולה].

ועוד סיפור אביא מהקונטרס הנ"ל: המנוחה עברה אירוע מוחי ומלחמת המפרץ וניתוח-לב בדרום אפריקה והגיעה שנת התשנ"ב. ובינתיים ג'ורג' בוש שהיה אוהב ישראל התהפך. איזה רוח רעה עברה עליו. שאל אותי בני גדעון שיחיה מה יהא בשנה זו? אמרתי לו תשנ"ב: **תהא שנת נפילת בוש**. אותה שנה ירדה הפופולריות של בוש ל-30% אחרי שהגיעה בשנה הקודמת במלחמת המפרץ ל-80%-90%. הקב"ה מעלה ומוריד, משפיל גאים מגביה שפלים. עד כאן דבריו שם.

ועוד סיפור אביא כאן ששמעתי: בשנת התשנ"ו היו בחירות בין שמעון פרס לבנימין נתניהו, ותקופה קצרה לפני כן היו פיגועים

רבים עקב הסכמי אוסלו שנעשו ע"י חבורת שמעון פרס. ביום הפורים הלכו מוה"ר הגאון רבי משה לוי זצ"ל ולהבה"ח הגאון רבי מצליח חי מאזוז שליט"א למו"ר ועט"ר שליט"א, והיה מו"ר ועט"ר כאוב מאד על הפיגועים הרבים שהיו אז, ואמר "כי קרע ה' את ממלכתך מעליך ונתנה לרעך הטוב ממך" ונתנה זה נתניהו, והוא יהיה ראש הממשלה. כאשר יצאו מבית מו"ר ועט"ר שליט"א, אמר הרב משה לרב מצליח חי מאזוז נר"ו: דע לך, **כשהרב מדבר ככה זה מתקיים, ובמיוחד אם הוא אומר פסוק**. אחר זמן נתקיימו הבחירות. ובלילה, בתחילה אמרו שפרס הוא רה"מ, ובבוקר נתברר שביבי הוא רה"מ. והגר"מ לוי אמר בבוקר בשיעור לתלמידיו, שמעתי שפרס עלה והצטערתי, אבל בבוקר נרגעתי. התפלאו התלמידים, כי לא היה הגר"מ לוי מדבר מעניינים אלו, אבל אחר ששמעו את הסיפור הנ"ל הבינו סיבת התעניינותו בזה. [הסיפור שמעתי משני האחים המבורכים היקרים - חציו הראשון מידידי הגאון רבי מצליח חי מאזוז שליט"א, וחציו השני מידידי הגאון רבי רפאל מאזוז שליט"א].

ולפי המבואר מובן מדוע בסיפור הראשון היה בהתחלה עם צער, ולבסוף היתה לו הרגשה טובה. ולפי זה מובן גם כן מדוע אין לדחוק להמציא גימטריאות. כי הם כמו נבואה קטנה. ואם דחק למצוא הרי הוא כמשל שהמציא רבי יעקב מדובנא שהביא העורך נ"י בעמוד 14 כאותו צייד שקודם יורה את החץ ואחר כך מסמן את העיגול. שאין בזה חכמה גדולה ולא קטנה. ולכן גימטריאות מאולצות כאלה מבחינת מו"ר ועט"ר שליט"א הם "ברכה לבטלה", כמו שכתב שם. והרי הוא כמבואר. וה' יזכנו לעובדו באמת ובתמים.

עתיקה

עתיק מיוחד ונדיר

שני קטעים מעתון "להפרס" (מיום כ"ב טבת התשל"א) שיצא לאור בתוניסיה המדווחים על הירצחו של מרן האיש מצליח זצ"ל והי"ד ומועד הלוייה (גזירי העיתון נשתמרו על ידי מר אברהם צרפתי הי"ו, ונמסרו באדיבות מכון "שרי זבולון")

פשע של חולה נפש

רצח היה אתמול בבוקר לאור יום על ידי חולה נפש.

בסביבות 03:30 ברחוב טרונג'ה, בן אדם ירה ברב מצליח מאזוז ופצע אותו למוות. הרב הובא בדחיפות לבית החולים. הקרבן נפטר אחרי כמה זמן שהתקבל שם. הרוצח, בשם עליה אל גארבי ירה בעוד אדם שהיה עד לרצח, מר מאיר חיים אדמונד פרז שלשמחתנו רק נפצע בידו.

העוברים ושבים רדפו אחריו והרוצח ירה שוב בפעם השלישית ברחוב לווי לומיאר במר דוד שמעוני שהובא גם הוא לבית החולים.

שני שומרים / שוטרים בעזרת עובר אורח הצליחו לעצור את הרוצח ולקחת אותו לתחנת המשטרה המרכזית, שם הוא הודה בקלות במעשיו.

מהחקירה הראשונית עולה שהאיש מעשן מקוררי והוא חולה נפש, שהיה כבר תקופה של חודש וחצי בבית חולים פסיכיאטרי ארזי במנובה.

Crime d'un malade mental

Un meurtre a été commis hier matin en plein jour à Tunis par un malade mental.

Vers 8h 30, Rue Tronja, un homme a tiré sur le Rabbin Masliah Mazouz, le blessant mortellement. Transportée d'urgence à l'hôpital, la victime devait décéder quelque temps après son admission. Le meurtrier, du nom de Aleya El Gharbi, a également tiré sur une seconde personne, témoin du meurtre, M. Meyer Haim Edmond Pérez qui n'a été heureusement que blessé au bras.

Poursuivi par les passants l'assassin tira une troisième fois rue Louis Lumière, sur M. David Chemouni qui a été transporté à l'hôpital. Deux gardiens de la paix, aidés par un passant, ont fini par arrêter le meurtrier et le conduire au commissariat central, où il ne fit aucune difficulté pour avouer ses forfaits.

Il ressort de l'enquête préliminaire que cet individu est un fumeur de Takroui (chanvre indien) et un malade mental, qui a déjà fait un séjour d'un mois et demi à l'hôpital psychiatrique Errazi (à la Manouba).

Les familles Mazouz, parentes et alliées, font part du décès de leur cher et regretté

Masliah MAZOUZ

Grand Rabbin

Ancien Juge au Tribunal

de Première Instance

Directeur de l'Ecole Privée

Religieuse KISSE RAHMIM

tragiquement décédé.

Les obsèques auront lieu le mardi

19 janvier 1971.

Départ du convoi mortuaire, rue de

Navarin à 15 heures.

Dr Félix Berrebi et ses filles Betty

et Monique

Mme Vve Victor Bami et famille

Mme Simon Bami et famille

Mme et famille

משפחות מאזוז וקרוביהם מודיעים על פטירת היקר רב ראשי מצליח מאזוז, בעבר דיין בבית משפט ערכאה ראשונה מנהל ישיבת כסא רחמים, שנפטר בצורה טרגית. ההלווייה תתקיים ביום שלישי 91.1791. יציאה רחוב נברין בשעה 00:51.

נדפס בסיוע:

האחים המבורכים: שימו, צבי, ינון וכמוס עמאר
ומשפחותיהם הי"ו. להצלחתם ובריאותם.
ולעילוי נשמת הוריהם עזר וכנפיטה עמאר ע"ה.
וכן האחים המבורכים: מכלוף, יום טוב, אשר וזאן
ומשפחותיהם הי"ו. להצלחתם ובריאותם.
ולעילוי נשמת הוריהם מיקיץ ומזיאנה וזאן ע"ה.
ולעילוי נשמת המנוח הנכבד והיקר
אוהב תורה ולומדיה, אהב את הבריות, איש אמת,
בעל צדקות אשר זכה להיות מבוני הארץ ומיישביה
שאול בר דוד ושושנה לבית עשוש ז"ל תנצב"ה
הוקדש ע"י אשתו בניו ובנותיו
יה"ר שיתמלאו כל משאלות לבם לטובה,
ובכל אשר יפנו ישכילו, וכל אשר יעשו יצליחו,
ויזכו לעושר ואושר וכבוד, בריאות איתנה ונהורא מעליא,
אורך ימים ושנות חיים. אמן

בחסות:

קבוצת משה חדיף

